tribuna

študentski časopis ljubljana, 15. 5. 1978 letnik XXVII cena: 3 din številka 17-18

V ARGENTINI ŽE ZELO DOLGO TEČE KRI!

..... DONT CRY FOR ME, ARGENTINA .....

V zadnjem času je mogoče v tisku, na radiu in televiziji spremljati raznorazne prispevke in reklame za svetovno nogometno prvenstvo, ki bo letos v Argentini. Ti prispevki se pojavljajo bodisi kot članek v Nedeljskem dnevniku z dne 30. 04. 1978 z naslovom BO V ARGENTINI TEKLA KRI? , ali pa kot reklama PRVI TRIJE na ljubljanski RTV. Ne da bi se spuščali v globjo analizo v kapitalistično produkcijo, v zakone blagovne produkcije, potegnjenega športa in s tem nogometa, moramo ugotoviti, da je večina teh prispevkov, blago rečeno — REAKCIONARNIH.

Na devetindvajseti strani ND se, ob kroničnem pomanjkanju marksistične analize, sprašujejo: „Bo v Argentini tekla kri? " Odgovorimo naj jim kar mi: „V ARGENTINI ŽE ZELO DOLGO TEČE KRI!" Še posebej pa je krvavo od tedaj, ko so padle konkurenčne sposobnosti argentinske ekonomije, ki jo je — nasproti naraščajočemu brazilskemu subimperializmu, ki si je podredil domala ves zeleni kontinent — veliko bolj prizadela sedanja svetovna kriza kapitalizma, kriza akumulacije. Prva in za argentinsko (svetovno) buržoazijo edina možna rešitev je bila in je NADEKSPLOATACIJA PROLETARIATA, ki se najizraziteje manifestira z: zakoni proti „subverzivni aktivnosti", zakoni o zatiranju komunizma, v smrtni kazni za „politične zločine, ostri cenzuri tiska, prepovedi opozicijskih časnikov, preganjanju delavskih aktivistov, formiranju parapolicijskih fašističnih organizacij „La Mano" „Alfa 66", „AAA", ki delujejo pod okriljem vojske in policije — torej vlade — in še posebej političnega oddelka policije — SIDE. Vse to spremlja še institucionalizacija mučenj, oboroženi napadi na delavska naselja (vilas miserias), masakriranje in legalizirani uboji. Nek poslanec v argentinskem parlamentu je zahteval odgovor na vprašanje postavljeno vladi: „Ali je res, da vsak policaj dobi 500 pezosov za vsako ubito osebo? " Vlada na vprašanje ni ne odgovorila, niti ni trditve zanikala.

Medtem, ko v Argentini število „pogrešanih" in ubitih delavskih aktivistov raste v desettisoče, ko vojska in policija masakrirata proletariat, ugotavlja ljubljanska RTV, da imajo organizatorji prvenstva v Argentini „težave s teroristično organizacijo MONTENEROSI". Kdo so res MONTENEROSI? Politična in oborožena organizacija odporniškega gibanja MONTENEROSOV se je iz jeder med študenti in malo buržoazijo razširila predvsem v proletarsko bazo s tem, da je prevzemala številne ideje proletarskega gibanja, ideje, ki so se gibale od populističnih iluzij do spoznanja o nujnosti proletarske emancipacije.

„V prvi etapi moramo likvidirati imperializem, monopolistična podjetja, kreolske oligarhe, aktivne gorile (tj. protagoniste vojnih diktatur), ostanke imperialističnega vojnega klana, in vse tiste, ki konspirirajo proti programom osvoboditve in Gibanja in s tem ustvariti pogoje, ki bodo omogočili izgradnjo socializma, primernega specifičnostim Argentine." To so besede, ki so jih izrekli voditelji MONTENEROSOV na tiskovni konferenci leta 1973, tedaj, ko je bilo še mogoče legalno delovati. Danes, ko delovanje v ilegali omejuje širše politično delo med proletariatom je edina organiziranost, ki se lahko uspešno zoperstavi policijskemu terorju in represiji — gverilska. Gverila pa sega v vse pore argentinske družbe in popolnoma razumljivo je, da bo segla tudi na „svetovno pijaco dobro prodajajočega se blaga — na svetovno prvenstvo v nogometu."

Zato povejmo vsem, RTV, Nedeljskemu in drugim, da želimo argentinski hunti še veliko, veliko težav s „terористično organizacijo MONTENEROSOV", končno tudi take, zaradi katerih bo v Argentini res tekla kri a tista modra, aristokratska!

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA —!
DOL Z BURŽOAZIJO!
DOL Z VIDELO IN ARGENTINSKO BURŽOAZNO SODRGO!

za uredništvo Igor Bavčar

BODOČI FIZIKI.....

BODOČI FIZIKI NA RAZPOTJU

Velik uspeh gradnje atomske bombe v ZDA (pobili so 100.000 Japoncev in zapravili 2 milijardi dolarjev) je znanilec novega obdobja v znanosti, posebej v fiziki. Gre za ogromne projekte, ki veliko stanejo 1. op., po drugi strani pa stopnjujejo tekmovanje med velikimi silami. (V smislu kdo bo prej na mesecu, kdo bo prej odkril to in ono). Na takšnih projektih je zaposlenih ogromno znanstvenikov,katerih naloga je proizvajati čim večje število informacij. Videti je, da uresničitvi takšnih nalog ustrezajo zelo specializirani znanstveniki. Toda specializacija pomeni nezanimivo delo in težave pri menjanju zaposlitve. Množičnost (danes živi 90 % kdajkoli živečih znanstvenikov) in stopnjujoča se konkurenca med znanstveniki – veliko je vzrokov za „jezo" znanstvenikov, za njihovo politizacijo in željo po spremembah. Ekonomskemu sistemu, ki za svoj obstoj potrebuje stalno povečevanje proizvodnje, ta pa je možna le z uvajanjem novih dosežkov znanosti, so znanstveniki nujni. Zato upor znanstvenikov (zaenkrat se kaže predvsem v medlo izraženi želji znanstvenikov, da odločamo o produktih svojega dela in s tem onemogočijo izkoriščanje znanosti v vojaške namene) predstavlja resno grožnjo sistemu. Te grožnje pa ni mogoče kar tako odstraniti, saj je njeno stopnjevanje nujna posledica razvoja kapitalistične družbe. V koliko je ta grožnja lahko revolucionarna glede na to, da gre pravzaprav za nezadovoljstvo „dobro plačanih ljudi", je vprašljivo. Da bi to ilustriral, bom skušal povedati, kako se ti svetovni procesi kažejo v naši mali Sloveniji, na našem še veliko manjšem fizikalnem faksu (to kar bom opisoval, je seveda le del splošne krize visokega šolstva).

Naša zgodba bo torej pripovedovala o tem, kako je potreba po povečanju proizvodnje fizikov speciliastov „meso postala" (kvaliteta tega „mesa" je močno dvomljiva) na ljubljanskem fizikalnem faksu.

Dialog med fiziki in filozofi na temo, kdo je bolj „pameten", je že zelo star. Jugoslovane teh zvrsti v današnjem času zanima predvsem vprašanje, če se dajo zakoni fizike uporabljati v filozofiji, ali pa je bolj možno obratno. Po knjigi D. M. Ivanovića „O nekaterih idejnih vprašanjih pri pouku fizike" izdane 1975, (gre nedvomno za knjigo nevredno branja) in po nekaj drugih prispevkih, je prišlo lansko spomlad v Portorožu do dvoboja fiziki (in drugi naravoslovci): filozofsko družbeni teoretiki 2. op. Zmagov težki tekmi, ki se je nadaljevala v obliki predavanj filozofov na fizikalno-matematičnem faksu (nastopali so Jerman, Ule in Debenjak), kljub neobjavljenim rezultatom, ni mogoče pripisati naravoslovcem (predvsem pa tekme ni odločila moč argumentov).

Nekako v tem času so izračunali, da proizvodnja diplomiranega študenta, še posebej diplomiranega fizika, stane preveč. Prišlo je do velike reklame za vpis na fiziko leta 1976 (izdelani so bili lični plakati z retoričnim vprašanjem: Ali bi tudi ti postal fizik? s kratkim opisom velikanske sreče, ki čaka mladega fizika), in do popularnih predavanj za srednješolce spomladi 1977. Na fizikalnem faksu se je rodil novi učni načrt, imenovan sprotni študij. Po nekoliko potvorjenih besedah enega naših predavateljev naj bi ta novost omogočila, „da boš postal fizik, ne da bi bil genij". Nekateri profesorji, nezadovoljni z novo situacijo, so na nekaj semestrskem delu v tujini (pri tujini gre tu za dežele kot ZDA in ZRN).

Zahtevnost študija občutno pada, kar odpira vrata množičnosti. Specializacija, druga zahteva, ki jo postavlja svetovni trg, pa se kljub nekaterim poizkusom še ni uspešno uveljavila.

Enačiti dogodke na domačih tleh s tistimi po svetu, je nevarno dejanje, pa tudi resnici čisto ne ustreza. Vendar pa je na fiziki opaziti „vrenje" podobno tistemu, ki ga je opaziti v svetu. Vrstijo se debate o mestu fizika v družbi. Kako se bo to razvilo, ni znano. Vsi pa si želimo sodelovanja z drugimi faksi, saj je naše poznavanje družboslovja prešibko za analizo lastnega položaja.

STAŠKO JUŽNIČ

1. op.
Mislim predvsem na izdelovanje novih orožij, „osvajanje" vesolja in fizike visokih energij, to je gradnjo vse večjih pospeševalnikov. Trenutno na tem področju vodi CERN – evropska organizacija za nuklearne raziskave, ki združujejo 12 evropskih dežel (sodelujejo tudi naši fiziki, čeprav Jugoslavija ni polnopraven član). Ta organizacija je uspešno zapravila 300 milijonov dolarjev med leti 1971-76 za gradnjo trenutno največjega pospeševalnika na svetu.

2. op.
Eden od povodov za ta dvoboj je marksizem, s katerim naj bi v večji meri „osrečili" študente naravoslovja. O tem, kakor tudi o osrečevanju družboslovno filozofskih študentov s fiziko, tu ne bo govora.

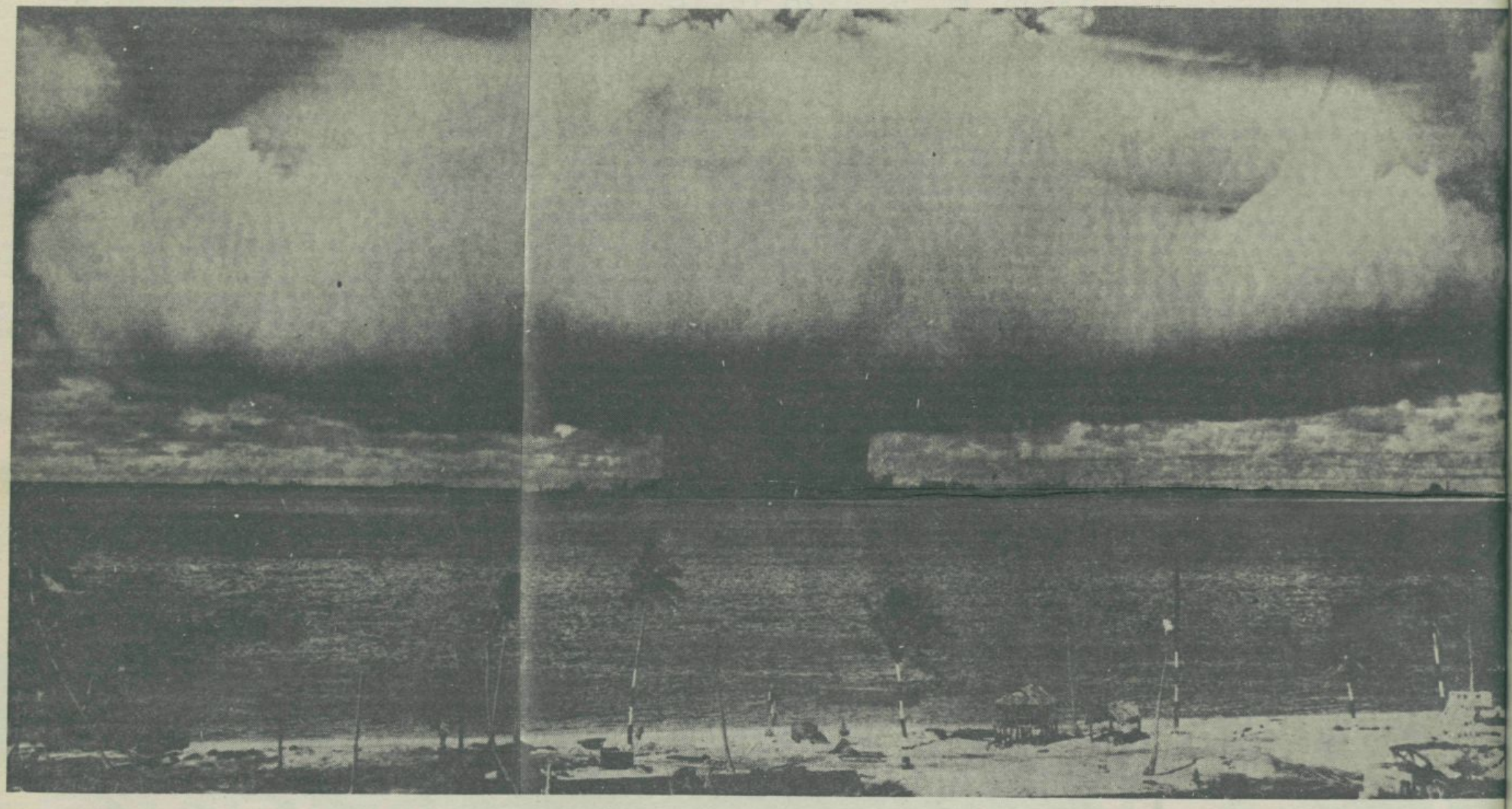

VSAKEMU...

VSAKEMU NEKAJ – VSAKEMU MALO

VPRAŠANJE KONSTRUKTIVNEGA DIALOGA

Na začetku naj bo jasno, da gre za pisanje TRIBUNE in da gre za pisanje v časopisih, revijah itd. ter da gre za ideje, ki so v glavah mnogih. Jasno naj bo tudi, da mi vsaj okvirno mislimo, da imamo prav, in mislimo, da se mnogi drugi motijo in živijo v neznanju. To ni vprašanje elitizma: to je vprašanje prakse in razrednega stališča; to je vprašanje možnosti delovanja. Drugače bomo mislili, če bomo začeli sami drugače misliti, ali če nam bodo drugi dokazali upravičenost drugačnega mišljenja. To pomeni: ne bomo pristajali na „distanco" do vsega, ne bomo pristajali na dilemo „kaj pa, če se morda motimo? " tako kot ne pristajamo na dilemo „kaj pa, če smo morda mrtvi? " ali „kaj pa, če le so nebesa? " To so lažne in reformatorske dileme. Ne mislimo tudi, da imamo edini in za vedno prav, mislimo le, da imamo prav. Vendar pa je to tudi nujnost stališča znotraj historičnega materializma: zgodovina in sedanjost sta takšni in ne drugačni; vsekakor je to vprašanje mere, v kateri smo ju sooblikovali in spoznali, a vsekakor je to tudi pristajanje na takšno in ne drugačno izhodišče kritike vsega obstoječega.

Gre za sledeče: gre za vprašanje polemike, kritike in sploh pisanja v časopisih; gre za vprašanje tona, „pristopa", „ostrine", nesramnosti in brezkompromisnosti. Za to vprašanje gre, ker naš obstoj znotraj dane družbenozgodovinske totalnosti povzroča, da ima neko dejanje večji ali manjši učinek, da ima neko ne-dejanje večji ali manjši neučinek, ali povedano drugače, da ima neko ne-dejanje za posledico razvoj in eventualni uspeh drugega vzroka, torej vzroka in učinka, ki ju nismo pravočasno zatrli, razjasnili in upoštevali. Konkretno to pomeni: če pišemo v stilu „morda pa le ni vse najboljše", „morda se zdi, da smo morda malce grešili", ima to daljnosežne posledice (ki jih – ne le ekonomika – dokazuje vsako leto znova), ima to posledice, ki ne le, da povzročajo določene druge posledice, ki niso takšne kot bi želeli, ampak povzroča tudi, da sami vnaprej še bolj tako delujemo, se pravi, delujemo, mislimo in govorimo še bolj pasivistično, še bolj nekritično in še bolj reformistično. Vedimo torej, da ni pozicije zunaj, da je vsaka pozicija znotraj tega kar je, a tudi, da je tudi ta pozicija nekaj, kar obstaja.

Zato ne bodimo pacifisti.

Značilen primer takšnega odnosa je bil primer reakcije na pisanje o primeru Študentskega naselja in so bile reakcije na nekatere druge polemike v TRIBUNI. Dokler so te polemike „kulturniške", v strogem pomenu besede, potem se to še razume, gre pač za znano „svobodo" „polemike" v slovenski kulturi, ki jo gotovo vsi z radostjo beremo. Če preide ta polemika na drugo področje, če preide ta ton v druge revirje, pa se to neha. Neha se, kajti vsi smo dosti bolj navajeni prikrivati dejstva, prikrivati odgovornost, prikrivati dejansko, če pa se to že zgodi se praviloma dogaja na ugladjen način: prizna se možno napako, ki pa ni bila zavestna, temveč zgolj pomotna. Časopisi takšnemu vzdušju mnogo prispeva. Ta večni strah pred eksponiranjem, ta večni strah pred zamero, ta večni strah pred tiho, a v senci vseeno lebdeči višjo silo, ta tihi in globoki strah pred tem, kaj bo kdo rekel in kakšne posledice bo imelo to, kar bo rekel in še bolj to, česar ne bo, vse to prispeva k temu, kar je.

S tem ne more biti nihče zadovoljen. Nihče tudi ne more biti zadovoljen s procesom podružbljanja informacij, kajti ta proces navkljub mnogim napredkom – teče prepočasi, ta proces se na mnogih točkah povsem izgublja in se ne ve, v čigavih rokah je. Posledice tega so velike: informacije (in vanje sodi že način njihove predstavitve) so sredstvo razrednega boja. Č nečesa ne veš, boš deloval kot da tega ni. Če nečesa ne veš, bo drugi imel t prednost vedenja, in znano je, da je znanje orožje. Znano bi tudi moralo biti da se ni nobena revolucija končala s prevzemom oblasti in da so bili največ nevarnost vsake revolucije ravno tisti, ki so se skrili za njeno fasado, ki pa bila – in je še – le fasada za izključno privatni interes. Tu bi se morali spopasti borci „humanizma", tu bi moralo biti njihovo bojno polje. Tu konkreten boj s konkretnimi idejami in ljudmi, da predvsem ljudmi, tu boj, ki čaka nanje. Marxov „de onnibus dubitandum" velja še vedno: le tak je možno trajno preverjanje sedanjosti, preteklosti in ciljev prihodnosti, tudi tebe, njih, ali samega sebe. Le tako je mogoče trajno preverjanje sedanjosti in ukinjanje preživelega in parazitarnega. In to ni „destrukcija" kot mislijo mnogi, ki hočejo – tako kot kapital – kopičiti ideje, vse ideje, vsa dela in vse spomenike. Ti naj odidejo v antikvariat.

V primeru, da te kritike ne izvajamo, se obstoječe vrednote izmaknejo kritični verifikaciji, se osamosvojijo in postanejo idoli, ne pa več ideali – se ideologizirajo.

Kje je v tem vloga TRIBUNE? : Spomnimo se Marxa iz Predgovora k prvi izdaji Kapitala: „. . .končni smoter tega dela je, da odkrije zakone ekonomskega razvoja moderne družbe – le-ta naravnih razvojnih faz ne more ni preskočiti niti odpraviti z dekreti. Toda porodne bolečine lahko skrajša in olajša."

Če lahko TRIBUNA k temu prispeva tako, da na to opozori, potem lahko tistim, ki sprašujejo NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA? odgovorimo: DA, NAJ ŽIVI!

UREDNIŠTVO

ZA REŠETKAMI

Ko sem omenil šolo, ne morem brez besede za rešetkami, ker se tako sam počutim in po pripovedovanju se počutijo tako tudi drugi. Zakaj?

Površen odgovor: Ker smo v šoli preveč pasivni. In če našo šolsko sceno (z mojega vidika) bolj pojasnim: V naših šolah smo deležni premalo lastne ustvarjalnosti. Naj to ovekovečim: (s tem cikam na gimnazije). Kako se moramo npr. pri tehničnem pouku učiti le sestavne dele strojev in delovanja slednjih, ko pa marsikdo še vtikača ne zna zamenjati, da o ključavnicah in podobnih stvareh sploh ne govorimo.

Saj imate obvezno prakso, bodo rekli oni zgoraj, jaz pa pravim: Kakšna je to praksa, če te postavijo pred tekoči stroj in se potem kmalu poistovetiš z robotom (glej. Charlie Chaplin: Moderni časi). Tudi ostali šolski sistem je še precej na nizki stopnji. (Vstajanje učencev ob prihodu profesorja v razred, sistem z ocenami je tak, da smo priča grebenju za ocene, namesto za znanje. Še in še). Naj povem še en primer iz neke osnovne šole: Ukradli so dnevnik in je za tatu vedela tudi neka učenka. Njo so izsiljevali, da če ne bo povedala, da bo dobila ukor. Povsem logično je, da ne bo izdala prijateljice, pa čeprav v slabem dejanju. Vendar tak način nas močno spominja na nekatere dogodke v II. svetovni vojni. In če jo bodo sedaj strašili, jo bodo tudi drugi, če bo šlo za domovino in se bo prav tako ustrašila. Tudi popolno nadzorstvo nad učenci ne bi smelo obstajati, saj je obiskovanje lokalov stvar učenca in staršev, ne pa šole. No, to so praktično proti z nekaterim že omenjenimi stvarmi že malenkosti. Lahko bi bilo več raziskovanj in poizkusov (npr. fizika, kemija, matematika . . .), ustvarjanje glasbe in risanje (umetnost), specializiranje za jezike z izmenjavanjem obiskov in še mnogo tega.

Ne nazadnje: kje je pouk filmske vzgoje in pouk stripa? Tudi tu so vzroki, da gledanje dobrih filmov in stripov ni masovno. To sta po mojem dve izmed enakovrednih umetnosti.

Nadalje, bi v zadnjih mesecih, ko je že pošteno vroče uvedli pouk na prostem. Tovariši šolniki: jaz in prijatelji smo pripravljeni osebno sodelovati pri teh stvareh in pomagati tako s sredstvi, zamislimi kot z lastnim delom za uresničitev teh stvari. Tudi delež samoupravljanja učencev bi moral biti večji v teh šolah.

SPREMINJAJMO STARO SLABO IN DELAJMO DOBRO NOVO

Torej: stopimo skupaj in naredimo, da bo bolje, kajti: DOVOLJ JE BILO GOBCANJA, potrebna so dejanja,

P. S.
In pisanja tudi. . .

&

SLOVENSKA MLADINA

Bibič Vasja

Potem, ko na cesti srečujem množtvo mladih ljudi, te prime, da bi jih kaj vprašal ali kaj podobnega zamutil. In tako, spoštovani bralci in bralke, vam sporočam naslednjo vest: izvedel bom anketo!

ANKETA

Pogovarjal sem se z znanci in neznanci, vsemi pretežno mladimi. Morda že kdo ni več tako star, da bi bil mlad, vendar je postavljanje mej pot v pogubo.

Janja Kavec, 19 let, pogovarjala sva se v Plečnikovem Hramu:

Kaj misliš o današnji slovenski mladini?

Mislim, da gredo vsi v eno smer: zaslužiti in uspeti. Pri tem jih bore malo briga, ali bo kaj kulture, kaj samoupravljanja v njihovih šolah in tovarnah.

Kaj pa ti misliš o svojem kulturnem ustvarjanju in udejstvovanju v kulturi?

Ti jest sem pa glih tak gnoj k vsi drug.

Boris Maček, Maximarket pri ploščah (poslušal ploščo Boney M), 14 let.

Ali morda misliš, da je tvoje življenje idealno?

To ravno ne, je pa ena zmes ljubezni do motorjev in disco glasbe in klubov. Imam pa probleme s starši.

Misliš, da bi bilo v redu, če bi vsi mladi šopali na motorje? Ja, ja. Blazno bi bilo.

Irena Kos, 16 let, restavracija Koper

Ali si članica ZSMS?

Ne, ne da bi vedela. Kakšnih ambicij nimam, drugače kot zaradi kariere pa se tja nima smisla vpisovati. Zbrisali so mi kolegico, ki je bila proti dragim seminarjem v Portorožu in ni plačala članarine.

Kako pa je s kulturo pri mladih in z njihovim samoupravljanjem?

Prvo je čisto na psu, v drugem pa se nekje kažejo rezultati.

Janko Ziherl, 26 let, Maximarket

Še preden sem ga kaj vprašal je rekel: Ti, ta fašistični način poslovanja ljubljanske Emone bi bilo treba ustaviti.

Ali si zadovoljen z odnosom starejši:mlajši in s šolskim sistemom?

Ne z enim ne z drugim. Pri prvem se posebej pri samoupravnih odnosih kaže tista finta: Ja, saj še iz plenic nis pogledu pa boš že srau tle. Pri šolskem sistemu pa je tako. Tak kot je zdaj, je totaln kurac, usmerjeno šolstvo bo razvrščanje ljudi po predalčkih, ne vem, kdaj bo boljš.

Trije mladi ljudje so mi še odgovorili, vsi ostali z mladim miličnikom vred pa so samo odkimali, nekateri pa so me jadrno poslali v kurac.

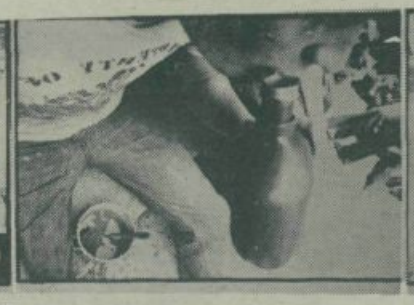

Mladi se preveč oblikujejo v skupino: npr. intelektualne, hipijevske, tkim. Honda generacija . . . Boljše pogoje bi si pa ustvarili prav z enotnostjo.

Stik s kulturo je v mladih krogih (tudi starih) močno zanemarjen. Veliko večje število je navdušeno za tehnične stvari, kar po svoje ni slabo, vendar pa ne obstaja med tema dvema smerema (kultura, tehnika) sorazmerje.

Že pri glasbi se pojavi najvidnejša nepoučenost. Najlažje bo torej to ponazoriti to z glasbo, kajti to je menda najbolj razširjen medij v kulturi oz. umetnosti. Glasbo poslušajo več ali manj vsi, žal pa je najbolj poslušana tista najbolj komercialna glasba kot npr. popevkarska, razni disco soundi, čeprav je potrebno poudariti, da ima progresivni rock vedno več pristašev, a žal spet še približno ne toliko kot najbolj komercialni rock izdelki a la Sweet, Slade, Smokie . . . Medtem je na drugi strani, čeprav tudi tu število poslušalcev narašča, mnogo manj poslušalcev klasične in jazz glasbe; da o zanemarjanju prave, pristne slovenske pesmi ne govorim (sem ne prištevam Slavkov ipd.).

Medtem pa se za likovno ali fotografsko umetnost popolnoma nič ne zanima mnogo mladeničev in mladenk, ki se ponašajo z jeans trousers. Mnogi so tu slepi na obe očesi.

Stik mladih ljudi (se pravi: sem štejem tudi sebe) s pijačo pa je vedno bolj pogost. O vzrokih na tem mestu ne bi pisal, ker se mi zdi, da je bilo v tej smeri že dovolj povedanega (ali pa tudi ne) in da je bralcem to jasno. Sprašujem pa se: ali nam bolj škodijo izpušni plini ali pijača? Verjetno oboje skupaj. S tema dvema (in še mnogimi drugimi) faktorjema bomo tako in tako prej ali slej izumrli. Že omenjeno, nista osamljena.

Odnosi starejši: mladi še vedno niso takšni, kot bi morali biti. Še vedno (če ne še bolj, ne vem) je slišati: „Kva bo pa ta palček tle sral? " Ali pa: „Lej ga, starca blesavga . ." Ta razlika in trenja se prenese od človeka do človeka kot kuga in se tako masovno razširi. Taka dogajanja so povsod, tako v avtobusu (šofer: potnik) trgovini, šoli kot tudi (menda v najširši obliki) doma. In spet dobimo dve popolnoma ločeni skupini: stari in mladi.

Če govorim o mladini, potem nikakor ne morem brez šole, ki je problem mnogim, a veselje mnogo manj klincom. Torej:

Nekaj zgodbic o nekaterih mladih ljudeh

Rit se mu je že toliko prisesala na stol, kot da bi jo prilepil s kakšnim lepilom za avtomobilske gume. Da, Janez se uči obrambo in zaščito, matematiko, slovenščino in telovadbo in še. Šest je ura. Odbila je šestkrat ta gromozanska masa kovin in lesa in to tako, da se še učiti več ni mogel. Ampak njegovi možgani morajo sprejeti odlično spričevalo. Prišla je mamica in mora jo hitro prijeti za kiklco. In potem še očka, in nato so vsi trije odšli na sprehod. Da bodo jutri spočiti in bodo radi delali naprej.

Zvok športne dvorane se je odbijal v širino dvorišča, kjer so sicer nekateri kadili hašiš. Vendar Andrej je kljub mrtvim psom igral košarko, zagnano, zavzeto, saj se je prej že vse naučil. Žoga je padala v koš, tako kot pade ključ v ključavnico. In bilo je lepo, kajti, sončno, zaljubljeno. Harakiri. Hipiji so zunaj kadili hašiš in videli, kako jim maharadže obešajo rožice za klobuke. Andrej je šel domov in gleda na TV košarkarsko tekmo Bosna:Jugovinil.

Janja ljubi nekaj težkega, nekaj takega, kar se imenuje 750 ccm. In če je še Kawasaki povrh (brez Kristusa gor), potem pade noter popolnoma. In Emerson Fitipaldi ji vsako noč poriva v določeno mesto modelček Honde. Samo starši se sedaj križajo, kozlajo, se mečejo skoz okna in skratka panicirajo. „A jo vidiš? Sam na tiste frike na motorjih misl. V šoli pa sam cveki." Janja pa jaha, da dobesedno Jaha, in to jeklenega konjička in posluša Boney M in Andreja Šifrerja.

Mira ne more brez šita. Trenutno nahajanje njeno je na zidu Arhitekta Plečnika in blazno tripa. O, rožice, kako se svetite v svoji nebeški luči. O, živo moje zlato. Iluzije so se podrle. Stoji pred očetom, karana in kregana. V šoli sami cveki, pa umazana obleka, fujjjj. Gnoj in nečast redu in miru. In spet je zaspala na tistem rimskem zidu.

itd. itd. itd. itd. itd. itd. itd. itd. itd. itd. itd. itd. itd. itd. itd.

Vasja Bibič

NAŠA MLADINA

Našo mladino lahko razdelimo na dve glavni skupini:
– pridni mamini sinovi in hčerke
– ostali

Značilnosti prve skupine so naslednje:

Večina jih je uspešnih v šoli in so zato prepričani v svojo veličino, inteligenco, in razgledanost. Njihov dan je sestavljen iz sedenja v šoli, piflanja, in gledanja televizije.

Navdušujejo se nad Prešerni, Župančiči, Minattiji, dr romani, Charlesi Berlitzi, Beatlesi, Šifrerji, Pestnerji ter ločitvami in porokami Liz Taylor.

Za konjiček imajo fantje tehniko ali pa šport, dekleta pa zbiranje slik svojih ljubljencev – zvezdnikov. Zaničujejo filozofe, sodobne literature („take pesmi bi pa znal(a) še jest pisat") in sploh vse kar ne spada v njihov svet. Mnogi so tudi sebični, narcisoidni, večina jih je zelo naivnih, zakompleksanih in na nizki stopnji odraslosti.

Kdo je kriv, da so takšni? Na prvem mestu starši s svojo zastarelo, prestrogo vzgojo in ravno tako zastarelimi pogledi na svet, ki jih potem prenašajo na svoje otroke. Poleg je tu še prevelik vpliv učiteljev in profesorjev, ki imajo tudi nekrofilsko zastarele poglede na svet (npr. dobro se še spomnim, da nas je v 2. razredu osnovne šole učiteljica učila, da je zelo lepo, če vikaš starše.) O Šalamunu, Breclju, Domiclju, in celo Picassoju pa v osnovni šoli nisem slišal drugega kot to, da so kreteni, pa tudi v gimnaziji o njih ne govore dosti lepše. (Vem celo za slavistko, ki je v četrtem letniku gimnazije namesto o sodobni poeziji še enkrat govorila o Cankarju, in verjetno ni edina).

Vendar pa z leti ti reveži le postanejo nekoliko bolj normalni, zato jih je v višjih letnikih gimnazije že mnogo manj kot pa na začetku, mnogi pa se kasneje obrnejo v nasilje.

Mnogi mladi te sinčke in hčerkice zaničujejo, govore o njih kot o malomeščanih itd., kar še poveča njihovo osamljenost in še poglobi njihove komplekse,tako da jim preostane le,da se družijo med seboj.

Drugo skupino sem zelo široko poimenoval „ostali", vendar pa se mi zdi, da je teh drugih manj kot prvih, vsaj v drugem letniku gimnazije je tako. Te ostale lahko razdelimo v dve podskupini.

V prvi podskupini bi bili tisti zmerni, ki sicer niso pod pretiranim pritiskom staršev, vendar pa živijo zmerno življenje. Imajo povprečen uspeh v šoli, niso preveč zakompleksani, se dokaj dobro spoznajo na umetnost in sploh precej razgledani. Običajno so dobri do soljudi in vsi jih imajo radi.

Če pa bi po Ljubljani iskali člane druge podskupine, bi jih še najlaže našli v lokalih kot so Plečnikov hram, Koper, Rio, Pod lipo, Plava laguna, Pivnica zvezda itd. Dolge ure presedijo po gostilnah ob pivu, kadijo in debatirajo ali pa zdolgočaseno nemo zrejo predse in alkohol jim počasi uničuje možganske celice in vpliva na še razvijajoče organizme. Tudi te bi se dalo razdeliti na dva dela.

V prvem delu so tisti, ki so zaljubljeni v avantgardo. Dolge ure debatirajo o sodobni poeziji, pa o jazz koncertih in ploščah, o filmih, ali pa o Erjavčevi 29. Obiskujejo koncerte jazza in resne glasbe, hodijo na literarne večere (pa ne tiste z Menartom in Minattijem), berejo Tribuno itd. Za njih bi lahko rekli, da so nekakšna avantgarda naše mladine in da bodo še mnogo dosegli.

Odnosi članov ostalih skupin do članov te skupine so si zelo nasprotujoči. Medtem ko jih nekateri občudujejo in se jim skušajo čim bolj približati, jih drugi zaničujejo in celo sovražijo, o njih govorijo kot o „neumnih, dolgočasnih, butastih filozofih", jim postavljajo provokativna vprašanja („kaj pa imaš od tega, kar počneš") itd.

Drugi del te podskupine je od vseh še najbolj žalosten. Dolge ure presedijo po gostilnah, kadijo in nemo zrejo predse, ali pa se pogovarjajo o tem, kako je bilo, ko so bili nazadnje pijani in kako lepo bo, ko bodo naslednjič pijani.

Nekateri od njih imajo v sebi tudi sadistično žilico in se radi pretepajo ter uničujejo privatno in družbeno lastnino, kradejo itd., ter s tem početjem mečejo slabo luč na vse nas mlade. O njihovem šolskem uspehu ni potrebno izgubljati besed.

Kdo je kriv za to? Neodgovorni starši, ki niso dovolj skrbno vzgajali svojih otrok? Vpliv okolice?

Nekateri od njih so že od zgodnjega otroštva kar naprej na cesti, drugi pa so bili dolgo „pridni sinčki", potem pa so se nenadoma osvobodili teh spon. Svoje komplekse lahko izrazijo na dva načina: v umetnosti ali pa z nasiljem. Mnogi so si izbrali nasilje.

MIHA PIPČIČ

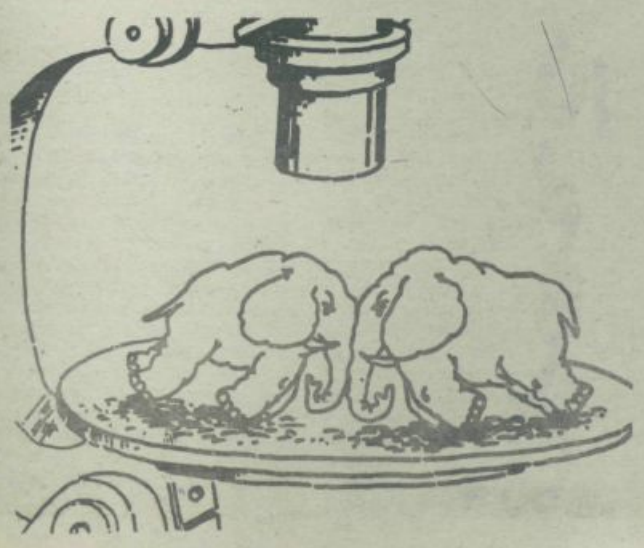

II. letnik in delu UK ZSMS

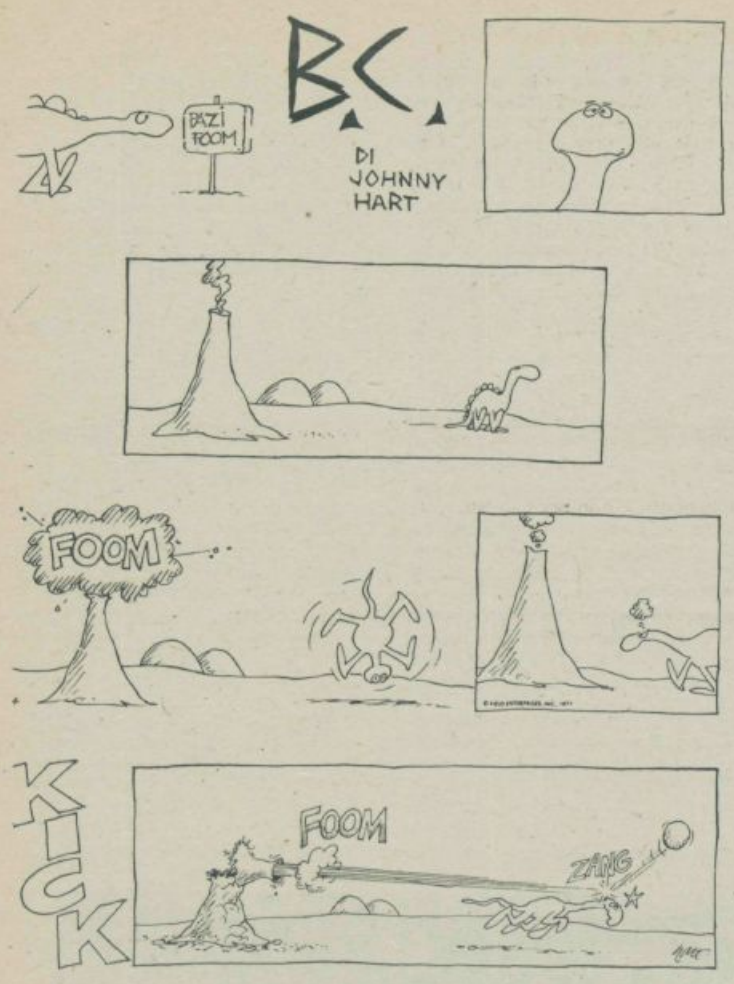

GLAS DIJAKOV

Prejeli smo dva prispevka dijakov Bežigrajske gimnazije. K spisom lahko imamo pripombe (predvsem k zadnjemu), te pripombe ob važnosti zastavljenih problemov povsem zbledijo.

Prosimo vse bralce, predvsem pa učitelje, profesorje, ravnatelje in starše, (pa tudi mladinske funkcionarje starejših mlajših let) da jih pozorno preberejo (do konca).

Zdi se, da ta odziv potrjuje pravilnost naše usmeritve in zdi se tudi, da naš boj ni osamljen med mladimi, da tudi med njimi obstaja kritična zavest nujnosti spreminjanja. Zato to potezo pozdravljamo in pozivamo še druge dijake, srednješolce, mlade delavce, da se na tak ali drugačen način vključijo v naše napore, ki so skupni napori nas vseh za skupne cilje.

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA! **uredništvo**

POROČILO O DELU UK ZSMS V LJUBLJANI V ČASU OD DECEMBRA 1977 DO MAJA 1978

V tem kratkem časovnem obdobju od zadnje konference do danes, smo delali po sprejetem programu. Postavljeni program je bil vsekakor realen, saj smo večino načrtovanih nalog uresničili, oziroma so v fazi uresničevanja, za nekatere naloge UK ZSMS pa smo postavili temelje za njihovo izpolnjevanje v bližnji prihodnosti.

Najmanj smo lahko zadovoljni, oziroma ne moremo biti zadovoljni z izpeljavo volitev v skupščine izobraževalnih in zbor združenega dela, kamor smo tudi študentje volili svoje delegate. Razlogi za slabo udeležbo na teh volitvah so različni od težav pri zagotavljanju prisotnosti študentov na fakulteti v času volitev, premajhne povezanosti študentov s sindikalno organizacijo na posameznih VTO, premajhne angažiranosti samega PUK ZSM, do slabe povezanosti in navzočnosti OK ZSM pred in po času volitev v posameznih OO ZSM. Ravno volitve so namreč dogodek, ko bi morale UK ZSM in OK ZSM najbolj sodelovati. Rezultat udeležbe na volitvah je sicer za približno 10 % boljši (66 %) od rezultata iz leta 1974, vendar je ta številka še vedno izredno majhna in ne moremo reči, da predstavlja poseben uspeh.

Področje vzgoje in izobraževanja predstavlja eno osnovnih dejavnosti UK ZSMS. Zelo uspešno smo se vključili v akcijo letošnjega predvpisa na visokošolske delovne organizacije, saj smo bili pobudniki izvedbe celotne akcije pri RK ZSMS. Dosegli smo, da se je na različnih nivojih (Univerza, RK ZSMS, OK ZSMS) razpravljalo o usmerjanju vpisa srednješolcev, načrtovanju potreb po bodočih kadrih itd. Eden izmed konkretnih rezultatov je tudi enoten razpis za vpis v vse VTO sprejem v študentske domove in enoten razpis vseh kadrovskih štipendij. Dokaj uspešno je bil izveden tudi informativni dan za bodoče redne in izredne študente.

Izhodišče za javno razpravo o Zakonu o usmerjenem izobraževanju in uresničevanju usmerjenega izobraževanja sploh, smo postavili na seminarju sredi meseca marca. Tam smo ob razpravi o osnutku zakona, izhodišč, ki jih daje resolucija VIII. kongresa ZKS začrtali smer našega delovanja na področju nadaljnjega razvoja izobraževalnega sistema. Naloge, ki nas s tem v zvezi čakajo, so zapisane v programu za naslednje mandatno obdobje. Zaskrbljujoče je edino to, da javna razprava o osnutku zakona poteka v času letnih počitnic in bo tako vprašljivo vključevanje širših množic v to fazo sprejemanja zakona.

Najživahnejša je bila dejavnost pri razreševanju problematike v Študentskem naselju, ki je ob člankih v Tribuni dobila še nekoliko večje razsežnosti. Ugotoviti moramo, da se je v obdobju zadnjih nekaj mesecev marsikaj spremenilo tako na področju samoupravljanja kot na področju dela družbenopolitičnih organizacij. Največji napredek je vsekakor sprememba statuta ŠD, v katerega so zdaj med drugim vnesene tudi določbe o upravljanju domov po načelih Zakona o visokem šolstvu. Tako bodo sedaj statut in domski red sprejemali tudi študentje, v svetu ŠD pa bodo imeli pravico veta. Prvič bo statut tudi v javni razpravi med študenti. Javna razprava bo potekala predvidoma dvajset dni (do 20. maja) na kar bo izredni referendum za sprejem statuta.

Družbenopolitične organizacije — študentski aktiv ZK in aktiv ZSMS, so se ponovno konstituirale in to na izredno demokratični osnovi. Osnovna celica je namreč posamezni blok, iz katerega potem izhajajo delegati v sekretariat oz. predsedstvo aktiva. Vsebina dela je zelo konkretno opredeljena in je blizu vsakemu posameznemu stanovalcu domov. Vedeti moramo namreč, da je vzpostavitev samoupravnih odnosov samo ena izmed nalog, ki stojijo pred aktivom ZSMS, da pa obstajajo še drugi problemi kot omogočanje interesne dejavnosti študentov, izboljševanje stanovanjskih oz. življenjskih pogojev v ŠD itn., ki jih bo potrebno razreševati. Zato moramo v bodoče vso skrb posvetiti kontinuiteti dela znotraj teh aktivov in v bodoče se ne sme zgoditi, da bi za več časa dopustili nekontroliran razvoj dogodkov v ŠN. Vsekakor obvezuje to tudi PUK ZSM, da je večkrat prisotno v delu samega aktiva. Trenutno pa je prva naloga aktiva ZSMS v ŠN vsekakor boj za uresničevanje določil bodočega statuta, kajti zelo lahko se zgodi, da ostanejo določila le na papirju in se zaradi neaktivnosti študentov-stanovalcev ne začnejo izvajati v praksi. V zvezi z razmerami v študentskih domovih je potrebno ugotoviti, da moramo podobne akcije izvesti tudi v ostalih domovih v Ljubljani in da je potrebno nadaljevati z uresničevanjem sklepov PUK ZSMS glede združevanja vseh domov v enotno organizacijo združenega dela. Zelo pomemben dogodek v tem obdobju je vsekakor pričetek gradnje novega študentskega doma za Bežigradom. Temeljni kamen je bil postavljen 24. marca, stolpič s 255 ležišči pa bo predvidoma zgrajen novembra letos, do leta 1980 pa bosta zgrajena še preostala dva. Kljub temu, da bo to velik prispevek k razreševanju stanovanjske problematike študentov, ki niso iz Ljubljane, morajo naša prizadevanja iti v smeri dokončne ureditve tega vprašanja v bližnji prihodnosti.

Na področju štipendijske politike smo aktivno sodelovali v delu komisije za pripravo predloga družbenega dogovora o osnovah štipendijske politike v SR Sloveniji. Ker je bil rok za razpravo o osnutku DD prekoračen, se bo sprejem nekoliko zavlekel. Bistvo predloga dogovora, ki je že pripravljen, je v tem, da obravnava neposredne in posredne kadrovske štipendije. Posredne kadrovske štipendije izhajajo iz nekdanjih socialnih, le-te bo dodeljevala občina za tiste profile, za katere bo izkazan širši družbeni interes. Neposredne kadrovske štipendije pa dodeljujejo OZD.

Informiranje je področje, o katerem je bilo največ govora na prejšnji konferenci. Ugotoviti moramo, da je narejen korak naprej tudi na tem področju. Vsi sprejeti sklepi se uresničujejo, razen sklepa o izvedbi javne razprave o informiranju. Ni se še uresničil zaradi kopice dolžnosti in nalog, ki jih je prevzela komisija za informiranje pri PUK ZSM, o enotni dopisniški mreži iz OO ZSM, bilten UK ZSM redno izhaja s temo — predstavimo svojo OO ZSM, Tribuna izhaja štirinajstdnevno, izdajateljski svet Tribune je formiran in dogovorjen je okvirni datum prvega sestanka, na katerem se bo še bolj utrdila vsebinska zasnova študentskega lista, ki v tem obdobju kaže izrazit napredek, kljub nekaterim še nerazčiščenim odnosom. V tem času je velik napredek dosegel tudi Radio Študent s prehodom na UKW omrežje. Z zadovoljstvom ugotavljamo, da je želja tako v uredništvu Tribune kot RŠ v celoti izpolnjevati naloge, ki izhajajo iz njihovih usmeritev in da se temu primerno tudi organizirajo. Pereč pa je problem financiranja obeh medijev in ju je potrebno v prihodnje postaviti v prioritetni razred pri razdeljevanju sredstev namenjenih za obštudijsko dejavnost.

Na žalost moram tudi tokrat ugotoviti, da na področju informiranja še ni zadovoljivo sodelovanje s strani OO ZSM, čeprav je nekoliko boljše od prejšnjega.

Delo na področju idejnopolitičnega izobraževanja je potekalo predvsem v OO ZSM. Izobraževalnega značaja pa je bil tudi že prej omenjeni seminar UK ZSM, na katerem smo poleg osnutka zakona o usmerjenem izobraževanju obravnavali tudi študijo tov. E. Kardelja — Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja ter vlogo in naloge subjektivnih sil na Univerzi. Seminarja se je udeležilo več kot 80 delegatov iz 25 OO ZSM, med njimi pa tudi sekretarji študentskih aktivov ZK. Seminar je po ocenah udeležencev in PUK ZSM dosegel svoj namen in v prihodnje bi morali s tako obliko izobraževanja nadaljevati. Naloge, ki nas še čakajo na tem področju, pa so zapisane v programski usmeritvi za naslednje mandatno obdobje.

Koordinativni odbor za družbene organizacije in društva je poleg razreševanja nekaterih finančnih problemov iz preteklosti pristopil k razreševanju vsebinskih vprašanj v zvezi s svojim delom in s tem postavil temelje za preseganje obstoječega stanja.

Trenutno potekajo pogovori o statusu in vlogi študentskih pokrajinskih klubov in o obojem bo govor tudi na 10. kongresu ZSMS v novembru mesecu.

V tem polletnem obdobju je končno sprejeto tudi dopolnilo k zakonu, ki bo omogočil konstituiranje Študentskega servisa kot organizacije združenega dela in velike zasluge v tem imajo ravno prizadevanja PUK ZSMS.

Izvedeno je bilo tekmovanje za študente (ženske in moške) v veleslalomu, ki se ga je udeležilo nad sto tekmovalcev in je uspelo v vseh pogledih. Trenutno pa so v pripravi tekmovanja v še nekaterih športnih panogah.

Evidentiranje brigadirjev je tudi še v teku in postopek bi morali še nekoliko pospešiti, če želimo zanesljivo zagotoviti zadostno število udeležencev na MDA.

Znova je zaživelo tudi delo Kluba mednarodnega prijateljstva, ki ima prenovljene prostore, vendar pa trenutno nismo dovolj prisotni v tej sredini in se moramo v bodoče bolj posvetiti sodelovanju s študenti iz tujine.

Uspešno je bila izvedena tudi tribuna o položaju na avstrijskem Koroškem, v kateri sta sodelovala Feliks Wieser in predsednik Zveze slovenske mladine. Tribuno je pripravil Klub zamejskih študentov v Ljubljani ob naši podpori.

Sodelovanje in povezava z OO ZSM je potekalo z obiskovanjem posameznih članov predsedstva le-teh. Tako smo vzpostavili stik s skoraj vsemi OO ZSM in sodelovali tudi v njihovem delu. V tem času je bila izvedena volilno-programska konferenca na VŠTK, v pripravi pa je še volilno-programska konferenca na VTVŠ. V večini VTO, kjer OO ZSM normalno delujejo, pa potekajo volilno-programske konference po sprejetih dogovorih. Moja subjektivna ocena je, da je v bodoče še naprej potrebno največ skrbi posvetiti delu OO ZSM, to pa bo edino možno ob dobri kadrovski zasedbi predsedstva UK ZSMS.

V preteklem obdobju se je predsedstvo UK ZSMS sestalo 7 krat in obravnavalo probleme in vprašanja z različnih področij dejavnosti mladine na Univerzi. Vse komisije so se sestale najmanj dvakrat. Aktivnost nekaterih članov predsedstva ni bila zadovoljiva in mislim, da za tako neodgovorno delo zaslužijo kritiko in OO ZSM bomo predlagali naj obravnavajo njihovo neaktivnost.

II. LETNIK IN SPROTNI STUDIJ

Sprotni študij so uvedli že leto pred tem, ko smo prišli na fakulteto, a so ob koncu le popustili in za vpis v višji letnik so zadostovali stari pogoji. Pri nas je bil sistem v I. letniku neizprosen, vsi izpiti (8) so bili pogoj. Procentualno je bil uspeh precej slab, če pa pogledamo stvar iz drugega zornega kota, niti ni tako tragična. Od sedmih brucov, ki smo redno hodili na predavanja, nas je do jeseni naredilo šest s solidno povprečno oceno, le kolegu je spodletelo pri matematiki.

To leto nas istih sedem še vedno precej redno obiskuje predavanja. Najbolj reden med nami je prav tisti kolega, ki še do danes nima izpita iz matematike I. in zato ni redno vpisan v drugi letnik. Možnosti za izpit so redke. Poleg tega se lahko zamislimo ob dejstvu, da je na sedanjem zadnjem roku iz matematike I. in II. za tekstilce in montaniste iz množice kandidatov naredil pismeni izpit le eden in še ta z 51 %. Torej študirali naj bi sproti. Število pogojev se je iz 2–3 povečalo na 9. Res je, da imamo možnosti pisati kolokvije in si za daljšo dobo izposojati knjige, drugo je ostalo po starem. Ker urnik ni idealen, nam za študij ostaneta predvsem sobota in nedelja, ki sta za normalne ljudi dneva počitka od dela. Znano nam je, da imajo na elektro pri istem številu ur nekateri oddelki predavanja le štiri dni v tednu, ker so urnik odgovorni uskladili z njihovimi željami. Tudi osnovna sredstva — knjige — nam niso zagotovljena v zadostni meri. Vsak študent bi moral imeti za vsak predmet na razpolago svojo knjigo, da bi študiral takrat, kadar se stikajo prosti čas, volja za delo, koncentracija. To je pri frekvenci – 1 kolokvij na teden – skoraj nujno, saj nimamo časa skakati od kolega do kolega in si sposojati knjige. Za organsko kemijo, predavanja in vaje potrebujemo Cram-Hammonda, na razpolago sta le dva (še za ta dva smo se „grebli"), ob množici drugih tovrstnih knjig, ki nam tako ali drugače ne ustrezajo. Podobno je pri kompoziciji tkanin, ki jo poslušamo skupaj s prvim letnikom. Na razpolago je šest knjig za oba letnika.

Ker nimamo dovolj dobrih pogojev za sprotni študij in ker si profesorji le-tega razlagajo vsak po svoje (pri nekaterih zadostujejo pozitivni kolokviji, drugje je potreben poleg tega še „zaresen" izpit), je tudi uspeh slab.

Seveda ne smemo pretiravati. Vmes je namreč tudi nekaj naše lenobe, obupa in samosmiljenja. Pri strojnih elementih imamo dobre pogoje za sprotni študij, skripta dobivamo sproti. Podobno je tudi pri hidromehaniki in kinetiki. Predavanja so pregledna in jasna, čeprav bi bila lahko podkrepljena z več primeri. Škoda je le, da so skripta pošla.

Srečo imamo, da nas je tako malo. Mogoč je resničen stik s profesorji, nismo le številke.

Seveda pa nas poleg celoletnega dela in pisanja kolokvijev, izpita iz matematike II. („zaresen" izpit) in požrtih koncev tedna, da o množici izpitnih pogojev, ki so na vrsti poleti, niti ne govorimo, čaka še mesec dni obvezne prakse. Zato je naš predlog za znižanje pogojev, ki smo ga podali na letni konferenci OO ZSMS v sredini I. semestra utemeljen, saj pravico do počitnic imamo, ne?

PAVKO ALENKA
(ponatis iz glasila študentov tekstilne tehnologije – TAFT)

DRKANJE ALI ...

DR–KANJE ALI DR–ROMAN

(Apologija proletarskega zdravja zoper postindustrijske hipohondre)

Ko sem svoji sestrici prvič raztrgal dr-roman, se je razdivjala: Kako moreš biti tak rasist, če pa niti enega nisi prebral! V štirih urah sem jih imel za sabo deset na temo: „Kaj še lahko potegneš z gole medicinske sestre? " V zagovor ranocelniškim stanovom ti romančiči gotovo niso, čeprav so pošastno moralistični. Od sluzavih strasti se lepijo strani. Zraven pa za okras operirajo slepiče z mesarskim nožem in na lastno odgovornost v vsakršnih okoliščinah, najbolj osovraženim osebam prišivajo že odpadle glave in se potem v taiste osebe še zaljubijo, slavohlepni zapacajo vsaj enega bolnika, v vsakem zveščiču se pojavlja čudovita mašinerija kakšne super bolnišnice ali idealne privatne klinike (po možnosti v Alpah in s fluorografom, sploh so Alpe za medicinske čudeže narejene), v povprečju se poroči v enem zveščiču po troje parov, je vsaj en osamljen zdravnik, ki ga žena ne razume – on namreč vse svoje življenje posveča poklicu – in ena sestra, ki je do smrti zacopana v, z vsemi atributi opremljenega, dedca; če vse ne gre dobro skup, odhajajo zdravit gobavce. Bogati so hudobni in revni jih napravijo dobre tako, da jim ročno pozdravijo raka ali rešijo razmesarjenega otroka. Kri je najvišje na tej lestvici – kirurgi se do smrti utrujeni po uspešni operaciji zmajsko skavsajo. Specialisti so drugi na lestvici in ponavadi so to otroci ubogih in preprostih teničk, ki jih ne morejo šolati ali pa za šolnino dajo vse. Tretji so splošni zdravniki in morajo ponavadi skozi pekel kakšnega čisto nemogočega posega: ali zrušijo despotizem lokalnih veljakov (ti jim rušijo zdravstvene domove, bolnice), ali pa komu razvozlajo stokrat zavozlana črева. Nad vsem tem kraljuje avreola zdravja, ker drugo že še gre, če si le zdrav! Zdravniki niso bogovi, oni so odrešitelji in žre(b)ci industrijske družbe. Pod medikamenti in kirurškim nožem se topi zlo tega sveta, nastajajo lokalne revolucije. Uspešno ozdravljeni so vsi nagrajeni z zdravim parjenjem. Zdravje in kavs ter čedna klinika nekje stran od hrupa. Vse strogo straight in niti zaščitne gumice ne uporabljajo.

Pa vidim, kako jih požirajo po vlakih, avtobusih, ambulantah. Silijo nas v neogibno potrebo po bolezni. Ne po mučni gripi, iz katere se tako ali tako nič ne izcimi, po taki pravi, apokaliptični bolezni, iz katere smo lahko samo rešeni. Hrani lakoto po mesijanskih obrazcih. Biti rešen, čeprav le iz hipohondrije!

Zdravje je postalo božanstvo parvenijev. Če se dvigneš, moraš imeti dobrega zdravnika; ta ti najprej svetuje, da nehaš kaditi, potem se za to zumljivo zdravje mučiš leto in več, vmes resnično zboliš, postaneš nevrotik in kus. Potem brez zdravnika ne moreš več in lahko te uvrstijo na listo narkomanov zdravja. Paradoksalno zdravo–nezdrav, v okvirih ekološke katastrofe vsaj prijetna zavest, da si napravil nekaj vsaj za lastno zdravje. Zdravje, ki ga čisto po iličevsko producirajo klinike in ljudje v belem. Cenena dr-literatura je postala filozofija tega cenenega zdravja. Potem pa še trimčki za tiste, ki hočejo ohraniti kondicijo pri silnem intelektualem delu. Ubožčki, utopljeni v delitvi dela, priporočimo jim lahko le malo razgibavanja z možgani, da bi videli, kako pošastno daleč smo še od tega, da bi bilo fizično delo izrinjeno sorazmerno z njihovo glasnostjo. Bolni možgani zahtevajo takojšnje zdravo telo. Toda fizika teh teles je mistična. Ker fizično delo zanje ni človeško, ga nadomeščajo z živalskim brezsmotrnim izpumpavanjem. To ni osvobajanje od fizičnega dela, ampak kultivirana averzija do njega. Iz tujosti do fizičnega dela ga delajo za tebi tujo predpostavko. Podatek, da med zaposlenimi prevladujejo kvalificirani in manj kvalificirani delavci, pa kaže, kako je fizično delo še vedno osnova naše proizvodnje.

Ko smo lahko pred kratkim brali v Večeru, da so delavci packi, ker se kopajo samo enkrat tedensko, se postavlja vprašanje, če ni zdravje za delavca nekaj čisto drugega, kot pa je to nevrotično zdravje parvenijev. Kot se dr-romani nikoli ne vprašajo, če je tekoči trak škodljiv za zdravje, tako ti manijaški zdraveži predpostavljajo nek sloj, ki namesto njih opravlja vso muko in umazanijo materialne proizvodnje. Kako tiha pa je ta predpostavka nasproti dr-filozofiji! Kako potrpežljivo čaka v vrstah pri zdravniku. Kako se vitalizem tega sloja počasi in vztrajno realizira v socialističnem zdravstvenem sistemu in v odpravljanju nečloveških proizvodnih razmer. To pa ne pomeni govoriti o zdravju, temveč o socialnih predpostavkah zdravja in nezdravja z nekega bazičnega, razrednega stališča.

O dr-romanih pa: navadno dr-kanje socialnih objestnežev, ki kujejo profit iz povprečne neumnosti. Kot taki pa so kaj malo zabavni in so s komunističnega stališča – buržoazna ideološka diverzija.

Marjan Pungartnik

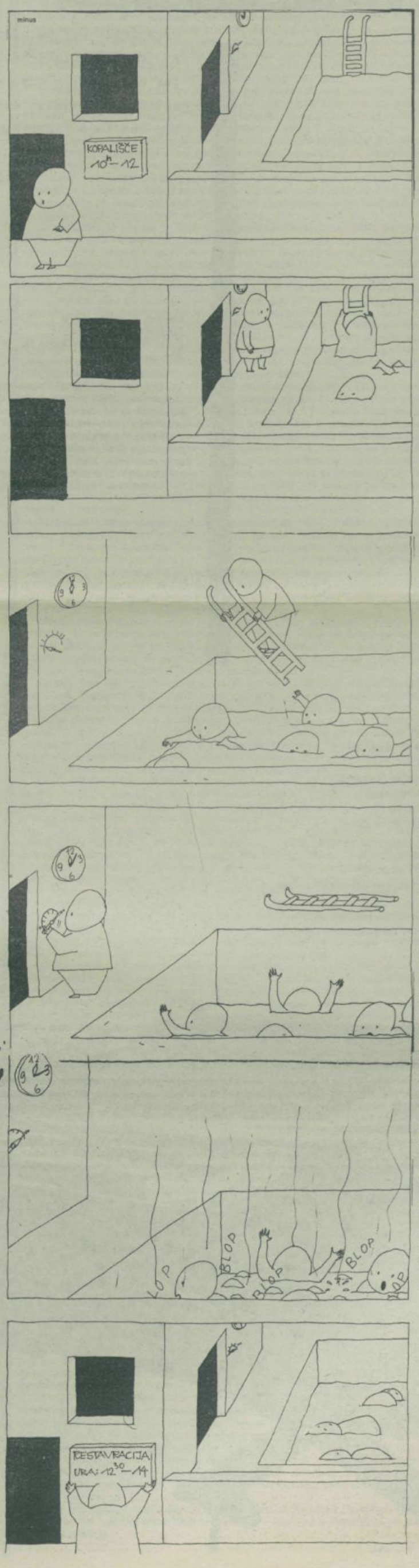

ZAKAJ NE SKUPNA IZDAJA JUGOSLOVANSKIH ŠTUDENTSKIH ČASOPISOV?

Menda je bilo letos v Hercegnovem srečanje urednikov jugoslovanskih mladinskih časopisov. Menda je bilo, kajti nas ni nihče povabil, niti nas ni obvestil o tem pomembnem srečanju. Tam je vzklila tudi zamisel o letošnji skupni številki jugoslovanskih študentskih časopisov. Že ob lanskoletni številki smo opozarjali na nekatere otroške bolezni takega sodelovanja. Najprej si eno od uredništev zaželi, dobi idejo in je od nje obsedeno, nakar obvesti vsa druga uredništva in začne se telefonski lov za urediki.To pa le zato, ker je vedno nekaj mesecev prepozno, da bi se dogovorili o vseh stvareh in predvsem o vsebini številke. Vzrok temu je, da celo leto med nami ni nikakršnega sodelovanja (če izmenjavo izvodov ne štejemo za sodelovanje) in je taka skupna številka samo izraz neurejenih odnosov med posameznimi uredništvi. Skupna številka je torej le pretveza, je glanc, ki naj prekrije razpoke neuspešnega. Zato smo se letos odločili, da v taki skupni številki ne bomo sodelovali, pa naj bo to za koga še tako boleče in celo politično nepremišljeno. Nam gre predvsem za dolgoročnejše vsebinsko povezovanje študentskih časopisov in ne za banketno številko izbranih člankov. Podobne izkušnje imamo tudi z imenitnimi srečanji s kulturami posameznih jugoslovanskih narodov, ki je vedno enkratno in izbrano. Potem pa je vse tako kot z zvezdo, ki se utrne in je nihče ne pogreša več.

Da ne bo nesporazuma: lanskoletna številka je izšla, vendar smo imeli že takrat pripombe zaradi zamude pri sodelovanju. Ker se je letos to ponovilo, nam ni preostalo drugega kot da radikalno prekinemo s takšnim načinom sodelovanja. Mislimo tudi, da je edino možno sodelovanje skozi celo leto, z izmenjavo izkušenj in člankov, s spoznavanjem problemov študirajoče mladine in delavske mladine. Upamo, da bo naslednje leto tako.

POLENA POD KOLENA

Najprej je bila okrogla miza Kulturne Skupnosti Slovenije o mladinskem revijalnem tisku, na kateri je bilo največ govora o Tribuni. Potem je o tej okrogli mizi poročala na TV dne 25. 4. 1978 v glavni dnevni informativni oddaji novinarka gospa Ljerka Suklič, ki je na okrogli mizi v glavnem ni bilo (prišla z zamudo, med okroglo mizo odšla za dalj časa in predčasno zapustila okroglo mizo). Zatem smo kot uredništvo Tribune v naši lastni užaljenosti in v našem lastnem gorečem boju za resnico, napisali odgovor, katerega niso na TV objavili, ker je bil za sterilno in puritansko redakcijo preveč žaljiv (uporabili smo izraza kot malomeščanska novinarka in sikofantka preživelih kapitalističnih odnosov). No, in končno so nam poslali še obrazložitev na teze, ki so jih objavili v prispevku gospe L. S. To obrazložitev so na RTV zložili s pomočjo vsevednih, vedno informiranih tovarišev iz naših domačih logov, ki so komaj čakali, da izpulijo ta preveč boleč trn iz svoje zadnjice (trn je namreč Tribuna).

No, pa to je druga siva, mračna in zatohla zgodba.

Kaj lahko potegnemo kot poduke iz teh pripetljajev:

– ne smemo pristati na to, da bi nas izčrpavali preko napadov na nas (kadar sovražnik napada, se umikamo);

– ne smemo dopustiti, da se naše sile drobijo v večih smereh v trenutku, ko naš sovražnik miruje in ga mi napadamo;

– ne smemo dopustiti, da iz nas napravijo problem in nas s tem zaslepijo, ko naš sovražnik beži in ga mi zasledujemo

– in zadnje, kar smo se naučili, je to, če parafraziramo Marxa, sprejemamo vsako znanstveno analizo naše dejavnosti nasproti zdravorazumarskim, sentimentalnim histeričnim rezoniranjem nekaterih naših predstavnikov javnega mnenja, predvsem proti meščanskim frajerjem in frajerkam iz velike sive hiše, pa pravimo:

„POJDIMO SVOJO POT, NAJ MEŠČANI GOBEZDAJO, KAR HOČEJO!"

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA!

Drugovi!

„Studentski list" neće sudjelovati u ovogodišnjoj izradi Zajedničkog broja svih studentskih listova jer:

– vremenski tjesnac onemogućio je čak i površnu analizu motiva, uvjeta i ciljeva sudioništva u zajedničkoj akciji;

– predložena koncepcija inicijativne grupe razlikuje se od našeg vidjenja zajedničkog broja;

– objektivni uvjeti nalažu novostvorenoj redakciji „Studentskog lista" maksimalan angažman i djelovanje prvenstveno u vlastitoj sredini.

Krivo je shvaćeno i naše pipanje po sumaglici mogućih zajedničkih domašaja – spominjanje Zajedničkog broja (SL br. 1, 21. travnja 78, str. 5) nije bilo upaljač zajedničke akcije, već početno osluhivanje bila drugih redakcija.

Ne navodimo ove razloge kako bismo se bilo pred kime opravdali za nesudjelovanje u stvaranju Zajedničkog broja. Naprotiv! Smatramo da je preduvjet bilo kakve zajedničke akcije otvorena rasprava o svim različitostima i sličnostima stavova i predodžbi, odnosno, jasna i razgovijetna koncepcija zajedničkog rada. A to pretpostavlja:

– spremnost da se propitaju vlastite idejne pozicije, načini djelovanja i njihove nedorečenosti;

– definitivno razrješenje alternative: formalno zajedništvo ili zajedničko konfrontiranje s gorućim društvenim problemima;

– pokretanje čvrste suradnje i Zajedničkog broja studentskih listova kao rezultat STVARNIH potreba i mogućnosti, stvaranje zajedničke fronte djelovanja, a NE upriličavanje prigodnih manifestacija standardnog ziheraškog razglabanja koje će još jednom dokazati nemoć ovakvog zajedničkog domišljaja.

Uvjeti u kojima djelujemo nalažu suradnju. „Studentski list" to je djelomično i pokušao dokazati imajući najviše zajedničkih brojeva s drugim omladinskim i studentskim novinama. No, pokazalo se da pravi zajednički brojevi mogu nastati samo kao rezultat dugoročnog rada i tijesne suradnje.

Dokle će nam se postavljati dilema: DEKLARATIVNOST POLITIČKIH AKCIJA ILI OSVJEDOČENI AKTIVIZAM? !

Drugovi, mnogo sreće u zajedničkom broju!

ROCK

Prosimo Vas, da v Vašem časopisu objavite informacijo približno naslednje vsebine:

Ljubljanski Študentski kulturni center prireja v sredo, 24. t. m. v Študentskem naselju rock-koncert, na katerem se bodo ljubljanski rock-publiki prvič predstavili trije neznani bendi in en manj neznan. Gre za reški punk-rock bend Paraf, zagrebški bend Azra (ki igra nekaj kot pub-rock s primesmi punka in r'n'r), – oba sta uspešno nastopila na nedavnem zagrebškem rock-maratonu neznanih bendov (organizacija: Centar društvenih djelatnosti SSO Hrvatske in glasilo SSOH „Polet"), nato podobno profiliran ljubljanski bend Flam (sodeloval na „RP 78") in končno ponovno oživeli Pankrti. Smoter koncerta je predstavitev dela rock-kreativnosti iz neafirmirane „baze".

México, 9 de abril de 1978.

Compañeros de TRIBUNA,
Juventud Socialista de Eslovenia.

Yugoslavia.

Estimados compañeros:

Nuestros camaradas socialistas chilenos que están en Ljubljana nos han informado de la entrega hecha por ustedes de la suma de 2.700 dinares como aporte a nuestra lucha por la liberación de Chile. Les agradecemos enormemente esta demostración de fraternidad. Este aporte irá directamente a nuestros camaradas en el .e, y servirá para reponer las instalaciones de la impre le nuestro Partido que hace algunas semanas fue destruíd é la dictadura.

Recuerdo con mucha emoción el acto de solidaridad organizado por ustedes en Ljulblana en los últimos meses del año pasado y confío en que habrá nuevas oportunidades para comunicaciones directas como ésa, cuyo significado valoramos altamente. Representa para nosotros un estímulo muy grande saber que contamos y podremos contar siempre con la solidaridad revolucionaria de los estudiantes yugoslavos.

Con saludos fraternales,

Pedro Vusković
Partido Socialista de Chile.
Coordinadora Nacional de Regionales.

Mexico, 9. aprila, 1978
Tovariš iz TRIBUNE,
Zveza socialistične mladine Slovenije
Jugoslavije

Spoštovani tovariši:

Naši tovariši, čilenski socialisti, ki žive v Ljubljani, so nam sporočili, da ste nakazali za naš boj za osvobodi Čila, vsoto 2700 dinarjev. Zelo smo vam hvaležni za to potezo, ki kaže na veliko revolucionarno bratstvo. Ta prispevek je šel direktno našim tovarišem v Čilu in bo tako nadomestil naprave v naši tajni partijski tiskarni, ki jo pred nekaj tedni uničila diktatorska policija.

Z globoko ginjenostjo se spominjam velikega akta solidarnosti, ki ste ga organizirali v Ljubljani v zadnjih mese preteklega leta in obenem upam, da bodo še nove priložnosti, da se bomo pogovarjali tako odkrito kot takrat, smo našo stvar znali zares ovrednotiti. Vse to predstavlja za nas veliko vzpodbudo, ker vemo, da lahko sedaj i prihodnosti računamo z revolucionarno solidarnostjo jugoslovanskih študentov.

Z bratskimi pozdravi,

Pedro Vusko
Socialistična partija Č
Koordinacijski Nacionalni Odb
(Coordinadora Nacional de Regional

lorenčič poezija

Iz cikla „ČAS V TREBUHU"

Drugi mesec
Plodim rdečo sobo v tvojem telesu,
da te zdaj — to si vedno želela —
da te končno nekdo zdeluje.
Sok v pljučih pije,
vzpenja se po tvoji hrani,
pa po tvojih živčkih
in te para — da te šiva.
Čisti masohizem ženske.
Meso si iščem, tipam —
plašen smeh.

Tretji mesec

Prt ti v dimlje skače.
Zračnost pljuč.
Ne bo imel imena: Premetavanje oceana.
Pač ne razumem.
Naj le skače, naj te premetava —
če ni živ je plod odpadek.
Narava te mehča,
to je organska sestava;
postajaš krhka v dimljah.

Večnamenskost ženske — rečem.

Osmi mesec

Telo kot metalurgija;
kot težka industrija.
Na videz nežno;
sicer pa napeto, da poka,
da razbija skladnost.
Ti pa sediš s sončnimi očali
na balkonu (z južne strani)
in gledaš kot avgusta na morju.

Deveti mesec

Jo ližem,
počivam dlan v zaspani šank iz cina;
otroka vidim,
kako tempiran žvižga internacionalo
v času, ki je zrel kot tvoj trebušček.

Jo ližem,
umirjam dlan v cinu.
Kemikalij četa postrojena
se v hribu utrjuje,
na ženski išče, na ženski išče . . .

Jo ližem,
vidim dlan v cinu!
Poberite prte, stole na mizo,
čike pometite, pojdite rojevat —
polnoč je pravi čas, dovolj tih in globok.

teodor lorenčič

MORSKI MOTIV (IV)

Dragi domači!
Ko so sence najdaljše,
(oprostite, začenjam pri koncu),
pljunem proti morju
in požrem polno naročje katrana
(tanker tanka trske timijana).
Moja soseda si tako ali drugače balzamira telo.
Jaz pa si še soli ne sperem z obrvi.
Ja, z nogo pa lahko,
za razliko od opoldneva,
ko se še premakniti ne morem,
ja, z nogo pa lahko dosežem območje bibavice
in sicer tako,
da zatilje brez težav pustim visoko v steni.
Dolgčas mi je po domačih gozdovih zelenih
in, seveda, po vas.

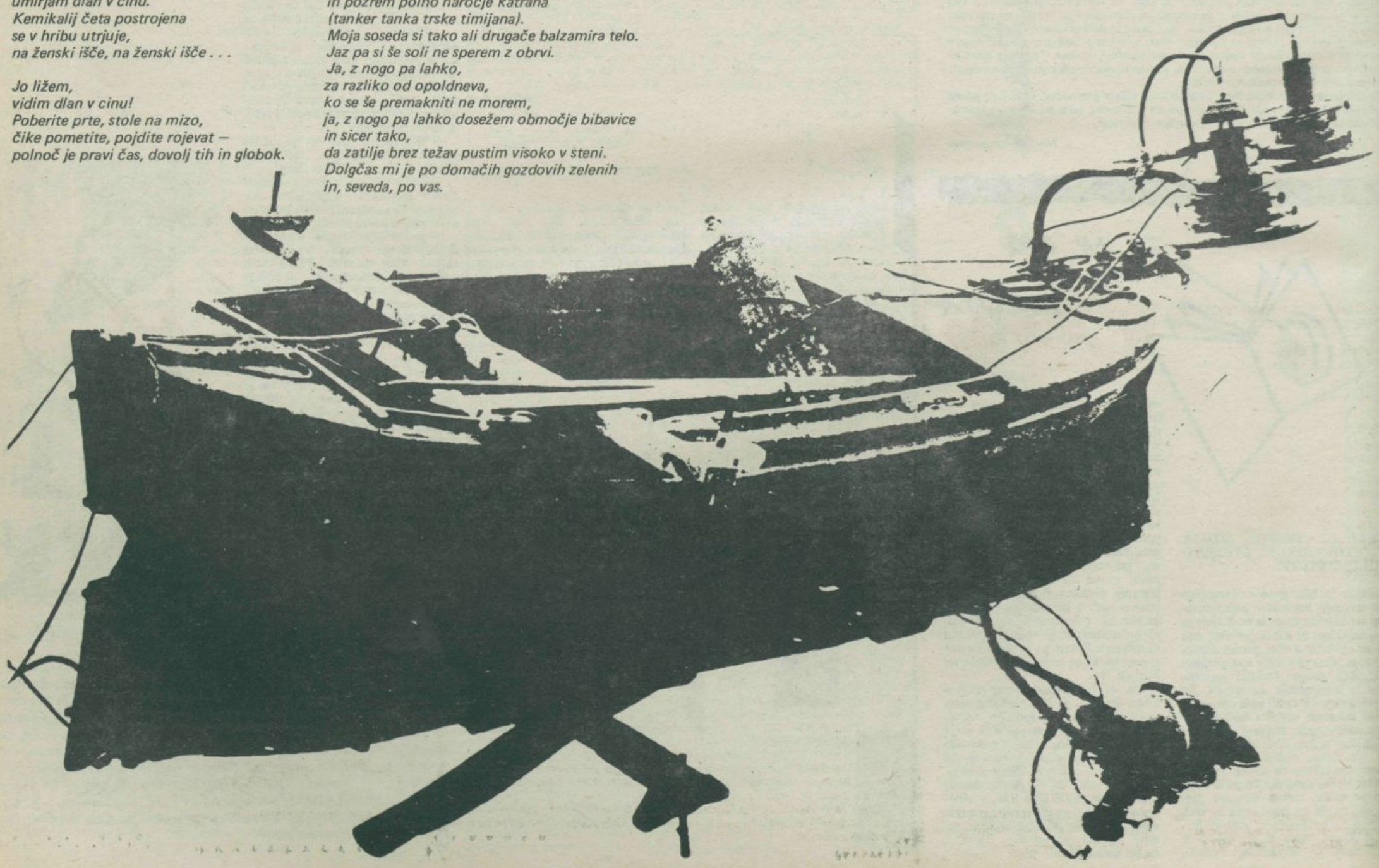

..... o mustafa, o mustafa, o mustafa.....

Mustafa Novalić:

NJIHOVO MAHAGONIJEVO VELIČANSTVO

Vedno govorim, da si ne bom več dovolil iste napake, a jo spet napravim. Z nova sem preživel nekaj ur v pogovoru s prijatelji. Bilo je nepotrebno in neumno. Samo utrudilo me je in mi pokvarilo dobro razpoloženje. Na zanimajo me nikogaršnji problemi, nikogaršnje veselje me ne veseli. Sem človek za sebe in imam svoje življenje, svoje pohištvo, stanovanje. Kaj mi bodo ljudje. Večina mojih prijateljev bere dolgočasne knjige in potem govori o njih. Eden hoče biti pametnejši od drugega. In govore mi nekaj o umetnosti, o revolucijah in politiki – kakor da je to v življenju pomembno. Potem mi je še tisti plešasti, bedni mladenič pričel praviti o naših življenjskih ciljih o nekih vzvišenih stvareh, o stvareh, ki so dostojne človeka. Tepci! Niti on niti kdorkoli od njih nima tega, kar imam jaz. Videl sem, kakšno pohištvo imajo. Reveži. Zato so tudi tako dolgočasni, brez vrednosti in nobenega veselja nimajo. Ko sem jim rekel, kaj me veseli, se je večina smejala. Niso razumeli niti mene niti moje nove mize iz plemenitega mahagonija. Zares, s tem je nekaj narobe.

Njih še nekako lahko razumem, toda moja žena in otroci! Grozni so. Ko sem kupoval veliko mahagonijevo mizo in njene štiri stole, so javkali in jokali, češ, kaj bomo pa jedli! Res je, da malo zaslužim, toda lahko priškrnemo pri hrani, dokler tega ne odplačam. Za mene ni težko. Sit sem že, če vstopim v sobo, zaprem vrata in začnem z veseljem občudovati, sit sem, ko gledam mimo priprtih vrat, ko kukam skozi ključavnico – pomembno je le, da kakorkoli vsaj za trenutek vidim svojo prelepo mizo iz plemenitega lesa in njene vzvišene stole.

Stojim v kotu sobe z zadovoljno prekrižanimi rokami preko trebuha. Žena je odpeljala nekam tiste dolgočasne otroke, tako da sem sam. Bog, kako srečen človek sem. Nihče v tem mestu nima tega kar imam jaz,

Poglejte! Spoštovani gospod, kraljevič, vojskovodja sede ponosno in vzvišeno okoli Nje, z nemalim dostojanstvom, toda primerno ponižno in spoštljivo, sede štirje princi, štirje generali, štirje ministri, štirje modri svetniki. Zamislite si to čast – v moji hiši so. Vsi so plemenitega porekla. Zato je njihova kraljevska drža tako naravna. Iz takih družin so, odnekdaj vzvišenih, spoštovanih in bogatih. Plemiške družine – to ni šala.

Njihov mahagonij je gotovo iz kakšnega afriškega ali indijskega nebeškega kraja. In spet, kaj jaz vem, tam ne poznam nobene kraljevske in niti plemiške družine. Ta mahagonij, je gotovo iz Pariza, Rima, Moskve, Petrograda, kdo ve, mogoče je iz Londona. To so slavna mesta in dala so velike ljudi. Mora biti nekje od tam. Kakšen Napoleonov korziški potomec. To moram dobro preučiti. Oprostite mi, spoštovani gospodje, za ta neodgovorni spodrsljaj. To se mi ne bo zgodilo nikoli več. Obljubljam.

– Boste upoštevali moje ponižno opravičilo?

– Da, da – odgovarja z močnim lesenim glasom miza, malo drobneje in tiše potrjujejo enoglasno tudi stoli.

– Oproščamo, oproščamo.

Seveda se do njih obnašam koliko morem bolje. V hiši se govori tiho – to se ve. Otrokom ne pustim vreščati in skakati. Žena tudi za ceno glave ne sme postaviti karkoli na mizo ali stole. Da bi na mizi jedli, pisali, da bi na stolih sedeli – o tem niti besede. Kadarkoli sem z njimi, jih božam, čistim, umivam jim noge, pripovedujem jim smešne zgodbe, da jih razveselim. Za take priložnosti sem kupil knjigo polno smešnih zgodb. Vsak večer preberem eno, ponovim jo nekajkrat zase, da bi jo čim bolje povedal, potem po prstih vstopim, opravičevaje se gospodi, da rušim njihov svečani in modri mir, ter jim kar najbolje obnovim tisto, kar sem pripravil. Kako sladko se smeje! Jaz se pa samo nasmiham, da jih ne bi motil. To delam vedno pred njihovim spancem, da bi prijetno sanjali. Potem jih prekrijem z rdečim svilenim pregrinjalom in jim želim lahko noč.

– Prijetno spanje, mi odgovore.

Jaz grem počasi ven, pazljivo zaprem vrata in mirno zaspim z mislimi na njihovo gosposkost in na svoje obnašanje do njih. Do takih mora biti človek ubogljiv, tih, gibčen in predvsem pokoren. Čudovito jim je služiti. To je tudi nekaj. Drže se po kraljevsko. Živeli! Vivat!

Ne da nimam, imam drugo pohištvo, ki ga uporabljam. Ampak to je sodrga. Navadna domača bukovina. Siromaštvo. Prostaška miza in stoli brez vsakega dostojanstva v drži. Kako bi ga tudi imeli, če nihče od njihovih nikoli ni bil kaj boljšega. Tu so zato, da mi suženjsko služijo. Zato jih tiraniziram, mučim, vpijem na njih. Niti besede mi ne smejo reči. Vedo, da bi jih sežgal na grmadi, jim polomil noge. Zato tudi molčijo. Tista neumna in brezvredna mizača ne sme spustiti niti glasu, ko vanjo zabodem nož. Niti en stol se ne sme oglasiti, ko skačem po njih, ko jih drobim in vanje zabijam žeblje. To so najnižji družbeni sloj, socialni problemi, odpisani primeri. Dno. Sramota! Iskreno povedano, enostavno me je sram, ker ti banditi živijo v isti hiši s tako vzvišenimi osebami sijajnimi, plemeniti značaji, s tisto nadčloveško nadarjenostjo in genijalnostjo. Naj kar služijo, naj se zdrobe, naj umrejo. Zapomnili si me bodo. Jim bom že pokazal.

Če se mi bo visokost iz plemenitega Mahagonija pritožila zaradi bukove sodrge, jo bom takoj zamenjal s tršo in poslušnejšo hrastovino.

TRIBUNA – ŠTUDENTSKI LIST
TRG OSVOBODITVE 1/II, soba 86.
telefon: 21-280
61000 LJUB LJANA

Izdajatelj:
Univerzitetna konferenca Zveze socialistične mladine Slovenije, Ljubljana, Trg osvoboditve 1/II

Uradne ure:
Vsak delavnik od 10. do 13. ure

Začasno vlogo izdajateljskega sveta opravlja UK ZSMS – Ljubljana.

Priprava za tisk: Dnevnik, BEP; tisk: tiskarna Ljudske pravice, Ljubljana.

UREDNIŠTVO:
Glavni in v. d. odgovornega urednika: Srečo Zajc.

Bavčar Igor (Univerza), Erjavec Aleš (Kultura), Kirn Srečo (Teorija), Belak Vesna (laktoriranje) Ante Gorjan Čala (likovna in tehnična oprema)

Redni javni sestanki uredništva so ob petkih od 11. ure dalje.

Naročnina: celoletna za dijake in študente je 50 din, za druge 75 din.

Poštnina plačana v gotovini.
Rokopisov ne vračamo.

Številka žiro racuna: 50101-678-47303, z obveznim pripisom Za Tribuno.

Oproščeni temeljnega davka na promet po pristojnem sklepu št. 421-1/70 od 22. januarja 1973.

ROCK &

V počastitev DNEVA MLADOSTI bo v Kopru Mladinski kulturni center priredil kulturno srečanje s programom na katerem bodo sodelovali:

– italijanska rock-jazz skupina „AREA"

– slovenski pop skupini „BULDOŽER" in „PANKRTI"

– domači mladi pesniki iz Kopra in Ljubljane

– Koprski moderni balet.

Prireditev bo 26. V. 1978 na Titovem trgu v Kopru, s pričetkom ob 17. uri.

Namen prireditve ni dobiček. Cene bodo izredno nizke: 35 N din, zato vas vabimo, da pridete brez predsodkov.

K. S. Stanislavski : Igralec in njegovo delo ●●●

Pod tem naslovom je v zbirki Knjižnica Mestnega gledališča ljubljanskega izšlo eno temeljnih in iniciativnih del s področja metodike in pedagogije igralske ustvarjalnosti. V dveh zvezkih nam prevod Janka Modra predstavlja le tretjo knjigo iz Zbranih del K. S. Stanislavskega, ki je najprej izšla l. 1936 v New Yorku (An Actor Prepares) in šele l. 1938 v ruščini (Rabota aktora nad saboi). Že leta 1956 je prevajalec oskrbel prevod knjige Moje življenje v umetnosti z naslovom Spomini, ki pomeni avtobiografski obračun Stanislavskega s samim seboj in začetno skico iskanj in dognanj, ki jih je razvil kasneje v svojem ti. Sistemu.

Prevedeno delo predstavlja pravzaprav prvo polovico igralčeve ustvarjalne metode, preko katere poizkuša igralec doseči učinkovito stapljanje z likom, ki ga predstavlja. Govori o osvajanju psihotehnike doživljanja, o tem, kako je mogoče z različnimi postopki „igralčeve zavestne psihotehnike" obuditi podzavestno ustvarjalnost narave", o tem, kako mora igralec v sebi prebujati in usmerjati vso nezavedno čustveno izkustvo. Ko igralec „doume in začuti, da njegovo notranje in zunanje življenje na odru poteka naravno in normalno v okoliščinah, ki ga obdajajo . . . , se previdno odprejo studenci podzavesti in iz njih pritečejo čustva, ki jih ne razumemo vselej" (str. 38).

Stanislavski v svoji posebni terminologiji govori o tem, da mora igralec ustvariti notranje življenje podane osebe, ji prilagoditi svoje čustvovanje in poiskati tej stopitvi navzven ustrezna izrazila. Potrebno je torej notranje doživljati vlogo in navzven utelešati to svoje doživetje. V knjigi podaja Stanislavski preučevanje temeljev igralčeve umetnosti doživljanja, kar je zanj gledališka igra. Po njegovem mora igralec, ne le v času skušenj in iskanja sredstev, marveč tudi v vsaki predstavi, doživljati samega sebe v vlogi. To je nasprotno umetnosti predstavljanja, kjer igralec le na začetku dela v vlogi doživlja le-to, da tako opazi zunanjo obliko naravnega podajanja občutkov, zatem pa se jo nauči podajati mehanično, upoštevaje vse te izsledke. To jemlje igri svežost, neposrednost ter iskrenost.

Stanislavski je skupaj z V. I. Nemirovič-Dančenkom l. 1898 ustanovil MHT (Moskovski umetniški teater), v katerem je, opiraje se na realistične in naturalistične igrokaze (predvsem Čehova in Ibsena), uspel sistematično dognati slog igre, ki pripada tej gledališki tradiciji. V letih od 1907–1912 je prišlo v njegovem ustvarjanju do tim. simbolistične krize. Hotel je prenoviti način in pristop k igranju realistično-naturalistične šole tako, da bi omogočal prepuščanje simbolnega in nadrealnega, kakor so to, recimo, zahtevala dela Maeterlicka, Hamsuna, Andrejeva idr. V teh proizkusih, v tej krizi, se je pravzaprav do konca urejala njegova misel o „Sistemu". Predstave, ki so uspele, ga niso prepričale o tem, da je našel prava in primerna izrazna sredstva. Še več: Zdelo se mu je, da so ga zapeljale od „gledališča igralca" k „gledališču režiserja", čeprav se je temu zavestno izmikal. Da bi to krizo premagal, se je še bolj odločno oprijel svojih raziskav.

Življenjska in odrska izkušnja sta dve protislovni občutji, ki v vzajemnem delovanju omogočita igralčev afektivni spomin, ta pa pri njem sprosti ustvarilno občutje. Igralec ne „igra", temveč „ustvarja" Temeljna funkcija njegove dejavnosti je stvarilna volja (1). Ta vodi igralca k iskanju (2) življenjskega in duhovnega gradiva, kar inicira doživljanje (3) notranje in zunanje podobe vloge. Nato mora igralec to notranjo vizijo preoblikovati v gledališki značaj. Preko utelešanja (4), tj. oblikovanja avdiovizualne podobe prejšnje notranje vizije, igralec preide do stapljanja, doživljanja in utelešanja (5), kar se zaključi z nazornim učinkom (6) na publiko, ki sodoživlja stvaritev. Seveda je to bolj načelna shema, v resnici pa se te faze nekako prepletajo oz. dogajajo simultano.

Stanislavski se je izogibal nepoštrednemu povezovanju s čustvi, izražanju čustev zaradi njih samih ali čustvovanju po sebi. Obujal jih je posredno, preko čustvenega spomina. Tako se je igralec posredno, zavestno približal logičnemu ravnanju podajane osebe. Spomini na nekoč doživeto so reflektornega značaja in povezujejo psihično in fizično v proces ustvarjanja. Pojem razuma pa deli na zamisel (1), nastanek bolj ali manj posplošene nazorne misli o predmetu in na presojo (2) o njem, ki omogoči nastanek točno določenega odnosa do zamišljenega predmeta.

Gibalo (Inner Motive Forces) psihičnega življenja, poznano iz teorije psihologije, ki ga omenja Stanislavski, triada Razum-Volja-Občutki, začne pri igralcu delovati le, če si igralec pridobi „samoobčutje", nekakšno stanje odprte pripravljenosti, ki ga v navadnem življenju ni. To stanje vsebuje tudi občutek „javne osamljenosti" (the solitude in public).

Seveda ima vsa ta terminologija svoje sidrišče v tedanji misli o človeški osebnosti. Predvsem se je Stanislavski opiral na spoznanja eksperimentalne psihologije, francoske in angleške senzualiste, predvsem Theodula Ribota in Williama Jamesa. Poznal je Ribotove „Psihologijo pozornosti, „Afektivni spomin", logika čustev", „Volja v normalnih in bolezenskih stanjih" idr. Sprejel je Ribotove ugotovitve o afektivnem spominu in raziskoval njeno vlogo v umetniškem ustvarjanju. Osrednje Ribotovo delo „Psihologija občutkov" je izšlo dve leti po izvirniku v ruskem prevodu (1898).

Senzualisti so imeli afekte za refleksne vzgibe, ki se pojavljajo le z minimalno udeležbo zavesti. Afekti so zavestni korelati, ki jih izzovejo zunanji dražljaji brez intervencije duhovnega dogajanja. Prevedeno v gledališko prakso, pomeni to: emocionalni spomin je transmisija med življenjskimi izkušnjami in stvarilnim občutjem zavestna psihotehnika usmerja domišljijsko, odrsko pozornost, psihofizično prilagodljivost in spodbuja delovanje podzavesti, ki je izvor umetniške ustvarjalnosti. Igralec se mora notranje pripraviti na svojo dejavnost, na dejaven odnos med sceno in avditorijem. Igralec je sugestor, ki omogoča publiki, da se predaja vlogi sugestibilnega medija. To je sklepni učinek vseh igralčevih priprav ki spadajo v področje igralčeve avtosugestije. To je „delo igralca s samim seboj", ki se vedno začenja z izzivom „predlaganih okoliščin". Ta izziv, parafraziran v pogojni stavčni zvezi „če bi . . .", s katero si igralec pomaga iskati utemeljitve za svoje ravnanje, iskati okoliščine in razloge za svoje reakcije, sproži vse zaporedne faze priprave igralca za njegov nastop.

Igralci po S. opravljajo pomembno družbeno poslanstvo. Nujno je, da poznajo meje svoje umetnosti, nujno je, da zavestno in s stalnim preverjanjem samega sebe in iskanjem izpovednih možnosti zadovoljijo potrebo po iskrenosti gledališke komunikacije. Igralec mora iskati notranje spodbude, razloge in okoliščine za slehernо svojo akcijo, ocenjevati mora smotrnost tega ali onega ravnanja. Ali kakor pravi Stanislavski sam: „Odrsko ravnanje mora biti notranje utemeljeno, logično, dosledno in v resničnosti mogoče." (str. 82)

Ker je umetniško delo spleteno iz mnogih avtorskih in drugih mogočih „če bi-jev,. . .", ki opravičujejo to ali ono dejanje, ravnanja junakov, je treba v njem „videti veliko količino predpostavk in dopolnjujejočih izmislekov". Režiser in igralci jih morajo po svoje dopolniti, preveriti in v procesu iskanja glavne naloge, ki jo je dramatik položil v delo, strniti v večplastno, a enovito in notranje ubrano podobo.

Stanislavski je poizkušal svojo metodo opremiti s priročnim seznanom treningov in drila, z vajami sprostitve itd. Smrt ga je prehitela, tako da so šele njegovi recenzenti dodali nekaj teh praktičnih belež. Na temelju njegovih dognaj, ki jih je seveda potrebno v praksi uresničevati s previdnostjo in pravilnim razumevanjem, deluje v ZDA tim. Strassbergova šola. V veliki meri pa je iz tega, zdaj že zelo tradicionalnega, pa vendar najbolj koherentnega sistema igralčeve ustvarjalnosti, izhajal J. Grotowski.

Zelo dosledno bi bilo potrebno prikazovati metodo Stanislavskega, da bi lahko razumeli vse posledice njenih stremljenj. V novodobno gledališče je vnesla določene sistemske zahteve, ki so pravzaprav zaradi neinformiranosti ali nepopolnega poznavanja prehitro zastarele. Resda je zavezana predvsem realistično-naturalistični odrski poetiki, toda vseeno predstavlja temelj novodobnega iskanja gledališke izraznosti. Da bi jo lahko presegli, je nikakor ne bi smeli preskočiti.

In prav to se je dogajalo pri nas. Redki posamezniki, ki so bili v stiku z njo, so jo poizkušali vnesti v pedagogijo. Mislim predvsem na pokojnega režiserja in pedagoga Igorja Pretnarja, ki se je z njo srečal v SZ. V literaturi je bila delno dostopna le v povojnem srbskem prevodu, v celoti v angleščini in ruščini. Slovenski prevod se je torej posrečil šele 42 let po izidu izvirnika. In kako dolgo bo trajalo, da bodo prevedena nadaljevanja njegovih študij o igralskem ustvarjanju? Predvsem Rabota nad rolju (Building of Character)?

Gre torej za hrabrilen, toda zapoznel poizkus predstavitve utemeljitelja teorije igre in njenega praktičnega izvajalca, ki je nadvse široko vplival na razvoj evropsko-ameriškega gledališča, čeprav strokovno natančno in dosledno le redko do kraja razumljen. Razvojne oblike gledaliških poizkusov, se zdi, so njegovo misel prešle, vendar se nemalokrat utrujene praznijo v sebi in tako vračajo prav do zakonitosti in zahtev, ki jih je nazorno opredelil Stanislavski. Tako morajo vedno znova začenjati pri njem, da bi lahko razumele svojo nadaljnjo pot skozi vse razkosane vzorce novodobnih gledaliških poizkusov.

Knjigi je prevedel Janko Moder, opremil Štefan Pogačnik, spremno študijo pa je zapisal starosta slovenskih teatrologov Filip Kalan. Prodaja se ceneno in v dveh zvezkih.

Igor Likar

CHILE

V ILEGALNEM DELU IN PREGNANSTVU POTEKA PRAZNOVANJE 45. OBLETNICE SOCIALISTIČNE PARTIJE ČILA

19. 4. 1933. je bila ustanovljena Socialistična partija Čila. V teh petinštiridesetih letih je Partija dozorela v teoretičnem, ideološkem in političnem smislu. Rodila se je kot strankarska organizacija, ki ji je uspelo združiti vse socialistične tendence, ki so se projecirale skozi politično zgodovino Čila v prejšnjem stoletju. Korenine Partije se od same ustanovitve nahajajo v jedru delavskega in kmečkega razreda. To je torej organizacija, ki si je znala priboriti relevantni prostor v zgodovini čilskega ljudskega gibanja.

Njeni ustanovitelji, poznavalci, nacionalne dejavnosti, so črpali svoje izkušnje iz prakse in teorije zato, da bi postavili Partijo na mesto predstraže delavskega razreda, da bi tako postala protagonist vseh pomembnejših dejanj v političnem in socialnem življenju sodobnega Čila. Tako je Socialistična partija zbrala v svojih kadrih veliko zgodovinskih izkušenj. V novoustanovljeno organizacijo so namreč ti možje prinesli lastne izkušnje; kot voditelji velikih stavk na severu (v rudnikih solitra), velikih stavk na jugu (v Magallanovi stepi) in kot soudeleženci odločilnih političnih dogodkov – npr. vstaje mornarjev leta 1931.

Prav tako, so ti isti, napredno misleči tovariši, ustanovili Socialistično republiko Čile leta 1932, ki je, čeprav je trajala le kratkih dvanajst dni, odigrala izredno pomembno vlogo v zgodovini Socialistične partije. Protagonisti in udeleženci kratkotrajajoče Socialistične republike so združili vse socialistične težnje določenega obdobja, obenem pa omogočili „življenje" novi, socialistični organizaciji – tiste jeseni 1933.

V UPORU PROTI VOJAŠKI DIKTATURI SE SOCIALISTIČNA PARTIJA KREPI

Celotna baza Socialistične partije Čila je praznovala 45. obletnico ustanovitve, v svojih temeljnih-ilegalnih organizacijah in odporniških odborih. Tako se je še enkrat pokazala močna težnja po boju za socializem. Na vsakem sestanku je bila živa prisotnost tovariša Salvadorja Allendeja, ki so se ga spominjali, kot vnetega borca in velikega socialista.

Socialistična baza je še enkrat potrdila veljavnost Socialistične partije in pokazala na potrebo po aktualizaciji njenega političnega programa za Delavsko Fronto.

Zgodovinska kontinuiranost partije, kot strankarske organizacije, je bila zagotovljena z njenimi teoretično-kulturnimi, ideološkimi in političnimi prispevki, ki so posvečeni boju za socialne reforme in nacionalno osvoboditev.

Odražajo se v naslednjih postavkah:

1) Sprejeti in razviti marksizem – leninizem na kritični način ter ga obogatiti z deležem iz neprestanega socialnega dogajanja. Pospeševati razvoj takšnega teoretičnega mišljenja, ki bo dovoljevalo tisto interpretacijo realnosti, v kateri je preobrazba kapitalizma neizbežna.
2) Zaščititi se pred nestrpnostjo in ohraniti revolucionarno avtonomijo. Ohraniti pravico iskanja lastne smeri v socializem in upoštevati raznolikost načel.
3) V internacionalnem smislu, neprestano upoštevati možnost nasprotovanja koceptom hegemonističnih partij; Zaščititi se in upoštevati principe policentrizma.
4) V mednarodni politiki, potegovati se in podpirati neuvrščenost, ki se je že preoblikovala v alternativo klasičnim sistemom svetovne moči in je kot sistem mednarodnih relacij, najustreznejša za sodobno zgodovinsko realnost. Ustreza namreč določeni liniji mednarodnega političnega delovanja, ki upošteva pravico odvisnih držav v njihovi mednarodni neodvisnosti.
5) Permanentna praksa partije je prvenstveno upoštevati princip največje odgovornosti za lastni (delavsko-kmečki) razred.
6) Nadaljnjo percepcijo koncepta kontinentalnosti borbe v Latinski Ameriki je treba izvleči iz pravilnika Socialistične partije, kjer načrtuje vzpostavitev Socialistične Federacije latinskoameriških republik.
7) Sinteza vseh postavk se nahaja v formulaciji strategije in taktike za čilsko ljudsko gibanje. Določena je s politično linijo Delavske Fronte, ki je rezultat znanstveno-raziskovalnega dela, analiz in diskusij o nacionalni realnosti, o možnostih socialnega in ekonomskega razvoja.

V tem smislu, je Socialistična partija na zelo odgovoren način načrtovala:

a) Popolnoma onemogočiti nacionalni buržoaziji, da bi odigrala napredno vlogo v Latinski Ameriki.
b) Značaj naše revolucije ne sme biti prikazan kot demokratično-buržoazen, kakor ga označujejo ortodoksni marksisti, temveč socialističen.
c) Edino tiste družbene sile, ki se niso kompromitirale v sedanjem, stanju, bodo sposobne sprovesti velike socialne in ekonomske spremembe, ki so še kako potrebne državam Latinske Amerike.

Te postavke torej tvorijo ideološko bazo Socialistične partije Čila. Dodati jim je treba le še vzorno pot tisočev skromnih članov, voditeljev in velikih osebnosti čilskega socializma. Vsem tistim, ki so s svojimi žrtvami, s svojo doslednostjo in revolucionarno odgovornostjo, dali življenja za to, da bi Socialistična partija imela odločno in jasno začrtano pot v prihodnost, naj bo namenjeno naše spoštovanje.

Ob tej 45. letnici, ki jo praznujejo ilegalno v Čilu, odkrito tukaj v Jugoslaviji in vsi socialisti v pregnanstvu, čutimo še večjo obveznost do padlih revolucionarjev, ki pa jo bomo izpolnili tako, da bomo sledili njihovi široko začrtani revolucionarni poti.

LUIS INOSTROSA

V lanskem 1977-tem letu je Univerza sproducirala 172 magistrov in 94 „frišnih" doktorjev, znanosti seveda. Največ magistrov je iz FNT-ja, najmanj iz FSPN-ja in FAGG-ja. Na prvem jih je magistriralo 48, na zadnjih dveh pa le – trije. Največ „dohtarjev" je „naštancala" medicina, le eden pa je politolog, filozof, pedagog, arheolog, muzikolog, geodet, fizik in stomatolog.

Podatki so iz Mesečnega statističnega pregleda SRS, marec, 1978.

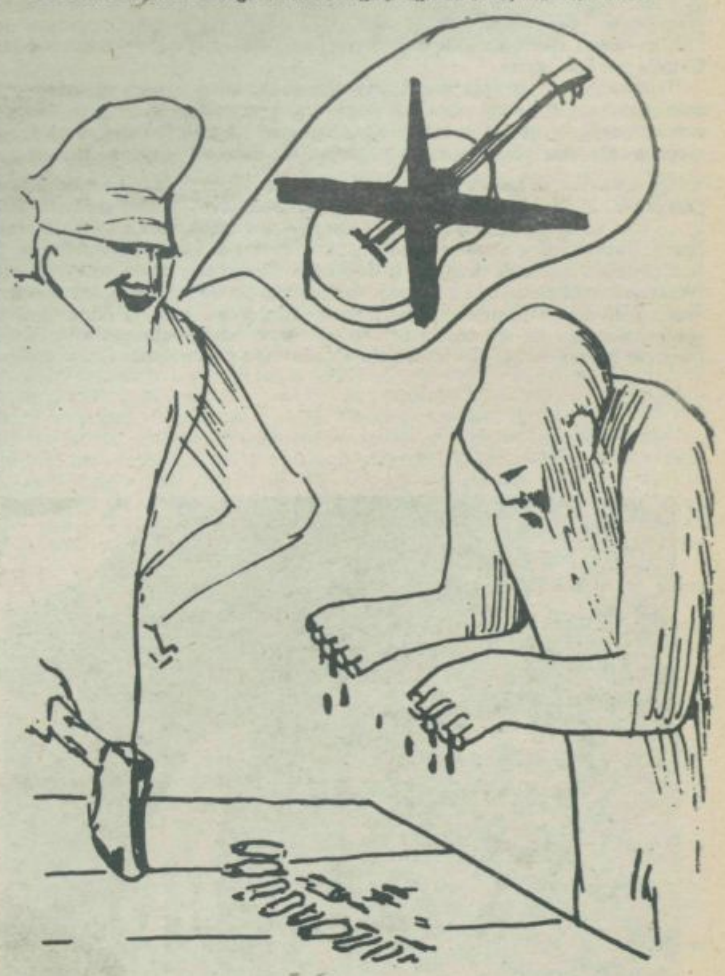

VERIĆI-VEVERIĆI OT

Popravki spremnega teksta in prevoda odlomka Die Boheme iz eseja Das Paris des Second Empire bei Baudelaire

Tribuna je pričela v svoji 12–13 številki (letnik XXVII) objavljati prevod „del(a) prvega poglavja knjige Charles Baudelaire: Lirični pesnik v obdobju visokega kapitalizma", ki ga je prevedel MP. Benjamin je slovenski kulturni javnosti še razmeroma nepoznan, zato je potrebno izbiro prevoda pohvaliti. S svojimi popravki želim preprečiti nastanek napačne predstave o Benjaminu in njegovem delu.

V prevajalčevem spremnem tekstu je zapisanih več napačnih trditev in podatkov. Popravke sem napisal s pomočjo Benjaminovih Zbranih spisov (Gesammelte Schriften; naprej le BGSch in del, knjiga, stran) in 11. knjiga Adornovih Zbranih spisov (Noten zur Literatur – NzL). Prevajalec je naslovil izdajo Benjamina Zbrana dela, kar je netočno: poročilo izdajateljev BGSch 1–2, s. 752-756 in 762-766 (razlika med ‚Schriften' in „Werke' je lepo opazna, če primerjamo izdajo Benjamina in „hamburško izdajo" Goetheja).

Prvi odstavek spremnega teksta predstavlja Benjamina. Pri naštevanju njegove raznovrstne miselne dejavnosti je pisec izpustil Benjaminovo literarno-zgodovinsko delo in njegove ‚umetniške' spise (‚umetniški' – v navednicah na osnovi Adornove misli v Esej kot oblika v NzL 1, s. 11) – za primer: disertacija Pojem umetnostne kritike v nemški romantiki, esej O nalogi prevajalca, zbirka ‚misli' Enosmerna ulica in ‚Denkbilder'. Izpustitev postane razumljiva, ko preberemo spremni tekst in prevod.

V času weimarske republike Benjamin še ni mogel biti zasovražen kot komunist, ker še ni bil marksist. Z marksizmom se je seznanil dokaj pozno, je zapisal 1931. S preusmerjanjem svojih misli je pričel že leta 1924, ko je maja tega leta na Capriju pisal habilitacijsko delo Ursprung des deutschen Trauerspiels in ko se je v pogovorih z Asjo Lacis seznanjal s politično situacijo v Sovjetski zvezi, ter po prebiranju Lukacseve „Zgodovine in razredne zavesti". Habilitacijsko delo (dopisano 1925, izšlo 1928) je še brez znamenj preusmeritve, čeprav je ta nekoliko zadrževala nastanek (BGSch 1–3, s. 878-881); knjiga ‚misli' Enosmerna ulica (1928) je posvečena Asji Lacis, a tekst še vedno ohranja „metafizično usmeritev (Benjaminovih) raziskovanj" (Benjamin 1931). Naletelo pa je habilitacijsko delo na odpor med akademskimi izobraženci; zavrnitev habilitacije je Benjamina dokončno preusmerila v „moža peresa" (Gershom Scholem; BGSch, I–3, s. 895-902).

Na francosko-španski meji je policija Benjaminovo skupino le zadržala. „Na žalost" so sopotniki pustili Benjamina samega v sobi čez noč, ko je zaradi pritiska, ki ga je prenašal že dalj časa (prihod nacizma na oblast v Nemčiji, taborišče v Franciji ob pričetku nemškega napada – kot nemški emigrant), napravil samomor. Zjutraj ga je našel mrtvega sopotnik, ki mu je hotel povedati, da lahko nadaljujejo pot.

Ne razumem, zakaj poudarja pisec, da je bil „predhodnik (poudarek moj) in neodvisni sodelavec (poudarek moj) pri frankfurtskem krogu". Ni pojasnjeno, v čem je bil predhodnik; neodvisni pa so bili vsi sodelavci Instituta za socialna raziskovanja. Benjamin se je prilagajal predlogom in potrebam Instituta in redakcije Časopisa za socialna raziskovanja ‚zavestno' in ‚svobodno', ker mu je ustrezalo ‚duhovno ozračje', ki ga je pri delu vzpodbujalo (prim. Poročilo izdajateljev – ekskurz o publikacijah v Časopisu, BGSch I–2, s. 783-789, in pisma med njim ter redakcijo in institutom, ki so objavljena kot dokumentacija nastanka obeh „teoretičnih študij" ali „razprav" (Tiedemann, Schweppenhauser, BGSch I–2, s. 766-771) o Baudelairu v BGSch I–3, s. 1067-1135 – 90 poštnih pošiljk: pisma (z izdajateljevimi številkami) 1, 2, 7, 14, 63, 80).

Res je bil dober Brechtov prijatelj; Brechtovi zapiski v „Arbeitsjournalu" in Benjaminova pisma (BGSch I–3, s. 1079-1081, pismi 27 in 28) v času bivanja pri njem nam povedo, da sta bila za Benjaminov razvoj (po dokončanem habilitacijskem delu) pomembnejša Th. W. Adorno in Gershom Scholem, kar potrjujejo med drugim omenjena pisma v času nastajanja „razprav" o Baudelairu. Če je Adorno zamolčan, ker je bil član Instituta, naj dodam, da je imel Benjamin stike predvsem z redakcijo Časopisa – v splošnem pa po pošti (in le malo ustno) z institutom in redakcijo v New Yorku (prim. v BGSch I–3, s. 982-1020, o nastajanju „razprave" Umetniško delo v obdobju njegove tehnične ponovljivosti) in osebno s sodelavci izpostave v Parizu; Adorno pa je postal član redakcije šele l. 1938, s prevzemom dolžnosti je pričel sočasno, ko se je Benjamin odločal za predelavo prve „razprave" o Baudelairu. Izdajo Benjaminovih Zbranih spisov (od šestih delov so izšli do konca l. 1977 prvi štirje) sta vzpodbudila Adorno in Scholem; Adornova je zasluga, da je vzbudil v nemškem prostoru zanimanje za po l. 1933 pozabljenega intelektualca Benjamina z izdajo ‚Schriften' v dveh delih (1955, predgovor k ‚Schriften' v NzL IV, s. 567-582).

Nadaljujmo – z branjem drugega odstavka spremnega teksta, ki je še bolj netočen. Prevedeni tekst ni „del prvega poglavja knjige Charles Baudelaire: Lirični pesnik v obdobju visokega kapitalizma", temveč je prvi del eseja, kot označujem te tekste po Adornovem eseju Esej kot oblika v NzL I, s. 9–33 – strani 15, 18–19, 26 (o zaključenosti eseja), „razprave" Das Paris des Second Empire bei Baudelaire, ki se deli na Die Boheme, Der Flaneur in Die Moderne.

Med pregledom virov in literature se je Benjaminu nabralo toliko gradiva, da je nameraval „razpravo", esej o Baudelairu, ki bi naj sprva predstavljala obsežnejši del knjige o pariških pasažah (prehodih), izdvojiti v posebno knjigo z naslovom Charles Baudelaire. Ein Lyriker im Zeitalter des Hochkapitalismus, ki bi jo naj sestavljali deli: I. Baudelaire als Allegoriker (zastavitev vprašanja), II. Das Paris des Second Empire bei Baudelaire (ki bi dal podatke /filološko delo/ za razrešitev) in razrešitev III. Die Ware als poetischer Gegenstand.

Po razpravah redakcije Časopisa in obsežni Adornovi kritiki (BGSch I–3, s. 1093-1100, pismo 43 – 10. 11. 1938), ko je bilo dogovorjeno, da se esej Das Paris des Second Empire bei Baudelaire ne objavi, se je Benjamin lotil predelave; uspelo mu je predelati le srednji del Der Flaneur, ki je nato predelan izšel z naslovom Ueber einige Motive bei Baudelaire v Časopisu januarja 1940 (zadnji v Evropi izšli številki).

Nenapisani sta tudi prvo in tretje poglavje načrtovane knjige. Z naslovom Charles Baudelaire. Ein Lyriker im Zeitalter des Hochkapitalismus je izdal na osnovi obeh omenjenih rokopisov (oz. natisa) knjigo Rolf Tiedemann pri Suhrkampu l. 1969; v tej knjigi je najprej objavljen esej Das Paris des Second Empire bei Baudelaire.

Trditev, da je ta „razprava" „najvišja točka njegove ustvarjalnosti", je zelo sporna. V zadnji številki Anthroposa trdi Lev Kreft, da je najpomembnejši Benjaminov spis esej, „razprava" Umetniško delo v obdobju njegove tehnične ponovljivosti (druga nemška verzija). Kreftova trditev je v toliko upravičena, ker sta Benjamin in Adorno v pismih zapisala, da je prva „razprava" o Baudelairu razvitje misli iz „razprave" o Umetniškem delu v . . . Ker pa esej o Baudelairu ni le razvitje prej oblikovanih misli, je vrednostna razvrstitev v obeh primerih sporna; mirno bi lahko dokazoval, da je Benjaminovo najboljše delo esej o Goethejevem romanu Izbire po sorodnosti (Wahlverwandschaften), a tovrstna razmišljanja so bolj ‚mussig' kot plodna. Prava razprava o pomenu Benjaminove „razprave", eseja o Baudelairu in njeni kakovosti bi se morala pričeti z analizo štirih Adornovih in Benjaminovih pisem, ki sta jih izmenjala v času med prvim esejem in predelavo srednjega dela (BGSch I–3, pisma 43, 45, 48 in 51; Adorno, 10. 11. 1938, s. 1093–1100; Benjamin, 9. 12., s. 1101-1107; Adorno, 1. 2. 1939, s. 1107-1113; Benjamin, 23. 2., s. 1114–1117), kar bi dalo odgovor o sodelovanju in vzpodbujanju med prijateljema in osvetlilo pot Benjaminovega dela pri dooblikovanju misli.

Benjamin ni imel le „sprva . . . namen monumentalnega projekta" (namreč analiza 19. st. v plasteh arhitekture in tipih ljudi v velemestu; t. i. delo o pasažah-prehodih), temveč se je z njim ukvarjal (v sodelovanju z Adornom; glej dokumentacijo v BGSch I–3, s. 1067-1135), od l. 1927 do 1940 (do smrti). Kot je ostal fragment celoten projekt, so fragmenti posamezne „razprave", ki so iskanje odgovorov na posamezna vprašanja ‚velikega dela' (Umetniško delo v . . .; spisa o Baudelairu (konvolut z zapisi Zentralpark na dva načina, dokaj posredovano); teze O pojmu zgodovine (spoznavno-teoretična zastavitev ‚velikega dela', šele 1940); deloma spisa Eduard Fuchs, zbiralec in zgodovinar in Uvod v Jochmanna (oba teksta v BGSch II-2, s. 465-505 in 572-598).

V teh esejih, „razpravah" je Benjamin ohranil najboljše lastnosti fragmentov Fr. Schlegla (in romantični polet duha), ki jih je ustvarjalno povezoval z zgodovinsko-materialistično, dialektično mislijo; zato so besede „toda ostalo je pri svojevrstnem kolažu, opisu, analizi" prazne, če ne kar zgrešeno uporabljene, ker ne povedo ničesar o značilnostih Benjaminovega dela. Konstrukcija njegovih esejev ni patetična, je pa trdna in se nam le počasi razkrije v zgradbi, ki jo je Benjamin označil (v Enosmerni ulici) s podobo arabske arhitekture: navzven neugledno grajena stavba se prične členiti šele na dvorišču, še tam pa prekriva vso razčlenjenost ornament (BGSch IV–1, s. 111). Srčiko „razprav" o Baudelairu predstavlja analiza pojmov „aure" in „chocka".

Kritika „ozkosrčnih buržoaznih in dogmatskih interpretacij" je izpeljana posredno, Benjamin v svoji „razpravi" ne analizira in ne presoja drugih razprav, temveč se ukvarja predvsem z Baudelairovimi teksti in sočasno literaturo o Franciji, zlasti o Parizu. Pri pripravi prvega eseja, „razprave" o Baudelairu si je zadal za nalogo, da bo kar se da malo navajal sodobno literaturo o Baudelairu (pismo Horkheimerju, 16. 4. 1938, št. 17, BGSch I–3, s. 1072–1075).

Popravke spremnega teksta končujem z željo, da bi si prevajalec prebral v Teoriji primerjalne literarne zgodovine A. Ocvirka strani, kjer je govora o prevodu prevoda in o posrednikih; kajti Benjaminov esej (predgovor prevajalca k Baudelairovim Tableaux parisiens) O nalogi prevajalca (1923) (v BGSch IV–1, s. 9–21) bi bil za prevajalca verjetno preveč „metafizično naravnan" (Benjamin, 1931). Morda se bo po branju Ocvirka nekoliko zamislil in ugotovil, kako netočen je prevod na nekaterih (ključnih) mestih.

Nerazumevanje Benjaminovih posebnosti pri pisanju je opazno pri oblikovanju opomb in navedb. Benjamin je opombe, ki so komentarji posameznih mest in tudi ironija filološke natančnosti poznega 19. st., označil z zvezdico (pri prevedenem odlomku v Tribuni v opombi 1 od: Proudhon . . . in do konca; ter opomba 19); navedbe pa označil s številkami. Na posamezni strani je bila pod tekstom ločeno napisana najprej opomba, nato pa še navedbe (izdajatelja v aparatu – BGSch I–3, s. 1190).

Nazadnje še opozorilo, da tekst natisnjen pred opombani ni redakcijski, temveč prepis Benjaminovega rokopisa, ki je ohranjen pri treh izvodih izročila. Manjkajočih odlomkov verjetno Benjamin ni napisal. Torej ne manjkajo strani, temveč odlomki, ki bi naj obsegali toliko strani in jih je Benjamin nameraval še napisati.

Upam, da bo v prihodnje uredništvo previdnejše pri objavljanju prevodov in Vas

tovariško pozdravljam

Igor Kramberger

PS.
Senancourov citat velja za celoten esej, „razpravo" in ne le del o bohemi.

I. K. – IV./78

AGITPROP

BERT BRECHT

TEZE ZA TEORIJO NADGRADNJE

(Smoter: Revolucionarni pomen dela v nadgradnji)

1

Kulture, torej nadgradnje, ni imeti za reč, posest, rezultat razvoja, v duhovni luksus prestavljeno rento, temveč za sebe razvijajoči dejavnik (eventualno pa ne samo rento porajajoč) in predvsem za proces.

2

Izraz kulturnih potreb množic so navade in običaji, ki se pod pritiskom ekonomije in politike neprenehoma razvijajo in dobivajo v našem času pri razredno zavednem proletariatu revolucionarno funkcijo.

3

Med antagonističnimi dejavniki, ki nastajajo v krilu določene družbe in vodijo k njenemu revolucioniranju, igra tehnika kot ena produkcijskih sil odločilno (eine entscheidende) vlogo. K tej tehniki je treba šteti tudi miselno tehniko, ki se ne pusti brez nadaljnjega ograditi na tisto področje, na katerem najprej nastane. Dialektično mišljenje, ki se je pojavilo na področju ekonomije in se ima za svojo eksistenco zahvaliti eksistenci proletariata, posega bolj in bolj na druga področja, toda ostaja proletarski način mišljenja.

4

V obdobju imperializma ni nobena kultura več bistveno nacionalno določena. Celo buržoazna kultura je bistveno internacionalna – koliko bolj šele proletarska! Kulturne ustanove prve proletarske države niso omejene z njenimi političnimi mejami in, prevzemane s strani proletariata buržoaznih držav, delujejo revolucionirajoče, prav zato, ker se jih v njihovem učinkovanju in razvoju nasilno ovira. To na noben način niso ustanove brezrazredne družbe, marveč nasprotno: To so razrednoborbeni ukrepi proletariata.

5

Način, na katerega nastaja nadgradnja, je: anticipacija.

6

Kar je umno, to bo dejansko, in kar bo dejansko, to je umno.

7

Dialektiziranje vseh kategorij mišljenja je neizbežno, in iz vsakega področja, ki je dialektizirano, pridemo, če le potegnemo politično komponento, k revoluciji.

8

Naloga dialektikov je, dialektizirati različna miselna področja in potegniti politično komponento.

9

Kar se „predvideva" (v dvojnem pomenu besede!) za brezrazredno družbo, je dejansko in spada v nadgradnjo te brezrazredne družbe, če je za njen nastanek in utrditev potrebno. . Brezrazredno družbo morajo narediti ljudje sami – predhodno je sama anticipacija.

10

Nadgradnja nastane v trenutku, ko je najpotrebnejša: tedaj, ko jo materialna razmerja naredijo potrebno, da bi se lahko predrugačila (razpočila!). V trenutku revolucije doživi svoje kvalitativno predrugačenje. Človeštvo si ne naloži ničesar, česar ne more udejaniti – mora si pa naložiti vse!

(Iz Brechtovih „marksističnih študij", napisano okoli leta '30.
Prev. po Schriften zur Politik und Gesellschaft, Band I, str. 120–22, Aufbau Verlag, Berlin und Weimar 1968)

TEKST NI LEKTORIRAN

PIŠE // BOJAN KORSIKA

MARKSIZEM ALI FROMMIZEM? (drugi del)

2.2 človek in njegov čudež — človek

„Kdo bi hotel reči, da ni zaradi enega samega srečnega trenutka ljubezni in veselja, zato ker dihamo in se sprehajamo v svetlem jutru in vdihavamo svež zrak, vredno preživeti vsa trpljenja in vse napore, ki nam jih nalaga življenje? "

Erich Fromm

Ko Fromm raziskuje človeka se mu hote ali nehote vrinejo tudi nekateri čudeži. „Dejstvo, da lahko človek uničuje življenje, je prav tako čudežno dejanje (? ?) kot to, da ga lahko ustvarja, zakaj življenje je čudež, ki ga ni mogoče razložiti." (str. 44-45 podčrtal KB).

Zelo težko pridemo do kakršnihkoli racionalnih spoznanj, če med življenje in smrt vpletamo čudež. S tem ko to storim, abstrahiran od vsake smrti ali življenja. In kako naj potem sploh kaj spoznam, če abstrahiram od življenja, smrti in s tem tudi od narave. Sebe postavljam za absolutno in vse drugo za nič. S tem, ko to delam sem ločen od življenja in smrti ter narave in na tako vprašanje sploh ne morem odgovoriti. Če pa opustim to vprašanje in zahtevo in pojmujem življenje in smrt v sklopu tega vprašanja, se pravi, da sem tudi jaz narava in smrt — to pa je praktično vprašanje. Samo kot abstrakcijo lahko postavljam življenje in smrt kot čudež. Če pa hočem razrešiti to vprašanje, potem se moram spustiti z nebes na zemljo in tukaj delovati.

(Ni namen tega teksta, da bi to podrobneje obravnavali).

Na strani 68. Fromm zaključi svoja raziskovanja duševnega zdravja in pravi: „Če napravimo povzetek, lahko rečemo, da izhaja pojem duševnega zdravja iz samih pogojev človekove eksistence in da je enak za vse ljudi vseh časov in vseh kultur(? ? ?). Duševno zdravje je sposobnost ljubiti in ustvarjati, ločiti se od incestnih vezi s plemenom in zemljo, pridobiti si občutek istovetnosti, ki temelji na doživljanju samega sebe kot subjekta in agensa lastnih moči, dojemati stvarnost, znotraj in zunaj samega sebe, to je razvijati objektivnost in razum."

Na naslednji strani (69) utemeljuje to definicijo s tem, da le-ta bistveno sovpada z normami, ki so jih postavljali veliki duhovni učitelji človeškega rodu. To so bili po njegovem: Ikhnaton, Mojzes, Kungfuce, Laoce, Buda, Izaija, Sokrat, Jezus. Za njih pravi, da so postulirali „iste norme človeškega življenja z zelo majhnimi in nepomembnimi razlikami." (str. 69)

Ni odveč pripomniti tudi to, da so vsi ti živeli v sužnjelastniškem in kastnem sistemu. Vsi ti produkti lahko živijo v naši misli kot bogastvo človeškega duha. V nobenem primeru pa ne morejo biti „norme" ali „ideali" naše prihodnosti. Jasno je, da je postavljanje „norm" in „idealov" čisto doktrinarstvo. To se je izredno lepo pokazalo pri Pariški komuni, ko so doktrinarske buče — proudhonovci in blankisti — morale delovati v praksi. Praksa jih je prisilila, da so delovali prav v nasprotju s svojim doktrinarskim naukom. Kajti dobesedno to hoče Fromm na strani 276, kjer pravi: „REVOLUCIJA V NAŠIH SRCIH NE POTREBUJE NOVE MODROSTI — AMPAK NOVO RESNOST IN PREDANOST." To je reakcionarnost. Sicer pa glede njegove definicije lahko rečemo tudi tako: „Moje duševno zdravje je sposobnost ljubiti denar in ker ga tako zelo ljubim, ga hočem ustvarjati še več, hočem se ločiti od incestnih vezi s plemenom in zemljo, pridobiti si občutek istovetnosti z denarjem, ki temelji na doživljanju samega sebe kot subjekta, kajti samo kot lastnik denarja postanem subjekt in agens lastnih moči in samo tako dojemam stvarnost znotraj in zunaj samega sebe, to je razvijam objektivnost in razum."

Dajanje definicij za „vse ljudi vseh časov in vseh kultur" je neumna abstrakcija. Prav zaradi tega le-ta ni dobra za noben čas in za nobeno kulturo. S tem nič ne vemo o „duševnem zdravju" in „ljubezni". Prav obratno velja, da taka abstrakcija popolnoma velja šele za današnji čas. MISEL, KI MISLI, *da je* treba postaviti abstrakcijo, pod katero bo tekel živi tok življenja, ne ve, da to abstrakcijo postavlja prav ta tok življenja, ki je v vsakem času in kulturi drugačen.

Ko Fromm govori o razvoju človeka — trditev, da se človek v stotisočih letih ni čisto nič spremenil v fiziološkem smislu (možgani, telesna koordinacija, fizična moč — str. 70) in da je vsa evolucija bazirala na socialnem razvoju — je to čisti sociologizem in psihologizem. Za dokaz mu je seveda znani „divjak" (razsvetljenstvo 18. st.) ali dojenček, ki ga vzamemo iz najprimitivnejše kulture in ga vzgojimo v naši kulturi (str. 70). In tak človek naj bi bil popolnoma enak človeku današnje kulture. Vsi taki „eksperimenti" so končno prišli do tega, da to ni res. Tudi najglobje v človeku — je odraz družbene formacije, v kateri je bil rojen.

Tako so onemogočeni vsi poskusi na temo — definirati človeško naravo za vse večne čase in kulture. Trditev, da je tisto, kar je najglobje v človeku enako za vse ljudi in vse čase, je napačna predpostavka in abstrakcija. Vse konsekvence iz takih napačnih predpostavk morajo nujno končati v subjektivizmu, ki je utopističen ali pa reakcionaren.

Dobro je, če malo osvetlimo Frommovo misel, ki smo jo zapisali v naslovu tega razdelka. To misel je Fromm napisal na strani 131, kjer utemeljuje, zakaj je vredno živeti. Zelo čudno je, da pojasnjujejo taki raziskovalci družbe, ki imajo pretenzijo ugotavljati najbolj fundamentalna vprašanja človeštva, smisel življenja na tak način. Da je namreč vredno živeti zato, ker dihamo(? ? ?) in se sprehajamo v svetlem jutru. Da je vredno živeti zaradi enega trenutka sreče, ljubezni in veselja. Da je namreč zato vredno preživeti vsa trpljenja in vse napore, ki nam jih nalaga življenje (str. 131).

Kdo se skriva za tem „življenjem." Kdo izstreljuje take cinizme „organizator dela" ali „izvrševalec dela? " Sicer pa se dandanes zelo posrečeno sliši govoriti o lepih jutrih in svežem zraku. Fromm skoči v objem jokavega sentimentalizma, ki ne pojasnjuje ničesar. Pri takih fundamentalnih vprašanjih — če seveda hočemo ostati resni — se pač ne moremo kratkomalo zateči k naravi, na kmete, k svinjam itd.

Taki raziskovalci vidijo na deželi rešitev problemov, ki tarejo urbanizirano družbo. Problemi se dajo resnično reševati samo tam, kjer nastajajo. Beg pred urbano družbo se lahko realizira samo na ravni posameznika (seveda, če mu je to finančno mogoče — drugi pa se lahko sončijo v senci nebotičnikov), ne pa celotne družbe. Sploh taka družba omogoča beg pred ekscesi, ki jih povzroča samo individualno.

„Življenje je edinstveno darilo in poziv, ki ga ni mogoče meriti z ničemer in zato tudi ni mogoče smiselno odgovoriti na vprašanje, ali je „vredno živeti", ker je samo vprašanje nesmiselno." (str. 131 podčrtal KB). Ta stavek ni samo posladkani sentimentalizem. V tej misli se nam ideja „humanizma", ki jo propagira Fromm in ki jo prej goji ob medli svečavi sentimentalizma, pokaže v besno spačenem obrazu cinizma. Vidimo lahko, da nam Fromm ne more čisto nič povedati (to tudi sam priznava, ker pravi, da je to vprašanje nesmiselno) kaj je to življenje. Kot antropologu bi mu morala biti to bistvena predpostavka.

Kot smo videli na strani 44 in 45, tako lahko vidimo tudi tukaj, kako hitro Fromm skoči pod okrilje matere Cerkve.

„Življenja . . . ni mogoče meriti z ničemer" jasno da ne, ker bi potem abstrahirali od življenja samega. Prav tako pa je resnica, da je „mogoče smiselno odgovoriti na vprašanje, ali je vredno živeti." S tako metodo ne pridemo nikamor, ker bi morali imeti ne-naravo in ne-življenje, da bi lahko merili. Kajti ne-bistvo ni bistvo, ampak je nekaj drugega. Taka vprašanja zmeraj abstrahirajo od narave in življenja. Zahtevajo odgovor in obenem sama hočejo biti. Ni nam treba odkriti kamna modrijanov, da vidimo, da je to kratkomalo praktično vprašanje. Čim se spustimo z nebes (filozofskih višin), ki nam onemogočajo rešitve, že lahko rešujemo to vprašanje. Kajti učinkovito lahko primerjamo življenje med seboj.

Velikanska razlika, če eden umre, ker ima trideset kilogramov preveč ali pa, ker ima trideset kilogramov premalo. In le-temu razlagati, da je „življenje edinstveno darilo in poziv", ko živi slabše kot pes in pogine slabše kot žival, je najbolj bebast cinizem.

Prav v tej najbolj enostavni, najbolj vizualni razliki so v celoti zapopadena vsa družbena nasprotja in konflikti.

„Življenje je edinstveno darilo in poziv", da celo življenje preživiš ob tekočem traku. In to „darilo" te sili, da postajaš tembolj bebast-in izjavljaš da je delo zanimivo, ter nedolgočasno — čim dalj sprejemaš to „darilo".

„Življenje je edinstveno darilo in poziv", da celo življenje preživiš v dolgočasju bogastva in bedastih zabav „yet-society".

„Življenje je edinstveno darilo in poziv", da se šest milijonov Židov postavi v vrsto in odkoraka v predelovalna podjetja (to so bila predelovalna podjetja — glej račun), kjer preživljajo „srečne trenutke ljubezni in veselja" ob dokončni rešitvi vprašanja njihove eksistence. Srečne trenutke ob vdihavanju „svežega zraka" v kopalnicah so jim pripravili ljudje, za katerega vodjo ve, današnja mladina v sistemu law-and-order, da je zgradil veliko novih cest in da je dal veliko ljudem dela.

RENTABILNOSTNI RAČUN SS O IZKORISTKU UJETNIKOV V KONCENTRACIJSKIH TABORIŠČIH

Rentabilnostni račun

Povprečni dnevni dohodek od umetnika	RM (Reichsmark) 6,00
odbitek za prehrano	RM 0.60
povprečna življenjska doba	270 dni X 5.30, RM 1431
odbitek amortizacija za obleko	RM 0,10
izkupiček od racionalne uporabe trupla:	
1. zobno zlato	
2. obleka	
3. vrednostni predmeti	
4. denar	
odbitek stroškov za krematorij	RM 2
povprečni neto dohodek	RM 200
skupni dohodek po 9 mesecih	RM 1630

sem ni prištet dobiček od (prodaje) kosti in pepela
(C.L.Sulzburger: „Druga svetovna vojna" ZGP MK, Lj. 1970 str. 568)

Ta račun so napravili esesovci za kemijski trust I.G. Farben.

Str. 130 Gromm kritizira Benthamove poglede. Le-ta namreč predlaga, da bi lahko naredili kar življenjsko bilanco in v račun vpisovali uspehe in neuspehe. Ta esesovski račun izvrstno prikazuje, da se da tak račun zelo dobro narediti.

Vidimo, kakšna je resnična vsebina takšnih parol. Pricedila se je skozi maslena usta tistih, ki so za ohranjanje statusa quo. Take parole zanikujejo vsake razredne razlike, vsak razredni boj. Te parole so kot žametni glas, ki nam vsak dan prišepetuje: Ni se vredno boriti, vsi imamo eno življenje, konec koncev vsi umremo — v tem smo si vsi enaki. Borimo se za srečne trenutke. Tak glas nas gladi po glavi in nam prišepetuje: Saj ni tako hudo, glejmo življenje tudi z lepe strani.

Take parole morajo biti „poziv" vsem tistim, da spoznajo nujnost vseh takih nesmislov. Svoboda je v spoznanju nujnosti. Svoboda je „poziv", da se razseka in zrevolucionira to barbarstvo meščanskega kozmosa raznih Malthusov, Taylorjev in Fordov. Svoboda je v spoznanju nujnosti spoznanja naših razrednih proletarskih pozicij. Ta svoboda je prehod k dialektiki revolucioniranja in osvobajanja. Svoboda je pogoj osvoboditve (Marcuse).

III. KAPITALIZEM

„Kdor pričakuje čisto socialno revolucijo je ne bo nikoli doživel in je samo po besedah revolucionar, dejanske revolucije pa ne razume."

V.I.LENIN

Fromm v zadnjih dveh tretjinah knjige raziskuje kapitalizem. Tudi tu ne more brez čudežev. Piše o čudežu proizvodnje (str. 99), potem o čudežu kapitalizma in njegovega razvoja (str. 122).

Uvaja tudi nova pojmovanja v zgodovino. „Rešil se je spon srednjeveškega praznoverja (namreč Človek), v stoletju od 1814—1914. leta mu je celo uspelo ustvariti eno najmirnejših obdobij, kar jih pozna zgodovina (? ? ?) (str. 91, podčrtal KB). „Oglejmo si po dobri psihiatrični navadi dejstva" (str. 19.) To kar trdi tu, je v direktnem nasprotju s tistim, kar pravi na strani 19: „Poleg majhnih vojn smo imeli večje 1870, 1914 in 1939."

Strani od 76 do 176 so samo dajanja vzgledov in primerov. So citiranja ljudi, ki so govorili o tem ali onem. Odtujitev raziskuje samo tako, da našteva razne oblike odtujitve. Histografsko izvaja pojem „alienacije" popolnoma drugače, kot je v resnici ta pojem skozi filozofijo prišel v današnji čas (glej str. 108). S tem postaja kritika odtujitve kritika fraze. Ne jemlje problema v njegovem jedru in v povezavi z vsemi drugimi — v totaliteti. Njegovo raziskovanje in dokazovanje se izčrpava vseskozi samo z naštevanjem primerov.

Od časa do časa pride do prav čudnih izsledkov: „Človeški način pridobivanja stvari bi bil v tem, da vložimo v delo prizadevanje, ki je kvalitativno sorazmerno temu, kar si z njim pridobimo". (str. 116) Tak človeški način produkcije ni nikoli obstajal in tudi nikoli ne bo. Tudi v socializmu in komunizmu. Človek bo dobival zmeraj manj kot bo produciral. Tudi v komunizmu, saj se drugače ne bi mogla realizirati prav nobena potreba na ravni družbe.

Važna je še ena njegova ugotovitev, kajti iz nje potem izvaja konsekvence. „Res je, da vodi kapitalistični način proizvodnje k politični svobodi, medtem ko je vsak centralno planirani družbeni sistem v nevarnosti, da privede do političnega uravnavanja in končno do diktature." (str. 122) (nevarnost, ki preti centralno planiranim sistemom je ta, da govorijo). Tu nas ne zanima to, da je svoboda kapitalističnega sistema predvsem v tem, da lahko greš pred parlament in tam rjoveš kot obseden, da je ves sistem zafukan in da te ob tem nihče ne jebe. (Prav v tem je „čar" kapitalizma. Dovoljuje, da lahko deluješ samo instinktivno-živalsko. Čim hočeš protestirati svobodno-človeško, pridrvi CIA ali FBI in ti na lep način odrežejo jajca). Fromm uvršča nacizem in fašizem med odgovore na kapitalizem (glej str. 197 in 203). *Se* pravi, da je nacizem nekaj drugega kot kapitalizem. Fromm ne vidi, da je le-ta do vsakih mej in možnosti prignan kapitalizem. Nacizem gre do skrajnih konsekvenc kapitalizma. Nacizem odvrže masko — ni mu več potrebna — humanizma, politične svobode in vsega, v kar se oblači „normalni" kapitalizem. Nacizem je razgaljeno barbarstvo meščanskega kozmosa.

Ko kritizira potrošništvo in reklamo, je njegova kritika zopet kritika fraze. Zahteva omejitev potrošnje in ukinitev reklame (str. 104 in 267). To zahtevati pomeni, nič vedeti o osnovnih potezah kapitalistične produkcije. Kapitalistična produkcija producira samo zaradi profita. Meja te produkcije je pa vedno kapital sam. Kapitalistična produkcija mora neprenehoma revolucionirati svoja delovna sredstva in povečevati in razširjati produkcijo. Osnovni cilj vsakega posameznega kapitala je doseganje ekstraprofita. Vsak posamezen kapital v panogi hoče biti pred ostalimi, ter z višjo produktivnostjo doseči večje profite od povprečnih v panogi. Čim nek kapital zaostane v produkciji ali pa ne razširi produkcije, pomeni to propad. Zato se mora vsako leto več trošiti in potrošiti, da se zadosti tem zakonom kapitalistične produkcije. (Ameriške tovarne celo porabijo precejšnje denarje zato, da priredijo nekatere dele avtomobilov tako, da so npr. po 60.000 km za na odpad. Glej A. Gorz: Delavska strategija in neokapitalizem, Komunist, Lj. 1970, str. 57). Vsako omejevanje ali samo ostajanje na isti stopnji produkcije pomeni v kapitalizmu globoko gospodarsko recesijo. V našem desetletju se kaže tendenca po ponovni reintegraciji delovnega akta. Seveda tu ni nikakršnih „humanističnih" vzgibov. To je ugotovitev dejstva, da se pri neki določeni hitrosti tekočega traku, začnejo kazati negativne posledice te hitrosti. Delavci ne prenašajo več tempa in začno hodit na delo pijani in zatripani, zato je v končnih izdelkih preveč škarta. Končna posledica je pa seveda znižanje produktivnosti. Meja produkcije je kapital sam.

Reklama je bistven sestavni del kapitalistične produkcije. V kapitalizmu sploh ni mogoče konkurirati in prodajati brez reklame. Reklama je sestavni del in skelet vsakega časopisa, radijske ali televizijske družbe. Brez nje le-ti ne obstajajo, za njih je reklama conditio sine qua non. Zahtevati v kapitalizmu omejitev ali ukinitev reklame, pomeni vreči na cesto vso to ogromno množico ljudi, ki tukaj dela. To pomeni —omejitev produkcije in reklame— hoteti z dekretom uničiti kapitalizem. Torej ne proč z reklamo ali omejitvijo produkcije, ampak proč s KAPITALISTIČNIMI PRODUKCIJSKIMI ODNOSI IN NJEGOVIM PRODUKCIJSKIM NAČINOM.

3.1. reformisti in revolucionar

Za to, da bolje razumemo Fromna, je zlasti nekaj zanimivega. Fromm v vsej knjigi o socialistih — v ta pojem stlači in natlači vse od marksistov do anarhistov — ne govori drugače kot o reformistih. Za osvežitev — reforma pomeni vsako spremembo v okviru zakona. To lahko vidimo na str. 92, 93 in potem naprej skozi vso knjigo.

Ena sama izjema je. Proudhon se mu magično spremeni iz anarhista (str. 176) v revolucionarnega Proudhona (str. 177). To je EDINI ČLOVEK V VSEJ KNJIGI, ki ga Fromm imenuje revolucionarja. Poglejmo v čem je Proudhonova revolucionarnost. „Proudhon in njegovi pristaši so nasprotovali Marxovi zunanjepolitični koncepciji glede vzpostavitve neodvisne Poljske. Proudhon je sicer umrl leto dni po ustanovitvi prve internacionale, toda njegovi pogledi do vojnega vprašanja so zapustili določen vpliv na njegove pristaše. Proudhon je dvomil v politično sposobnost industrijskega proletariata in o možnosti, da bi si izboljšal z izkoriščanjem parlamentarnega političnega boja svoj položaj. Proletariatu je odrekal sposobnost za vodenje državne politike, njegovo aktivnost je omejil le na področje komunalne politike. Ni le zavračal aktivne udeležbe proletariata v državni politiki, ampak je nastopil tudi proti vsaki vstaji in revoluciji (podčrtal KB) ter vojni med narodi. Svoja pacifistična stališča do vojn je v delih podajal zelo konfuzno in paradoksno. Zlasti obširno jih je obravnaval v zajetnem delu „Le guerre et la paix. Paris 1861". V tem delu je celo trdil, da vojna uveljavlja pravico močnejšega in da je edino racionalna, častivredna in legitimna stvar. Močnejše ljudstvo je stalno tudi boljše. Vojna je torej sodba božja. Izrekel se je tudi proti vzpostavitvi neodvisne Poljske. Ko je bil poljski upor v ospredju zanimanja evropskih demokratičnih krogov, je to misel še odkriteje povedal. Nasprotoval je Marxovim trditvam, da je Rusija glavni krivec delitve Poljske, zanikal je caristično nevarnost za Evropo ter v lepih barvah prikazal reformno delo Aleksandra II. Menil je, da se Poljska najugodneje razvija pod ruskim gospostvom (sic!). („IZDG", Lj. 1963, IV št. 1—2, str. 15)

3. 2. revizionizem

„Revizionizem, ki marksizem ne razvija naprej, temveč ga zgolj dela vprašljivega in ga zanika, da bi se povrnil k predmarksističnim načinom mišljenja, nam zagotovo ne prinaša nikakega znanstvenega napredka."

Karl Kautsky

Pri tem smo prišli do najvažnejših točk Frommove knjige. Kljub poudarjaju skoz-in-skoz kompleksa človeške narave in njegovih strasti, pride do tega, da mora vseeno gledati na celotno epoho kapitalizma. Spozna, da tudi ni vse odvisno od človeških strasti in da so, če hoče uresničiti svoj „humanizem", potrebne spremembe. Njegove spremembe nikjer ne vključujejo revolucije, ampak samo reforme.

Njegova najpomembnejša ugotovitev — vsaj za nas — je, da se je v glavnih točkah uresničilo tisto, kar so zahtevali reformisti — to so zanj vsi, ki so karkoli govorili o socializmu — pa kljub temu zahodna družba ni zdrava. Najmanj, kar lahko to pomeni, je, nepoznavanje vsaj Marxovih del ali pa zavajanje bralca.

Poglejmo genezo njegovih izvajanj!

A. PREDPOSTAVKA

„Vse oblike socializma od anarhizma do marksizma so povdarjale, da je treba odpraviti izkoriščanje ter preobraziti delavce v neodvisna, svobodna in spoštovana človeška bitja; verovali so, da se bodo po odpravi ekonomskega trpljenja, po osvoboditvi delavcev izpod ekonomskega jarma v celoti realizirali vsi pozitivni dosežki devetnajstega stoletja, grehi pa bodo izginili." (str. 92)

B. DOKAZ

Če do nespoznatnosti zmaličiš celoten marksizem in popolnoma pozabiš na gigantski boj delavskega razreda, lahko narediš dokaz, ki sledi. Obenem je treba pozabiti vsa strahotna klanja, vse, za dokaz:

„Minilo je pol stoletja in glavne zahteve reformatorjev iz devetnajstega stoletja so se izpolnile (? ? ?). Če govorimo o ekonomsko najbolj napredni državi, ZDA, lahko rečemo, da se je ekonomsko izkoriščanje množic izgubilo v takšni meri, da bi to v Marxovem času zvenelo naravnost fantastično. Namesto, da bi delavski razred zaostal za ekonomskim razvojem celotne družbe, je vedno bolj deležen narodnega bogastva." (str. 93)

C. KRITIKA

Če popolnoma zmaličiš ogromne dosežke delavskega gibanja in velikansko revolucionarnost njegovega duha, si lahko nadaneš obenem tudi videz kritika:

„Če pogledamo z merili devetnajstega stoletja, smo dosegli skoraj vse, kar se je zdelo nujno za duševno bolj zdravo družbo in dejansko so mnogi ljudje, ki še vedno mislijo v pojmih devetnajstega stoletja, prepričani, da še vedno napredujemo." (str. 94)

To so kratkomalo monstrumi, prek katerih tudi površen poznavalec marksizma ne more iti.

Fromm počasi prehaja od abstraktne kritike reformizma do konkretne kritike Marxa in Engelsa. Poglejmo si kakšno podobo ima tipično revizionistična kritika marksizma!

1. Zakaj marksizem pade?

„Rusija je storila v ekonomski sferi, kar so marksistični socialisti mislili, da je nujno potrebno . . . Dejstvo, da je bila socializirana in načrtna ekonomija v Rusiji realizirana, nikakor ne pomeni, da je ruski sistem realizacija prav tistega socializma, kakor sta ga razumela Marx in Engels. Pomeni samo to, da sta se M. in E. motila (? ?), ko sta mislila, da zakonska sprememba v lastništvu in načrtna ekonomija zadostujeta za zaželeno družbeno in človeško spremembo." (str. 227)

2. Trije revizionistični dokazi

a. „Nista se mogla otresti tradicionalnega pogleda na pomembnost države in politične oblasti, skratka ideje o primarni pomembnosti pretežno politične spremembe, ideje, ki je bila vodilno načelo velikih meščanskih revolucij 17. in 18. st. V tem pogledu sta bila Marx in Engels mnogo bolj „burgeois" misleca, kot pa so bili Proudhon, Bakunin, Kropotkin in Landaver." (str. 213). Na koncu iste strani pa postane Marx v tem pogledu že malomeščan brez narekovajev.

b. „Bil je čudno nerealističen (tj. Marx) pri ignoriranju dejstva, da je za osebnost delavca kaj majhna razlika, ali je lastnik podjetja „ljudstvo" — država vladajoče birokracije — ali pa privatna birokracija, ki so jo najeli delničarji." (str. 217)

c. „Marx ni vedel, čeprav v nasprotju z lastno teoretsko mislijo, da so edino, kar je res pomembno, dejanski in realistični pogoji dela, odnos delavca do dela, do tovarišev in do tistih, ki vodijo podjetje. (? ? ?)" (str. 218)

3. Revizionistične konsekvence in vrh kritike marksizma. Tako pridemo do njegove najpomembnejše „ugotovitve!"

„Njegova odtujenost (tj. delavca) od dela bi bila prevladana samo v primeru, če ga ne najema kapital, če ni objekt ukazovanja, ampak če sam postane odgovoren subjekt, ki najema kapital (? ? ?). NAČELNO VPRAŠANJE NI LASTNINA NAD SREDSTVI ZA PROIZVODNJO, AMPAK UDELEŽENOST V UPRAVLJANJU IN ODLOČANJU (? ?). (str. 260)

S tem smo na Frommov sladkobni „humanizem" nalili nekaj proletarske kisline. Na dan je prišel idealistični subjektivizem, reakcionarnost in utopizem. Na dan je prišla ideološkost nj. „humanizma".

3. 3. še enkrat ex post metoda

„ce qu'il y a certain, c'est que moi, je ne suis pais marxiste"

Karl Marx (1882)

Frommova metoda raziskovanja zgodovine 19. in 20. st. je absolutno samo še ex post metoda. Sploh ne gleda posameznega dogodka vpetega v njegov čas. Ne zanimajo ga vzroki, ki so pripeljali do nečesa in povezava le-tega v totaliteto. Njegova metoda je psevdodialektika, ki samo gleda, kaj je kam pripeljalo. Njegov edini kriterij je USPEŠNOST, toda nikoli prej, ampak samo takrat, ko potegnemo črto čez nek dogodek. Ta metoda je predpostavka prikazovanja, ki smo ga pokazali v prejšnjem razdelku.

Katere stvari so pomembne za revizionista in napovedovalce prihodnosti?

„Zelo pomembno je, da so kritizirali družbo dvajsetega stoletja že številni misleci v devetnajstem stoletju, torej dolgo preden se je danes tako očitna simptomatologija docela pokazala." (str. 176)

Torej, edino realna stvar je v napovedovanju prihodnosti. Zakaj je bil Proudhon revizio-revolucionar?

„Medtem ko sta Burchardt in Proudhon predvidevala fašizem in stalinizem kot rezultat kulture devetnajstega stoletja, so drugi usmerili svoje diagnoze na duhovno uboštvo in odtujitev sodobne družbe, ki mora po njihovem mnenju privesti do naraščajoče dehumanizacije in kulturnega propada." (str. 178)

Določen višek doseže in njegova fatalnost pride najbolj do izraza v naslednjem stavku. „Pridiganje evangelija je privedlo do ustanovitve katoliške cerkve; nauki racionalistov 18. stoletja k Robespierru in Napoleonu; Marxov nauk pa k Stalinu (sic!). (str. 222). Marx je slutil svojega Fromma, ko je rekel: „eno pa je gotovo, namreč, da jaz nisem marksist." Tako je jasno povedal, da on ni marksist in tudi ne more biti odgovoren zato, kaj bodo drugi delali iz njegove teorije. Marx je bil do svoje teorije v substancialnem odnosu, vsi ostali pa v reflektivnem. Po domače je povedal, da ne more biti odgovoren za to, kakšno sranje bodo naredili iz njegove teorije razni majhni epigoni v obliki Plehanova, Bernsteina, Kautskega, Stalina in pa tudi Fromma.

ZA KONEC

Erich Fromm = novi Prokrustes

„humanistični soc." = Prokrustova postelja marksizma

Bil je čas, ko je Fromm popolnoma odrasel. V sredini našega stoletja se je sramežljivo postavil na ogel neke newyorške avenije in začel prodajati! Prodajal je mamljivi vonj vijolic svoje „Zdrave družbe".

Te vijolice so bile posebno mamljive. Kajti njihov vonj je omamljne do evforije. Ta vonj je govoril o ljubezni, univerzalnem bratstvu in sploh o „humanizmu".

Nikakor pa niso te vijolice mamile k revoluciji. Oh, te revolucije; oh te reminiscence; ne, to pa ne! Vrtnar teh hibridnih vijolic privihne svoj aristokratski nos in zatisne mastno zamašena meščanska ušeska. Iz eteričnih naoljenih pljuč mu priplava odišavljeni vzdih: Ne, to je pa destruktivno. Mi smo reformatorji ne pa revolucionarji.

Prosim vas, oglejte si kam so pripeljale vse te revolucije, vsa ta destruktivnost. Zato: „glavna točka tega zadnjega dela knjige ni toliko vera, da je vsako od predlaganih meril že nujno „pravilno", ampak bolj prepričanje, da je napredek mogoč samo tedaj, če pride do sprememb hkrati (? ?) na ekonomskem, socialno-političnem in kulturnem področju. Kajti vsak napredek, ki je omejen samo na eno področje, deluje destruktivno na napredek na vseh drugih področjih." (str. 15) In zaječalo, zvalovilo in zamrmralo je. Zvalovilo je po vseh jugoslovanskih fakultetah in se odbijalo od vseh kotov. Kot nekoč krompir so se tudi te vijolice prijele v vlažno dišeči zemlji. Vijolice so med globokim in zadovoljnim mrmranjem pognale globoke koreninice v vlažno dišečo prst.

Ljubezen, univerzalno bratstvo so mrmrale vijolice med svojimi dišavami v cvetličnih lončkih jugoslovanskih fakultet.

Tako je! so odgovarjale evforično odišavljene diplomirane in nediplomirane glave. Marx in Engels sta se premalo posvetila humanizmu, ljubezni in psihologiji. Gre za napredek.

Veliki vrtnar je prišel tudi pogledat, kako uspeva gojenje vijolic v naših cvetličnjakih. In spet evforija! Povedal je, da ima njegovo vrtnarjenje veliko skupnega z našim (str. 11-12)

Vse jugoslovanske odišavljene glave, ki hočejo „konstruktivno" spajati frommizem z marksizmom nekaj pozabljajo. Namreč to, da morajo istočasno zlesti z ostrih proletarskih barikad globoko v dišeče gredice meščanskega kozmosa in po njem riti!

Pozabljajo, da je „Zdrava družba" = abstraktni humanizem. Le-ta je identičen z ideologijo, ki je napačna (iluzorična) zavest o družbi.

Marksistična analiza, ki je osnova proletarski zavesti, mora naliti močno dozo solne kisline svoje zavesti na „zdravo družbo". Ko pa to stori, pohrusta tudi vse in nič ne ostane.

Marksistična misel mora reči v predgovoru k „Zdravi družbi" (tega pa ni storila): lasciate ogni speranza voi ch'entrate!

ESTETIKA GRLIČ

ESTETIKA IN ZNANOST

Danko Grlić

Zakaj estetika in znanost? Ali ni estetika znanost? Ali je estetika lahko znanost — se je vprašal Kant in odgovoril negativno že s samo trditvijo, da je s pomočjo pojmov nemogoče soditi o lepoti; mnogi moderni estetiki so vprašanje obrnili sprašujoč se — in v takšnem vprašanju je tudi že odgovor — ali je estetika sploh lahko estetika, če ni znanost? Zdi se nemogoče in paradoksno, toda oba nasprotujoča si odgovora se lahko izkažeta za popolnoma smiselna in nesmiselna, oba sta lahko pravilna in nepravilna, končno — če ju ne obravnavamo iz omejenega zornega kota — lahko oba zavzemata stališči, ki med seboj nista nasprotni. Ta trditev pa nikakor ne pomeni, da poskušamo zastopati zločesti relativizem, ki vse pomirja in izenačuje nasprotja; še več, ta trditev je postavljena, ker želimo radikalizirati obe postavki. Ker se zelo poenostavljen odgovor na to navidezno aporijo, ki ga bom poskušal razložiti kasneje, glasi: estetika ne samo, da je lahko, ampak kot teoretična disciplina, tudi mora biti, ali postati znanost; estetika kot znanost, tj. estetika nasploh, pa ne more pristopiti k umetnosti na adekvatni način, ker znanost, s svojim celotnim habitusom, ne samo da hromi, ampak celo falsificira to, kar je bistveno v biti same umetnosti.

Ko Kant in drugi misleci za njim želijo utemeljiti vprašanje o umetnosti in lepem s postopkom, ki bi bil ustreznejši samemu načinu eksistence umetnosti — ki baranta s pojmi, torej tudi z argumenti, dokazi, z jasnimi zaključki, dokončati mora shematsko hipotipozo, subsimirati in precizno definirati material, ki ga proučuje — torej, da je znanost nesposobna proučiti tako fluidno, specifično in enkratno materijo, kot je umetnost. Na drugi strani mislijo Hegel in mnogi estetiki vse do danes, ko govore o tem, da estetika mora biti znanost, da je le znanost, s svojo resnostjo, nepristanskostjo in objektivnostjo vredna takega mišljenja o umetnosti, ki bo zares rigorozno proučeval predmet, s katerim se ukvarja, ne pa da bi naivno ali v najboljšem primeru lirsko zaneseno brbljal neodgovorne impresije. To sta dve ravnini, na katerih je nasprotovanje pravzaprav nemogoče, pa zato tudi nista, v primeru klasične filozofije, nespravljivi tezi. Hegel ni — to dokazuje ves njegov ogromen napor v Estetiki — ignoriral specifičnosti umetnika (umetnosti) in Kant je vse prej kot zaneseni, lirik, neresni „Schöngeist", neodgovoren za svoje teze, ki ni želel sistematično in objektivno vstopiti v vse aporije lepote.

Sicer pa so vsa ta na prvi pogled nespravljiva stališča dobila v modernih interpretacijah skoraj nasprotne predznake. Moderni skeptiki — od nekaterih marksistov1 do večine ontologov umetnosti in antiestetikov — se nikakor več ne sklicujejo na Kanta in njegove premise (smatrajo jih celo za v bistvu zgrešene) in skoraj vsi doktrinarni estetski pozitivisti in zagovorniki potrebe po znanstvenemu pristopu k snovi — od Fechnerja, vseh mogočih psihologov, biologov, evolucijskih sociologov, do Laloa, Souriana ali Munroa — bodo priznali za svoje učitelje vse prej kot Hegla, ki je, po njihovem mnenju, glavni predstavnik spekulativne in abstraktne estetike „od zgoraj".

Tudi sami pojmi znanosti in estetike so se v današnjem času toliko spremenili (vsaj po nekaterih zunanjih karakteristikah), da sta dva nekdanja tabora zamenjala vlogi: znanstveniki bodo pri Kantu našli več „uporabnega" in relevantnega materiala kot pri Heglu, antiestetiki pa bodo prav v Heglovi tezi o smrti, kot najvišjem določilu umetnosti, našli enega od možnih argumentov o nemoči in neaktualnosti celotne estetike, ki niti v svojih najvišjih dosežkih ni mogla — če je hotela biti dosledna sama sebi — priti do drugega, kot do tako poraznega rezultata. Kantove domneve o možnosti obstoja estetike kot znanosti, v razvoju te discipline, so naletele na manj somišljenikov kot tiste, ki so branile znanstvenost estetike. Lahko se pravzaprav reče, da je že Hegel tako vehementno zastopal tezo o možnosti znanstvene objektivnosti na tem področju prav zato, ker je videl, da je Kantova skepsa zelo nevarna in resna. No, v nadaljnjem razvoju se o teh vprašanjih kot centralnih vse manj govori, pa se nekaj časa — vse do poplave novih, poudarjenih scientističnih tokov — sprejema znanost, o katere možnostih in predpostavkah obstoja, sploh ne razpravlja. Estetika se ukvarja s stotimi drugimi problemi, ki jih ima za osnovnejša in odločilnejša kot je vprašanje znanstvenega ali neznanstvenega osnovanja lastnega predmeta. Seveda je — vsaj, ko se govori o metodi — in tudi skozi drugo vprašanje, npr. vprašanje o subjektivnosti in objektivnosti estetske sodbe, o tem, ali obstaja naravno lepo ali ne — vedno na nek način prodiralo tudi vprašanje o možnosti obstoja znanstvene estetike, le da to vprašanje ni bila prvotna preokupacija večine estetikov.

Ugotovimo lahko, da je estetika že od svojih začetkov, z Baumgartnom, hotela biti „scientia", ta njena obča tendenca pa se je v novejšem času, v času, ko dominira pozitivistični duh, samo še bolj poudarjala in izražala kot glavni smisel njenega obstoja.

Če še ni znanost — to bi morali po Kantovi prodorni skepsi upoštevati vsaj kot možnost — bi znanost morala kar najhitreje postati in s tem premagati mistično-abstraktno in neobvezno stopnjo in se s celotnim habitusom uvrstiti v častno družino znanosti, končno bi morala postati eksaktna, preverjena, racionalna, zgrajena na izkušnji, pa zato tudi uporabljana na izkušnjah, ki bo šele v tej obliki uporabna in celo koristna. Pravzaprav se ne sme odreči ambiciji, da bi poučila umetnika, ker ve, da bi morala vedno bolj vedeti, kaj je umetnost, vedeti, kako nastaja in kako se jo doživlja, ker znanost ne sme dvomiti v to, ali zna odgovoriti na temeljna vprašanja s svojega področja, ali da ve, kako se bo kar najhitreje približala pravilnemu odgovoru na to vprašanje. Tudi sama umetnost se mora pravzaprav izpopolnjevati vzporedno z izpopolnjevanjem take estetike, ker, bolj kot znanost ve, kakšna mora biti prava umetnost, bolj bodo, logično, umetniki sledili temu idealu, boljše in popolneje bodo ustvarjali. V tem smislu estetika ve, kako se bo razvijala umetnost, ker ima pravico in dolžnost, na osnovi razpoložljivih podatkov, planirati prihodnost; to pa ne delajo samo nekatere dobro nam znane in za to zadolžene kom je, ampak tudi danes vodilni ameriški znanstveni estetik Thomas Munro.

Pozitivizem eksplicite proklamira znanje in znanstvenost znanosti kot edini in najvišji princip, znanstvenost pa ostaja paradigma in izven pozitivizma, v svojih disciplinah, ki že samo s tem, ker postajajo znanstvene, pridobijo najvišji rang in zapuščajo predznanstvene, to je tudi nižje, nevredne, neobvezne faze. Če je neko področje resnično, potem je to proučevanje znanstveno, a če je nekaj znanstveno spoznano, potem šele je pravzaprav sploh spoznano; če se z umetnostjo ne ukvarja znanost, potem se o njej preprosto govori vse mogoče, potem je to lahko samo zmaličeno ali ganljivi čenčanje. Še več, če sam socializem izhaja iz svoje romantične faze in dobiva dostojanstvo resnega in pravega šele kot tim. znanstveni socializem.

Karakteristično je, da popolni neuspeh in hitra zastarelost vseh rezultatov, ki jih je tako bučno najavila kot velika odkritja empirično-eksperimentalna estetika fechnerovskega tipa, še vedno niso omajali mnogih pomembnih znanstvenikov v opredelitvi za nujnost znanstvene estetike. Prav tako je indikativno — to pa pogosto pozabljajo tisti, ki z zaničevanjem premodrih modernih arbitrov negirajo, kar je v tradiciji izrečenega o umetniškem in lepem — da so najpomembnejši rezultati, ki jih je dosegla evropska misel znotraj same estetike, pravzaprav izven estetske znanosti. To se dogaja tudi v tistih estetikah, v katerih se nikakor ne dvomi v znanstvenost te discipline in znotraj katerih se nedvomno afirmirano — po vzoru zahodnoevropske zapuščine, ki enači znanstvenost z resnostjo — na vprašanje, ali je estetika lahko znanost.

Strokovne estetske ekspertize — menijo celo tisti, ki so daleč od pozitivizma — nimajo in ne morejo imeti prepričljivosti, sistematičnosti in niti avtoritativnosti, če nimajo izkaznice znanosti. Estetike se ne sme prepustiti diletantom, bel espritom, množici zgovornih ljubiteljev lepe umetnosti, ki najbolje parazitirajo prav ob tem umetniškem in ki imajo svoje majhne pametne aforizme o lepem. Predvsem pa ne sme pasti v roke primitivcem, nevednežem, biti mora predvsem sistematična, smiselno in spretno vodena panoga. Kakšna neki pa je sistematsko obravnavana panoga, ki ni znanost? Empirična znanstvena estetika zatrjuje (pa ne samo estetika), da je resnično tisto, kar se lahko kakorkoli verificira — kot da ne obstaja marsikaj resničnega, kar se ne more verificirati in kakor da nekaj, kar se lahko brez problemov verificira, ne more biti resnično. Pri tem se najpogosteje niti nihče ne vpraša, s katere platforme smo to okarakterizirali kot resnično in za tem tudi neresno, nekoliko boemsko, zmršeno, neodgovorno ali preprosto primitivno, pa tudi iracionalno in mistično vse tisto, kar je na drugi strani znanstvene estetike. Ali ni to neresnično in neresno samo takrat, če je samo znanost edino resnična in resna? Ali nu to nujno prehajanje na področja religije in mistike samo takrat, če nekritična vera v vseodrešujočo funkcijo znanosti ni vera in če čarovniški poskusi empiristov — kar Croce z vso pravico imenuje estetska astrologija in ki se pravzaprav tako radi povezujejo z religioznostjo (Fechner je tako eksplicite trdil, da lepota v skrajni potezi izvira iz Boga) — niso nikakršna religioznost? Ali niso nasploh vsi ti atributi pripisani proti znanstveni poziciji, izpovedani prav iz pozitivistično-scientističnih prehodnih postavk in ali ne govore s tem ti atributi mnogo več o tistih, ki jih pripisujejo, kakor o tem, komu se pripisujejo? Ali ni tu pravzaprav govora o estetiki, ki ima preciznost, sistematičnost, metodičnost izvajanja, možnost verifikacije, logično povezanost, pa, če želite, tudi smrtno resnost in objektivnost, ne samo za najvišje, ampak tudi edine možne vrednote? Ali ni s tem postavljena v neobjektivnost, ker lastno stališče smatra za paradigmatično nasproti strani? Če pa je s te strani estetike kot znanosti resnično vse tako neodgovorno, ali je res to domena klovnov, snobov, gizdalinov, lažnivcev, zabavljivcev ali norcev, padlih z neba, ali se ne začne šele tu pravzaprav popolna človeška odgovornost, ki se ne sklicuje na nikakršno zunanjo avtoriteto, zanesljivi azil in zaščito znanosti? Odgovornost, ki jo sprejema vsak izmed nas, za sodbo o najbolj svobodni in najbolj človeški dejavnosti — umetnosti — je odgovornost za sodbo ljudskega, tj. svobodnega sveta.

Estetiki je imanenten še en paradoks, prav zaradi njene znanstvenosti in to se kaže tem bolj, čim bolj uporno se na njej vztraja. Vse te znanstvene estetike, kljub nenehnemu naporu, da spremljajo najnovejše dogajanje na njihovem področju in da bi bile „en vogue", hitro zastarijo. Tisto filozofsko v samih estetikah — če se strinjamo z avtorjevo pozicijo, ali ne — ima še danes, po tisočih letih, svojo vrednost, medtem ko je estetsko-znanstveno, pred več kot sto leti, že zdavnaj opuščeno. V tem smislu je npr. Aristotelova Poetika aktualnejša od Fechnerja, pa celo od Hartmanna, katerega zelo podrobno izvedene, se pravi, za vsako slikarstvo tipične analize slojev Rembrandtovega avtoportreta, so popolnoma nesprejemljive za moderno slikarstvo. Ko je proglasila v modernem ustvarjanju za neumetniško ali celo za puerilno zabavo vse, kar ni mogla podrediti nekim svojim temeljnim kategorijam in kar ni mogla podvreči „preciznim" kriterijem, ki jih je zgradila z valorizacijo stare umetnosti, je znanstvena estetika pravzaprav vse bolj in bolj poglabljala razcep med moderno umetniško proizvodnjo in njeno moderno osmislitvijo, ki vse očitneje zamuja za njo. Tako je pravzaprav ne oziraje se na nasprotne intencije — moderna znanstvena estetika še bolj zaostrila stare dileme o tem, ali sploh lahko estetika adekvatno spremlja tisto umetniško.

Vrnimo se k paradoksu, o katerem smo govorili na začetku. Resnično, položaj estetike je na videz popolnoma protisloven: estetika kot disciplina, ki sistematično obravnava določeni omejeni predmet, mora, v tej ali oni obliki, zamolčano ali poudarjeno težiti k temu, da bi bila znanost. Istočasno pa pravzaprav tisto, kar je najpomembnejšega (ne samo danes, ampak pravzaprav v vsej zgodovini estetike) v sami estetiki, transcendira znanost. Ali ni ukinitev tega protislovja nekaj, kar nujno izhaja prav iz teh dveh stališč? Ali ne sledi po teh dveh premisah samo eden, na prvi pogled težko sprejemljiv zaključek, ki smo ga prej brez dokazovanja napovedali: misel o umetnosti, če resnično zasluži spoštovanje misli, ne le, da ne more biti znanstvena estetika, ampak sploh ne more biti estetika.

Ko je v zgodovini estetike, nasproti celotni tim. esencialistični ali spekulativni estetiki, poudarjena njena znanstvenost, se je hitro spoznalo, da številni eksperimenti z lepimi ali grdimi nalepkami in vizitkami, trikotniki ali kockami, s kriterijem zlatega reza ali s številnimi laboratorijskimi poskusi z živimi živalmi ali mrtvimi modeli, morda lahko pokažejo marsikaj zanimivega — samo tistega ne, kar bi moralo biti estetiki relevantno. Vsakomur je hitro postalo jasno, da so komični, da ne rečem stupidni — če jih primerjamo s staro estetiko Baumgartna — ti estetski principi (ki jih sam Fechner imenuje najpogosteje zakoni) kot so: princip estetskega praga, princip pomoči, neprotislovnosti, jasnosti asociacije . . . Prav tako je bilo kmalu po Fechnerju jasno, da ne gre za to, da bi ta utemeljitelj eksperimentalne psihologistične in empirične estetike slučajno, po nesreči, odkril prav neke principe, ki ne sodijo v estetiko, ali da je preprosto delal z zastarelim instrumentarijem (čeprav bi se s pomočjo preciznih naprav, vseeno lahko kaj malega odkrilo), ampak gre za to, da se na ta način v principu ne more priti do nikakršnih, niti pomembnih, niti malo manj pomembnih estetskih tez. Vseeno, navkljub vsem tem razočaranjem, pa tudi tistim, ki jih je nosila s seboj darwinistična, Spencerjeva, Tainova, psihoanalitična estetika ali estetika tim. Kunstwissenschaft, se nikakor ni moglo v evropski šolski misli omajati zaupanje v možno znanstvenost estetike. Vse manj se estetiki sklicujejo na pretekle rezultate in vse bolj poudarjajo tiste, ki so v bodoči estetiki; tako pa se nezadovoljstvo z doseženim in neznanstvenost pripisuje le relativni mladosti te discipline, ki preprosto še ni zbrala dovolj dejstev, ki je še vedno v svoji zgodnji fazi, ki pa neizogibno plove v srečno in varno pristanišče znanosti. Pri tem pa se vedno znova, tudi danes, pozablja, da je preteklo več kot sto let, odkar je bila napisana biblija znanstveno-eksperimentalne šole Fechnerjevo delo Vorschule der Aesthetik. Toda tudi tisti, ki niso tako pozabljivi in ki tej znanosti ne pripisujejo deviške mladosti (ne mislijo, da je še v fazi „tipanja in iskanja", kot pravi Neumann, ali kakor je pred nedavnim rekel Munro — šele na pragu svoje znanstvenosti) — in tisti, ki so po vseh neuspehih pozitivistične estetike veliko previdnejši in manj prepričani v njeno prihodnost —vseeno ne morejo — če želijo ostati dosledni samim sebi kot estetikom —negirati njene znanstvenosti. Ker bi —v skrajnem primeru— tedaj morali negirati tudi vsako estetiko, kar pa je pravzaprav ex professo nemogoče celo takrat, če smo deklarirani nasprotniki pozitivizma. Ne moreš, končno, odžagati veje, na kateri sediš.

Vse okoli nas je mirno, svečano, okrašeno in mirno, pesniški ptički blago žvrgolijo zelenju, pisani metulji estetikov obletavajo dišeče lepote, a nihče, niti najbolj grobi ideologi, nimajo nič proti, da se ta, sicer smrdljivi in nevarni razpadajoči svet, ki je še vedno poln divjih, neudomačenih zveri, malce estetizira in s tem naredi privlačnejši, in to pod slavnim okriljem tega, kar ponuja mir in varnost: pod okriljem znanosti.

No, vzdržimo se —ko govorimo o tako resnih pojmih kot sta estetika in znanost— neresnih slik in primerjav in se vrnimo k predmetu našega razmišljanja.

Croce je imel brez dvoma prav, ko je že na začetku tega stoletja ugotovil, da znanstveno izkustvena estetika, z vso svojo brezmejno potrpežljivostjo, preciznostjo in strokovnostjo raziskovalcev in s tisoči in tisoči poskusov, ni iznašla niti enega zakona, ki bi se lahko imenoval estetski. Croce vendarle pozablja, da estetskega zakona ni iznašla niti tim. „estetika od zgoraj", z vsemi mukotrpnimi in minucioznimi spekulativnimi analizami, pa niti njegova lastna estetika, ki se upravičeno razlikuje od tiste „od zgoraj" in tiste „od spodaj". Pravzaprav se zdi, da mora estetika, če se ne drži površine in tistega umetniškega pri samih umetnostih, ampak zares razmišlja o njih, ugotoviti, da operira s tako snovjo, za katero je nemogoče iznajti kakršnekoli zakonitosti. To pa je pravzaprav tisto, kar postavlja estetiko v paradoksno situacijo: estetika mora biti znanost, ker drugače pravzaprav ni estetika, istočasno pa ne more iznajti nečesa elementarnega na področju sv ojega lastnega raziskovanja. Kakšna pa je to znanost, ki ni sposobna odkriti niti enega zakona, ki je lasten njenemu predmetu raziskovanja?

Ne pomeni vse to, da je v imenu adekvatnega pristopa k umetniškemu in v imenu same umetnosti, nujno potrebno prekoračiti celotno področje estetskega? Kaj pa bi to pomenilo? Ali ne pomeni to premikanje nazaj, v predznanstvenost, razvpiti in neodgovorni diletantizem, ali celo korak v protiznanstveni misticizem? Ob tej priložnosti o tem ne moremo veliko reči, ker je to predmet kakega drugega razgovora. Tu lahko, v okviru razprave o odnosu estetike in znanosti, navedemo samo nekatere najbolj splošne oznake, konture. Biti onkraj estetike, pravzaprav biti tudi na drugi strani njene znanstvenosti, to pa pomeni ne sprijazniti se z njeno posebno disciplinarno funkcijo. To obenem pomeni, ne ostati pri opisu dejanskega stanja, ali zgoraj spoznanega, omejenega kroga dejstev.

To dalje pomeni, ne sprijazniti se s tem, da je najvišji smisel misli o umetniški biti nasproti umetnosti v empirični ali spekulativni racionalni, kritični ali intuitivni, torej vedno spoznavno — teoretični relaciji; kar pomeni, ne dovoliti misli, da sama sebe kompromitira v meditativno-kontemplativnem samozadovoljstvu. To nadalje pomeni tudi pokazati, da znanstvenost znanosti ni nekaj nevtralnega, niti nepristrano objektivnega, ampak predstavlja tako raziskovanje obstoječega, ki je hkrati ostajanje v obstoječem, pa je v končni fazi tudi obramba ideologije bivanja v njem, ker je prevzeto iz horizonta obstoječega, ne pa iz njegove negacije. Toda le umetnost je s celo svojo bitjo —celo takrat, ko je striktno realistična— upor proti obstoječemu, pa tako niti misel o njej ne more biti misel, če ne razmisli te temeljne lastnosti njene biti, če torej ne transcendira tega, kar je in ne začne razmišljati o tem, česar še ni, a kar omogoča to, kar je. Z drugimi besedami, bolj poenostavljeno rečeno: misel o umetnosti lahko samo osramoti tako misel, kot umetnost, če po vseh razočaranjih ne zavrže teh svojih zarjavelih skalpelov spoznanj in ne zapusti vseh teh zbledelih in omejenih strokovnih ekspertiz in se ne povpraša, ali lahko umetnost sploh še kaj naredi z vsem tem, v sebi razpadlim in zglodanim svetom, ki ječi pod težo nečloveškega in da se že enkrat začne zares nedresirano, nedirigirano in človeško, to je, zares umetniško, živeti. A o tem estetika kot strokovna disciplina, ki se boji takega vizionarskega čenčanja niti ne more, pa niti ne želi izreči niti ene same besede.

Vse to bi bilo potrebno narediti nad, a ne —kot se to pogosto zdi, ko se s frazami maže in kompromitira tudi najnovejšo misel— pod nivojem znanstvene estetike. Seveda pa tudi ne tako, kot to delajo tisti, ki hočejo prestrašiti mlade in jih poneumiti z modrostjo s pomočjo motne kriptografske terminologije o čisti predmetnosti predmeta, ki v „bivajoči biti bistva zrcali" v tistem „zrcalnem" svoje iz zrcalnega bistva. Tako se lahko z žlobudranjem prekrije v imenu nove ontologije vse tisto, kar tudi v sami estetiki kaže na zadnje znake življenja, ker jih še ni sesekljal skalpel znanosti. Na koncu še enkrat o tistem začetnem: čuden, šokanten in nelogičen, popolnoma neznanstven odgovor se nam vsiljuje po vsem na vprašanje, postavljeno na začetku: Ali je estetika znanost? Je. Ali je to lahko? Ne. Estetika je torej to, kar ne more biti.

opombe

1 To, seveda, niso marksisti iz tabora tim. znanstvenega socializma, ali pokojnega Todora Pavlovića, ki je zmerjal vse, kar je neznanstvenega v estetiki z najbolj reakcionarnim misticizmom.

Prevedla V.B.

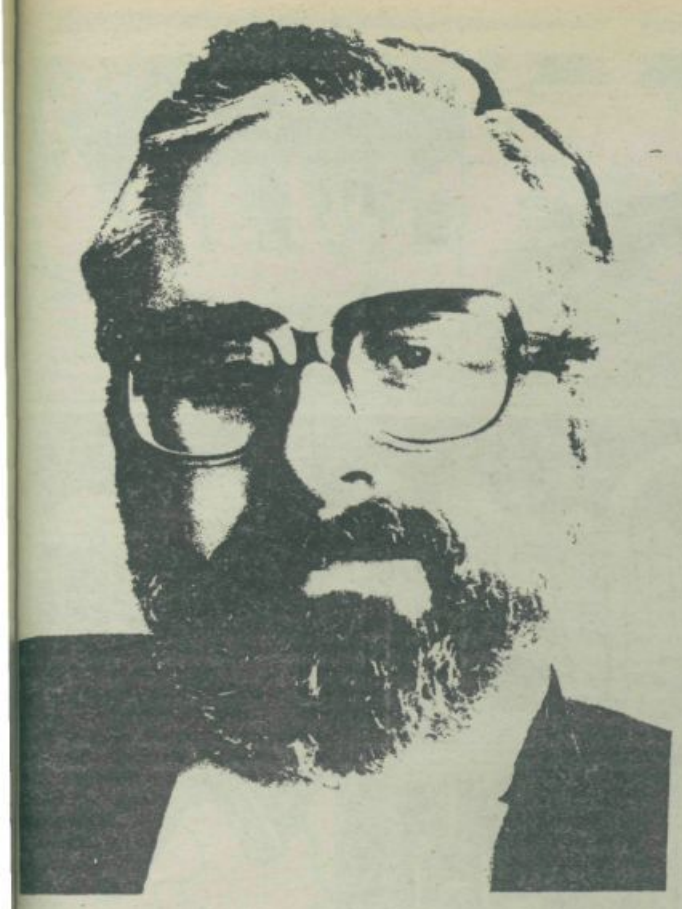

GASTARBEITERJI IN RAZREDNI BOJ

Z razgovorom, ki smo ga pripravili z znanim grškim profesorjem ekonomije dr. Mikiosom Nikolinakisom, ki sedaj dela v Atenah, prej pa je delal v Berlinu in katerega osnovna raziskovalna dejavnost je bila in je še politekonomska analiza modernih migracijskih tokov v Evropi (tu izvzemamo Vzhodno Evropo), smo poskušali nekako zapolniti praznine, ki vladajo v raziskavah migracijskih tokov, kljub institucijam in ljudem pri nas. Te praznine obstajajo ravno pri fundamentalnih, marksističnih analizah problemov „gastarbeiterstva", torej pri analizah, ki svojo centralno problematiko, svoje izhodišče analize vidijo tako v kapitalističnem načinu produkcije kot v zgodovinskem okolju, v katerem se migracijski tokovi razvijajo v vseh svojih specifičnih, zgodovinskih oblikah. Predvsem pa pogrešamo analize, ki bi migracijske tokove v Evropi poskušala teoretično zaobseči skozi aktualne RAZREDNE BOJE v Evropi.

Ne mislimo, da so s tem razgovorom veliko prispevali v „marksističnem bojenju" družboslovnih znanosti pri nas (zato je treba večjih, daljših in temeljitejših naporov, ki se enačijo s teoretično revolucijo pri nas), mislimo pa, da smo le dali nekatera izhodišča, probleme, od koder bi lahko začeli plodno marksistično raziskovanje migracijskih tokov v Evropi. Takšna zahteva se seveda še bolj eksponira, če upoštevamo, da smo tudi mi, še bolje, več ali manj tudi naš delavski razred, pa naj se nahaja v katerikoli obliki: ali v aktivni ali latentni ali stagnantni ali kot pavperji, potisnjen v sodobne migracijske tokove, torej v internacionalni trg delovne sile, kjer je edina sila, ki odreja življenje tudi naših ljudi (čeprav si marsikdo pri nas poskuša stvar ali iz nevednosti ali pa iz političnih, razrednih vzrokov, predstaviti drugače – izven tega, kakor jo postavlja v razgovoru Nikolinakkis) kapitalistični način produkcije z vsemi svojimi zakonitostmi in protislovji. Ali širše, življenje naših ljudi zaobsega kapitalizem kot družbeno-ekonomska formacija.

Razgovor [redacted] pripravila Srečo Kirn in [redacted]

Skoz nekaj vprašanj, ki vam jih bomo zastavili, bi radi zvedeli nekaj, za nas osnovnih točk, skozi katere lahko vsaj v grobem opredelimo odnose med *„tujimi delavci"* in domačim delavskim razredom v raznih deželah zahodne Evrope. Ta odnos bi radi zasnovali predvsem kot odnos, ki ga v njegovi bazi utemeljujejo RAZREDNI ODNOSI, BOJI v deželah zahodne Evrope.

TRIBUNA: Če izhajamo iz Marxove analize akumulacije kapitala v I. zvezku Kapitala, nujno pridemo do točke, kjer moramo zajeti delavski razred v celoti, torej tako, da vanj ne štejemo le tistih, ki so zaposleni, ampak tudi tiste, ki niso. Ustavili bi se predvsem na odnosu med zaposlenimi delavci in rezervno armado dela, ki, če rečemo z Marxom, „gospodovalnosti kapitala popolnoma ustreza". V tem odnosu predstavlja rezervna armada dela enega osnovnih elementov, s katerim kapital deklasira moč proletariata v njegovi razredni borbi, saj s tem mehanizmom kapitalistične produkcije delavec izgublja možnost povezave, trdne zveze z drugimi delavci, stalno je v prisilni vlogi atomiziranega in nenehnega prodajalca svoje delovne sile (kot tak je najbolj ranljiv in nemočen nasproti kapitalu), ki mu onemogoča neko kontinuirano in stalno borbo v okviru svojega razreda (kajti samo tako je boj možen) proti despotstvu kapitala in njegovim uničujočim posledicam za njega, delavca in za delavski razred.

Zato bi nas na tem mestu zanimalo predvsem, ali ne predstavljajo tuji delavci, oziroma stalni dotok tujih delavcev iz južne Evrope in Turčije, rezervno armado dela, in če jo predstavljajo, kako se delavstvo preko svojih političnih in sindikalnih organizacij bori za čim večje možno zmanjšanje posledic delovanja rezervne armade dela na boj proletariata v zahodni Evropi?

ODGOVOR: Pričnimo torej z vprašanjem rezervne armade dela. V vašem pravilnem zastavljenemu vprašanju pravite, da je celoten delavski razred enovit in se sestoji tudi iz tistih, ki so brezposelni. Najprej se osredotočimo na problem rezervne armade v zahodni Evropi. Rezervna armada je, kot vsi vemo, pravno tisti del delavskega razreda, ki ostaja brez zaposlitve in je kot tak pogoj za nadaljnjo akumulacijo kapitala, kajti akumulacija kapitala se ne more odvijati, če ni razpoložljivih delavcev. Tako so zaradi razvoja tehnologije nekateri delavci odpuščeni, kajti zamenja jih kapital in oni so tisti, ki ustvarjajo, ki tvorijo rezervno armado, ki je vedno prisotna tam, kjer je kapital. Na ta način se akumulacija lahko nadaljuje.

Sedaj raziščimo stanje v zahodni Evropi. Tu celoten proces ni deloval v skladu z zgoraj podano shemo. Na začetku šestdesetih let imamo tehnološki progres in po eni strani zelo naglo ekspanzijo trga, po drugi strani pa je bila ta stopnja rasti prehitra za rezervno armado, se pravi za ljudi, ki jih je tehnološki progres osvobodil, da bi lahko predstavljali primerno število za nadaljnjo akumulacijo. Tudi novih delavcev nismo imeli, kajti bila je vojna in med vojno so najboljši ljudje pomrli. Sedaj smo na točki, ko se akumulacija kapitala ni mogla nadaljevati brez obstoja rezervne armade dela. In kje sedaj dobiti to rezervno armado?

Ta rezervna armada je prišla iz rezerv emigracijskih dežel. In to je prvi primer internacionalizacije rezervne armade, je prvi primer internacionalizacije funkcije rezervne armade. To je na splošno odločilni moment za nadaljnjo akumulacijo kapitala. Izraze „internacionalizacije akumulacija kapitala" uporabljam, kajti sedanja nacionalna ekonomija je preozka enota za nadaljevanje procesa akumulacije kapitala. Celoten proces lahko rekonstruiramo le skozi internacionalne sestavne dele: migracija, eksodus delovnih ljudi iz njihovih dežel in internacionalizacija funkcije rezervne armade. V primeru, da jih ne potrebuješ več, jih pošlješ domov in tako ne ostanejo v deželi kot nezaposleni ali brez poklica. Ravno sedaj se to dogaja. Približno 5 % ali 40 % celotnega števila delavcev v letu 1973 je odšlo iz vseh teh dežel.

Obstajata dve točki, ki ju moramo upoštevati. Res je, da so tuji delavci iz teh emigracijskih dežel rezervna armada v centralnih kapitalističnih deželah, v centru, toda, in to je druga točka, oni so hkrati rezervna armada centra v pomislu, da so se ekonomike in produkcijski proces pričeli (ali bili pričeli), internacionalizirati in tu pridemo do drugega sklopa problemov. Delavski razred se sedaj in na ta način pričenja internacionalizirati. In to ne tako, kot je bil internacionalen poprej, internacionalen le v besedah, se pravi v smislu „internacionalistične solidarnosti" itd. temveč internacionalen tudi v produkcijskih kategorijah. Poglejmo primer te nove internacionalizacije, npr. internacionalizacijo v zahodni Evropi. Ljudje pridejo in delajo, toda proces je usmerjan glede na zakone, glede na sporazume, tako da uporabljaš te ljudi, kader jih potrebuješ. Če jih ne potrebuješ, jih pošlješ nazaj domov. In to je ev način organiziranja trga delovne sile.

Obstaja tudi drug način organiziranja trga delovne sile in ta je prisoten v razvijajočih se deželah. Kapital, multinacionalne družbe gredo tja in si tam dobijo nadzor nad nekaterimi podjetji ali panogami. S seboj pripeljejo nekaj visoko kvalificiranih strokovnjakov, vendar pa uporabljajo in poslujejo tudi nekaj delavcev iz razvijajočih se dežel. Toda ti delavci težijo v tem, da bi postali aristokratska elita, aristokratski delavski razred, kajti zato jih je, in njihovo število ne narašča (multinacionalne družbe namreč investirajo kapital le v panoge z intenzivnim obratom kapitala). S seboj pripeljejo lastno tehnologijo; ki je kapitalsko produktivna, tako da tuji kapital v razvijajočih se deželah ne pospešuje razvoja, ne pospešuje zaposlenosti, temveč pospešuje le valorizacijo kapitala.

In to je druga vrsta internacionalizacije trga delovne sile. Ta trg se v razvijajočih se deželah internacionalizira tako, da se internacionalizira neka panoga. Poglejmo primer: Siemens v Togu ne dela za Togo, kajti Siemens v Togu je le del nemškega Siemensa. Zato bi lahko rekli, da dela Togo za Siemens. Zemljepisno vzeto je Togov Siemens v Togu, toda v njem ni ekonomsko, kajti med Siemensom in drugimi podjetji v Togu ni nobene povezave, medtem ko ima Siemens mnogo povezav z drugimi podjetji v centru.

Delavci, ki delajo v Nemčiji so diskriminirani prav od začetka; živeli so v diskriminirajočem sistemu in to ne le v Nemčiji, ampak tudi v vseh drugih deželah. Ta diskriminatorski sistem je institucionaliziran, je institucija, ne pa psihološko stališče kot npr. to, da nekateri ne marajo črncev, ker so črni, ali Turkov, ker smrdijo po čebuli. To ni isto. Diskriminacija je legalni sistem, ki je bil predviden v Allience Law, v Ausländergesetz, ki ga imamo v Švici, v Franciji in povsod in ki je navzoč tudi v medsebojnih sporazumih dežel.

Kaj je sedaj ta diskriminacijski sistem? V njem in glede nanj, je delavec le delavec in ne tudi državljan. Prvič: nima političnih pravic, je tam izključno kot delovna sila, živi v posebnih razmerah, dobi le najbolj umazane posle, najbolj neprijetne, najmanj plačane itd. Drugič: ne more ali pa nima vedno pravice pripeljati s seboj svoje družine, nima pravice gibati se naokrog, razen pod posebnimi pogoji, in končno, je vedno pod Damoklejevim mečem; hočem reči, če se razmere poslabšajo, potem bo moral iti domov. Razmere se zaostrijo v kriznih dobah, ko je prvič: ustavljeno gastarbeiterstvo (iz tega sledi ukinitev emigracije), in drugič: pride do ojačanja diskriminacije, kajti vse vlade pravijo: „Ker imamo tudi lastne delavce med nezaposlenimi, je povsem logično, da kadar imamo delo, damo to delo enemu od njih". Tako pravijo v Nemčiji, v Franciji in na Nizozemskem. Le če ni nezaposlenih domačih delavcev, lahko podjetje zaposli tujega delavca. Tako je očitno, da ta sistem, ta diskriminacija ni le „una parola", ni le beseda, marveč resničen sistem, ki obvladuje ta celoten proces. In moja trditev je, da je ta diskriminatorski sistem nastal s podporo sindikatov in v določeni meri: če hočete, tudi s pomočjo nacionalnih delavskih razredov zahodne Evrope. Sindikati vztrajajo na tem, da ta sistem mora biti. Nočejo biti internacionalna organizacija, saj hočejo biti najprej nemška, francoska, švicarska ali nizozemska organizacija, da bi tako ščitili lastne člane. In tu obstaja spor. Če sindikati pravijo: „Vsi ste delavci in za nas ste eno in isto", potem se bodo dvignili domači delavci in rekli: „Hej, jaz sem Švicar itd. in sem tukaj in od tu; ščititi moraš mene in ne Jugoslovana ali Turka, ki je prišel sem od drugod." In resnično, za delavske razrede so odgovorni njihovi nacionalni sindikati.

Nacionalni delavski razredi zahodne Evrope mislijo, da tuji delavci prevzemajo njihovo delo, kar seveda ni res. Ta strah je vedno navzoč, še posebej pa v krizni dobi, ko lahko v njem zasledimo celo elemente rasizma. V krizni dobi so domači delavci še bolj prepričani, da tujci prevzemajo njihove zaposlitve. In mislim, da je tu problem. Znotraj procesa akumulacije (kot ga poznamo po vojni), stremi ekonomski proces za tem, da bi se internacionaliziral, toda obstoječa organizacija (še posebno organizacija delavskega razreda) je nacionalna. V vseh deželah so sindikati nacionalni sindikati, njihova država je nacionalna država, toda ekonomika nič več ne deluje kot nacionalna ekonomika, ampak deluje vedno bolj in bolj kot internacionalna ekonomika. In tu je konflikt, kajti država ne zmore nadzirati tega procesa in nihče še ni iznašel takšne organizacije, ki bi bila primerna za ta novi pojav internacionalizacije produkcijskega procesa.

Vzemite primer Siemensa. Siemens ima tovarno v Nemčiji, toda ima tudi mnogo tovarn, mislim, da štirideset, v raznih drugih deželah. Za Siemens, za podjetje Siemens, je to ena in ista stvar, kajti profitna mera je bila izračunana za vsako tovarno posebej in za podjetje kot celoto. In zakaj počne Siemens to? Ker hoče povečati, maksimirati profitno mero (nizke mezde in druge pogoje). V obdobju 1963–1973 se je kapitalu bolj izplačalo pripeljati delavce v svojo državo, seveda tudi tu glede na tehnološke pogoje, kajti pogoji akumulacije so bili različni. Sedaj, po l. 1973, so se mezde dvignile v centru, naftna kriza je zvišala produkcijske stroške in tako je sedaj profit, profitna mera zelo nizka in zelo ozka. To je povzročilo novo gibanje, gibanje kapitala proti obrobju, proti razvijajočim se deželam. Zakaj? V teh deželah imamo namreč drug proletariat, proletariat, ki je dosegljiv z zelo nizkimi, zelo cenenimi mezdami in tu se soočimo z novo situacijo. Prav možno je, da se takšna situacija Siemensu bolj izplača. Hkrati lahko tudi rečete, da se bolj izplača, kot se je pred l. 1973. To, kaj se bo bolj izplačalo čez nekaj časa, je odvisno od nadaljnjega razvoja.

Zanimivo je, da ta podjetja mislijo v kategorijah generalizacije kot internacionalizaciji procesa. Siemens proizvaja nekaj delov proizvoda v eni deželi, nekaj drugih v drugi deželi in sestavi ga v tretji. Tako vidite, da imate, če mislite v kategorijah ustvarjanja vrednosti in ustvarjanja presežne vrednosti, v tem potrošnem proizvodu različne presežne vrednosti, od tu in tam in še od drugje. A s tem seveda še nismo izvedli marksistične teoretične izpeljave. Kaj je presežna vrednost tega in kaj je presežna vrednost tistega? Ali je to le seštevek presežnih vrednosti ali je to nekaj drugega ali pa tvori enotnost, ki naj oblikuje poenotenje celotnega postopka?

To je nekaj zelo zanimivega. Je sicer le teoretično vprašanje, toda tu lahko dojamete, kako proces internacionalizacije deluje sedaj. V predhodni fazi je šlo za „uvoz" delavcev in za njihovo diskriminacijo, da bi na ta način izvlekli iz njih večjo presežno vrednost kot iz domačih delavcev.

TRIBUNA: Višjo stopnjo eksploatacije?

ODGOVOR: Da, to je višja stopnja eksploatacije, eksploatacijska mera je višja za tuje kot za domače delavce. Toda vrnimo se k političnemu vprašanju. Zdi se, da je nacionalni delavski razred zahodne Evrope razredno zaveden, toda razredno zaveden le kot nacionalni delavski razred. V tem je problem. Tu imate razkol svetovnega delavskega razreda.

Vprašanje štrajkov je tudi zelo zanimivo. Štrajk v Nemčiji l. 1973 je sprožil najnižji in politično najmanj zaveden del tuje delovne sile, namreč turške ženske. Delale so v tovarni v Porurju, prosile za nekaj in bile zavrnjene. Tako se je štrajk pričel. Turki so se čez nekaj časa pridružili svojim ženam in pridružili so se tudi nekateri drugi tuji delavci raznih nacionalnosti. Toda nemški delavci so bili proti njim. Vemo, da so bili proti ne le kot predstavniki delavskega razreda, ampak tudi kot predstavniki in člani sindikatov. In to zato, ker hočejo imeti sindikati tuje delavce le kot gostujoče delavce, da bi jih tako lahko poslali domov, ko jih ne bi več potrebovali. Pravijo tudi, da so le za Nemce, Nizozemce ali Belgijce in ko se pojavi brezposelnost, kot npr. ta trenutek, trdijo, da je njihova prva dolžnost pomagati lastnim ljudem, ne pa skrbeti za npr. Jugoslovane ali Italijane. Ta odnos sindikatov je največji problem, s katerim se sedaj soočamo, kajti razceplja sam delavski razred.

Nekoč sem dal izjavo, ki je povzročila spor med zahodnoevropskimi sindikati in menoj. Takrat sem dejal, da za tuji delavski razred ni druge možnosti, da izboljša svoj položaj, kot da se politično združi v sindikatih. Vse nacionalnosti bi morale stopiti skupaj in oblikovati ločene nacionalne enote. To je bila zamisel konference na Nizozemskem. Sindikati so takrat rekli, in to vsi sindikati, da moj predlog razceplja delavski razred. In odgovoril sem jim, da NE. In še vedno pravim NE. Tam je bilo tudi nekaj levičarjev, ki so odklonili moj predlog in tudi izjavili, da je neumnost, ker vnaša razdor v delavski razred. Poglejmo moje argumente za DA odgovor: s svojim predlogom ne razcepljam delavskega razreda, kajti delavski razred je že sedaj razcepljen, ker imamo ta diskriminatorski sistem, ki ga podpirajo tako sindikati kot nacionalni delavci. Ne bi smeli govoriti v želelnikih o sedanji situaciji, kajti ne glede na to, ali si jo želimo ali ne, ta situacija je dejstvo. Imamo diskriminatorski sistem in sprejemamo ga. Zgodovina delavskega razreda nas uči, da ni bilo delavcem nikdar ničesar poklonjenega, da si morajo delavci vse sami vzeti. In če tuji delavci čakajo nekoga, da jim bo dal njihove pravice, lahko čakajo stoletja. To je razlog, zakaj se morajo sami organizirati.

Seveda pa ta organizacija ne bi smela biti usmerjena proti delavskemu razredu centra, ampak proti sistemu.

Ne pravim, da bi se morali organizirati zato, da bi povedali Nemcem ali Francozom: „Glejte, tudi mi imamo nekaj pravic", organizirati bi se morali zaradi razlogov oblasti, da bi imeli nekaj moči in nekaj proti-moči. Mislim tudi, da bi morali vstopiti v nacionalne sindikate, biti njihovi člani. Na ta način bi bili skupaj delavski razredi vseh dežel in to bi pomenilo združitev delavskih razredov. Mislim tudi, da bi morali imeti ti tuji sindikati nekaj besede znotraj nacionalnih sindikatov. Vsemu navkljub: vsi delavci imajo skoraj iste probleme. Nacionalni delavci bi morali pogosteje govoriti, postavljati predloge znotraj lastnih sindikatov.

Seveda to ni moglo biti sprejeto, kajti nasprotovalo je establishmentom znotraj samih sindikatov.

TRIBUNA: Toda če bi ta predlog sprejeli?

ODGOVOR: Če bi ga sprejeli, bi bili sindikati spremenjeni. To je bila revolucionarna zamisel ne le za tuje delavce, ampak tudi za same nacionalne delavce, kajti ravno sedaj držijo sindikati delavce pri tleh in z njimi upravljajo. Če bi hoteli delavci pridobiti pravico govora, če bi to hotel le en sam delavec, potem bi to hoteli vsi, in potem bi se sedanji sindikalni sistem zrušil. V boju za ohranitev sedanjih razmer so sindikati uporabili kot orožje tudi idejo protikomunizma. Mnogo tujih delavcev je komunistov in tako so sindikati, še posebno nemški, izjavili, da so protikomunistični in da ne morejo dopustiti tujcem, da bi se organizirali, kajti to bi lahko pomenilo širjenje komunističnih idej. Vse to je dokaz, da zares obstaja razdor znotraj delavskega razreda.

Kaj lahko storimo, da bi izenačili ti dve skupini, namreč nacionalni delavski razred in tuji delavski razred? Po mojem mnenju moraš, kadar hočeš postaviti v isti položaj dve različni skupini, dati mnogo več moči skupini, ki je trenutno spodaj, na nižji stopnji, tej moraš dati več kot drugi, kajti to je edini način, da ju res izenačiš. Zakaj to? Preprosto zato, ker drugi ne moreš odvzeti dane moči, te njene moči ne moreš zmanjšati. Edino kar lahko storiš, je, da pomagaš prvi doseči položaj višje stoječe skupine.

In sedaj govorimo o integraciji tujih delavcev. Hočemo jih integrirati, toda nihče jim ni poizkušal razložiti pomena te integracije. Mislijo, da bo integracija le še en način več, kako jih bomo ohranjali tiho in jim onemogočali govoriti. In tu je še druga stvar: nihče ni vprašal tujcev, na kakšen način hočejo biti integrirani. **Ali hočejo biti integrirani v novo okolje, se** pravi hočejo biti asimilirani in hočejo pozabiti stare načine življenja ter izgubiti svoje nacionalne značilnosti, ali pa hočejo biti integrirani kot nacionalna enota.

Tretjič, mi govorimo o integraciji na nek način od zgoraj. Ne govorimo z delavci, ne pravimo: dobro, vsedimo se in pogovorimo se o vsej stvari, kajti mi vas hočemo imeti tu in mi vas hočemo tudi integrirati. Naj bo ta integracija dialog, rezultat dialoga. Sedaj jemljemo celoten problem aksiomatsko: hočemo vas integrirati in to bomo izvedli tako in tako.

Toda ne razumite me napačno, Oni jih res želijo integrirati, toda vprašanje je, kako? Sedijo skupaj z njimi in z njimi pijejo kavo, povabijo tudi njihove otroke, toda ne dajo jim nobenih političnih pravic. In brez političnih pravic ne more biti integracije, tu je problem; to bi si vsi mi morali zapomniti.

Ponavljam, tuji delavec v zahodni Evropi je le delavec in ne tudi državljan. Nima nobene politične moči in brez nje ni nič. Na nikogar ne more vplivati. Nemci, Nizozemci ali Švedi niso nikdar pomislili, da bi dali tujim delavcem kakršnokoli politično moč. No, to je tudi problem, ki mu moramo pogledati v obraz. Imamo nacionalno državo in v zadnjih dveh stoletjih mislimo o državljanih kot nacionalnih državljanih. Ravno sedaj prihaja to v neskladje z ekonomiko, kajti ekonomika postaja internacionalizirana in za kapital je to stvar, če je delavec Nemec, Grk ali Francoz. In ker so organizacije te družbe in ekonomike nacionalne, imamo tu še en konflikt.

Še naprej ostaja dejstvo ali problem, da brez političnih pravic integracija ni možna. Če ostanejo delavci tam, kjer so in če ohranijo svojo nacionalnost, se bo šele druga ali tretja generacija lahko izenačila z nacionalnimi delavci. Temu je tako, ker pomeni integracija tudi to, da jim daš vse infrastrukturne pogoje, se pravi šole, delovno izpopolnjevanje, zavarovanje, stanovanje itd., kar končno pomeni, da jim daš denar za vse to. Tako lahko rečemo, da je integracija tudi denar, kajti če ne daš denarja ljudem, ki sedaj živijo (in so živeli tudi do sedaj) v zelo slabih stanovanjskih razmerah itd., če ne morejo izboljšati teh pogojev, potem zanje ni enakosti. Brez tega ne moremo govoriti o integraciji. Toda domače organizacije ne dajo denarja, pravijo namreč, da še niso rešile problemov svojih lastnih delavcev, ki imajo seveda prednost. In dodajajo, da če dajo denar za Turke, da bodo potem prišli Nemci in rekli: „Hej, kaj pa počneš, tudi mi smo tu".

Kot lahko jasno vidimo iz tega, hočejo sile, ki sedaj delujejo, narediti iz tujega delavca subproletariat, niti ne državljana, osebo, ampak drugorazredno človeško bitje brez političnih pravic, bitje, ki mora le delati in ki za to delo dobi nekaj denarja, dobi boljši dohodek kot ga je imel doma.

To je sedaj tista vrsta transakcije: dam ti boljši dohodek, dam ti manj varnosti, toda tvoji otroci se ne bodo ničesar naučili, saj je šola prava katastrofa, in ti ne boš prosil za nobene politične pravice, ti boš drugorazredni državljan.

In ta odnos ni le stališče nacionalnih delavcev, ampak tudi sindikatov. To je ravnotežje, ki ga imamo ta trenutek.

TRIBUNA: Radi bi zvedeli tudi, če niso s takšnim dotokom delavstva v zahodno Evropo nujno objektivno potisnjene v razredni boj v zahodni Evropi tudi tuje dežele, od koder prihajajo ti delavci? In ne le to: ali niso te dežele (tu mislimo na delavsko in kmečko prebivalstvo teh dežel) nujno v globalni odvisnosti od delovanja kapitalov, ki gospodarijo v zahodni Evropi?

ODGOVOR: Da, Nemci investirajo denar v turško ekonomiko, toda mislim, da tega ne delajo neposredno, ampak na posreden način.

Če proučujemo problem emigracije, ga moramo obravnavati z razrednimi kategorijami, se pravi kdo, predvsem kateri razred emigrira. V tej zvezi moramo problem emigracije iz Jugoslavije obravnavati ločeno od drugih.

Zato postavljamo sledeče vprašanje: kateri razred je razred moči v deželah emigrantov? Odgovor: večinoma je to buržoazni razred. V Turčiji, v določenem obdobju v Grčiji in v deželah kot so Italija, Španija itd.. Ljudje, ali vsaj del teh ljudi, v nekem obdobju doma ni mogel najti dela. Doma niso mogli rešiti problema svoje zaposlitve in so rekli: „Pa emigrirajmo". V času, ko so to rekli, je bila to zelo dobra in zelo lepa rešitev. In to zato, ker kot sem rekel poprej, je bil v tem času proces akumulacije kapitala v zahodni Evropi tak, da so si želeli rezervno armado in rezervna armada je bila tu.

Vsi so bili srečni s to rešitvijo in spominjam se, da je celo eden naših največjih politikov, Canelopulus (bil je tudi ministrski predsednik) takrat rekel, da je ta emigracija blagoslov. Toda to ni moglo delovati znotraj emigracijskih dežel, zaradi česar imamo internacionalizacijo rezervne armade. Sedaj seveda pravijo, da to ni bil blagoslov ampak katastrofa. Toda tedaj je Canelopulus rekel, da je to blagoslov in poslali so jih ven.

In s čim so končali? Dosegli so sledeče: izvozili so to, kar sem nekoč imenoval revolucijo. V kakšnem smislu? Ne revolucijo v marksističnem smislu, temveč v smislu družbene negotovosti. Če bi ti ljudje ostali kjer so bili, bi bili nezaposleni in to bi povzročilo družben konflikt. Toda s tem, ko jim omogočiš, da emigrirajo, izvoziš to družbeno napetost ali negotovost in ker so ti ljudje našli službe v Zahodni Nemčiji, v zahodni Evropi, so rešili svoje osebne probleme. Toda s tem niso rešili tudi svojih razrednih problemov. Tako so torej osebno našli rešitev, se dvignili, toda niso rešili svojih problemov kot razred, kajti v vsakem trenutku so odvisni od gospodarske plime in oseke. Kadar je depresija, se morajo vrniti domov. To njihovih problemov torej ne rešuje za vse čase.

TRIBUNA: Ali imamo prav, če trdimo, da buržoazni razred po eni strani reši svoje probleme bolj ali manj uspešno, medtem ko delavci tega ne uspejo storiti?

ODGOVOR: Da, to je tako.

TRIBUNA: In ali ne bi mogli tudi reči, da so ljudje, ki so emigrirali in se nato vrnili pridobili izkušnje?

ODGOVOR: Da, resnično je tako. To je zelo zanimivo vprašanje. Kar pravite je točno.

Buržoazni razred rešuje svoje probleme v več kot enem smislu. Prvič, pošlje stran potencialni družbeni konflikt, drugič dobi denar, tujo valuto in tretjič, ta denar uporablja za namene in način industrializacije, ki jo izvaja. Nekoč sem naredil raziskavo o tem prihajajočem denarju in prišel do nekaterih zelo zanimivih in jasnih zaključkov: ta denar, ki pride, ima zelo zanimive plačilno bilančne učinke: kot da bi s tem, da dobimo tujo valuto, sploh ne vplivali na ekonomiko – ta denar nima učinkov v ekonomiki. Ta denar ni investiran v produktivne sektorje, ampak gre v konsumpcijo in potem imate povečanje uvoza. Naj to malo podrobneje razložim. Nemški delavci, Grki, ki delajo v Nemčiji, pošljejo svoj denar domov, tako da lahko člani njihovih družin kupujejo uvožene nemške proizvode, ki so jih proizvedli Grki zaposleni v Nemčiji.

To je torej tisti mehanizem do katerega sem prišel z nekaterimi meritvami plačilne bilance. Ugotovil sem, da je domov poslani denar povzročil povečanje uvoza. Priznati morate, da so te ugotovitve kar zanimive in ta moja raziskava je bila mnogokrat citirana.

Kot smo rekli poprej, buržoazni razred torej bolj ali manj reši svoje probleme in ni težko slediti načinom njegove industrializacije. Toda kaj se sedaj zgodi z delavci, z emigranti v emigracijski deželi? Tam gredo skozi tuš razrevolucioniranja. Zakaj? Ti si Turek, živiš v Turčiji in spoznaš, da ti obstoječi sistem ne nudi dovolj sredstev za razmeroma dobro in udobno življenje. In greš v Nemčijo. Tam moraš v začetku živeti sam, saj nimaš ničesar. Toda čez nekaj časa spoznaš, da če več delaš tudi več zaslužiš. Tako ti živijo ti ljudje v relativno dosti slabših pogojih kot doma seveda pa tudi zaslužijo mnogo več denarja. In ker bolje zaslužijo, lahko tudi dosežejo način življenja njihovega novega okolja. Čez nekaj časa hočejo tudi oni nositi kravate, hočejo imeti avto, kljub temu, da je ta avto eden najstarejših modelov in lahko razpade vsak trenutek; toda misel, da sedijo za svojim lastnim volanom je premočna in preveč prikupna. Ti ljudje so večinoma muslimani. Prevzame jih ta kapitalistični sistem, tako da po vrnitvi domov ne razmišljajo o tem, kako bi ukinili kapitalistični sistem doma, ampak le želijo imeti iste pogoje, kot so jih imeli v Nemčiji ali Franciji.

Lahko potrdimo, da so progresivni v odnosu do tega, kar so bili, ko so zapustili dom, a da so progresivni ZA sistem, ne pa proti njemu. In tako ima emigracija nekatere, jaz bi jih imenoval stabilizirajoče, učinke za sistem, kajti skozi to rotacijo v takem in drugačnem smislu se ljudje navadijo na sistem. Tudi pred l. 1973 so imeli možnost izstopa iz te rotacije. Odšli so ven in delali izven svoje dežele, toda lahko so se tudi vrnili domov in nato znova odšli nazaj. In potem so bili izven tega emigracijskega toka. Toda po l. 1973 to ni več mogoče: ko si enkrat izgubil delo, si ga izgubil za vedno.

Sedaj imamo obraten proces: izvoz kapitala iz zahodne Evrope v te dežele. Dežele z zelo nizko nataliteto, npr. Grčija, so na ta način rešile svoje probleme. Še celo več, sedaj imajo celo problem z delovno silo in mora Grčija tako uvažati tuje delavce iz Indije, Pakistana, iz arabskih dežel in iz Afrike. L. 1972 smo imeli približno – nihče ne ve točno, kajti o tem ni nobenih statistik – 50 ali 60 tisoč tujih delavcev. Mnogi od njih so morali oditi domov. In ker imamo v Grčiji zelo nizek prirastek prebivalstva – približno 0,37 % (kar je skoraj enako kot v zahodni Evropi), bi lahko rešili naš problem, še posebej zato, ker nismo razviti tako kot zahodnoevropske dežele. Toda druge dežele, kot npr. Turčija, ki ima visok prirastek, približno 2,25 %, ne morejo rešiti svojih problemov na tako enostaven način.

Tako ostaja problem še dalje prisoten, toda sedaj imajo opravka z njim same emigracijske dežele, kajti zahodnoevropske države so tuje delavce brez zaposlitve poslale nazaj domov. Sedaj so nezaposleni doma in na ta način ima Turčija isti problem kot ga je imela poprej. Isto velja tudi za Jugoslovane, kajti – mogoče z izjemo Slovencev – v deželo ne pride nič denarja, ali pa vsaj ne toliko kot poprej, kajti število v tujini zaposlenih delavcev se je zmanjšalo. In ne pozabite, da se je tudi število emigrantov znižalo.

Na ta način imamo razvijajoče se dežele svoje probleme, medtem ko ima center svoje.

Poglejmo nekoliko v prihodnost. Sedanja situacija je kriza kapitalističnega sistema, ki je strukturalna in ne prehodna kriza in to je tudi vzrok, da imamo nekatere panoge, ki v centru niso več produktivne, kajti mezde so tam visoke in kot smo že rekli, cena je visoka.

&& na 12 str.

Tako je model, proti kateremu se premikamo, najverjetneje izvoz kapitala ali nekaj podobnega. Tako bomo imeli na eni strani center z njegovim primarnim sektorjem, z dobrinami kapitala, s konsumpcijo kapitala — to je dežela A, npr. Nemčija. Na drugi strani bomo imeli deželo B, npr. Grčijo, ki ima razvit sekundarni sektor. Razlika med njima je očitna. Primarni sektor v B deželah ni avtonomen. Prvo in drugo, oboje je ista stvar, kajti medsebojno sta odvisni, tehnologija je namreč izdelana v deželi A in tehnologija je zelo pomemben dejavnik akumulacije kapitala. Grčija tudi ne more proizvajati tehnologije, tako da je to, kar se zgodi v deželi B, odvisno od dogodkov v deželi A. V deželi B bomo imeli le tiste panoge, ki niso več produktivne v deželi A. Tako bomo imeli v deželi B konsumpcijo dobrin in v deželi A tendenco, da bi šlo čim več konsumpcijskih dobrin v deželo B. V deželah tipa B imamo delovno intenzivne industrije kot sta npr. industrija čevljev in tekstila, kajti za deželo A je mnogo bolje, da te proizvode proizvaja v deželi B in jih potem znova uvaža.

TRIBUNA: Tudi avtomobile?

ODGOVOR: Da, tudi avtomobile. Mislimo, da bo okoli l. 1990 proizvodnja avtomobilov zahodne Evrope v deželah skupine B. Od l. 1990 dalje bodo avtomobili proizvajani le zato, da bodo nadomestili stare. Ne bo več novih modelov, kajti trg bo zasičen. Zaradi tega je tudi Ford hotel že l. 1972 prenesti v Španijo vse svoje tovarne iz zahodne Evrope.

In nikar ne pozabimo tudi druge zelo važne stvari. Tehnologija, ki je zelo pomembna za akumulacijo kapitala, je last dežele A in ne dežele B: kapital je v Nemčiji in bo v njej tudi ostal. Tako to, kar se zgodi v deželi B, npr. Grčiji, ni odvisno od dogodkov v sami Grčiji, temveč od tega, kar se zgodi v deželah tipa A in na celotnem kapitalističnem trgu.

V deželah tipa A boste imeli konsumpcijo dobrin, ki so bile proizvedene v deželah tipa B, se pravi dobrin, ki so bile proizvedene v Grčiji in ki ne bi mogle biti proizvedene v Nemčiji, v centru. Ne razumite me narobe, ni dveh sistemov, to je en sam sistem. Tu imamo opraviti z internacionalizacijo proizvodnega procesa v celoti: premaknete kapital in delovno silo glede na pogoje vrednotenja kapitala, pri čemer nacionalna ekonomija ni pomembna. In ta sistem je bolj ali manj ekonomski sistem, tako da ni pomembno kje je kapital in kje je delovna sila. Postavite podjetje in lokacijo zanj izberete povsem v skladu z ekonomskimi pogoji. Da bi to razložili, se vrnimo k primeru Nemcev. Ti so poslali stran vsa podjetja, ki bi lahko ustvarjala onesnaževalne probleme; pravijo: „stran z njimi, postavimo jih kje drugje". V tem primeru ne v Grčiji, a zagotovo v kakšni drugi državi, npr. kakšni arabski deželi.

TRIBUNA: Nekatere dežele hočejo postati neodvisne od central, toda kako lahko to dosežejo znotraj ali pa na osnovi kapitalistične proizvodnje?

ODGOVOR: Edina rešitev bi bila neke vrste revolucija. Lahko tudi osamite deželo od ostalega sveta kot je to storila Albanija ali Kitajska v preteklih letih. Jugoslavija deluje znotraj sistema, kajti vi ne proizvajate tehnologije.

TRIBUNA: Toda mi kupujemo licence.

ODGOVOR: Da, seveda, toda to ni proizvodnja tehnologije, kajti proizvodnja tehnologije pomeni, da vi sami ustvarite pogoje ustvarjanja novih investicijskih dobrin.

TRIBUNA: Vzemimo primer Sovjetske zveze in drugih vzhodnoevropskih dežel; te proizvajajo svojo lastno tehnologijo, toda vseeno so del sistema.

ODGOVOR: To je res, toda to ni ista vrsta odvisnosti. V redu, vi kot država ne morete biti neodvisni v istem smislu, to je, da proizvajate vse, kar potrebujete in da vse to proizvajate izključno sami. Seveda bi lahko storili celo to, lahko bi storili isto, kar je storila Albanija. V ekonomskih kategorijah vzeto je to rešitev, toda v tem primeru morate ločiti ekonomiko od procesa akumulacije kapitala.

TRIBUNA: Ali ne bi druga rešitev bila v uničenju celotnega kapitalističnega sistema?

ODGOVOR: No, da, toda tu morate rešiti problem. Mislite lahko kot komunistični član neke države ali pa kot internacionalni član internacionalne revolucije. Kar ste predlagali je lepo, toda kako boste to izvedli? To lahko izvedete le tako, da začnete tu (v deželi B) in potem boste imeli verižno reakcijo. Ne vidim nobene druge rešitve, vsaj sedaj ne.

TRIBUNA: V prvem vprašanju nam je šlo za odnos sindikatov do tujih delavcev, sedaj pa nas zanima ali obstaja pri tujih delavcih kljub, ali pa ravno zaradi strahovite represije kapitala na njih (tu mislimo tako na zmanjšanje produktivne konsumpcije in na direktno eksploatacijo, kot tudi na individualno konsumpcijo, torej na bedo, ki jih spremlja zunaj tovarne) kakršnakoli iniciativa za boj proti kapitalu, za njihovo avtonomno politično, sindikalno organiziranost, ali pa iniciativa v iskanju zvez z obstoječimi političnimi in sindikalnimi organizacijami delavstva v zahodni Evropi?

ODGOVOR: Zanimivo je, da lahko vse od sedemdesetih let dalje opazujemo proces politizacije med tujimi delavci. To je bilo še posebno očitno med nekaterimi štrajki l. 1973; ruhrski štrajk ali štrajk v Parizu lahko obravnavamo kot prve poteze pri organizaciji tujih delavcev. Na drugi strani pa so začeli tudi delavci postajati člani nacionalnih sindikatov v raznih deželah. Pod temi novimi pogoji, v nacionalnih sindikatih, imajo zelo malo pravice karkoli reči, toda spoznali so, in to je posledica razvoja razredne zavesti, da se s članstvom v nacionalnih sindikatih njihov položaj izboljša in okrepi.

Odstotek različnih nacionalnosti v raznih sindikatih je različen. Kriza l. 1973 je zelo važna za razvoj tega procesa, kajti zaradi „gasterbeiter stopa", so se tuji delavci ustrašili, da bodo izgubili zaposlitev in dejansko se je mnogim to tudi zgodilo; približno 30 % jih je moralo oditi domov. Tako je kriza povzročila korak nazaj, kajti delavci so bili prisiljeni reči: „Ne bom delal problemov, pustite mi torej, da ostanem." Toda sedaj, zadnje čase, se to gibanje znova začenja pomikati naprej. Zanimivo je, da so imeli pred približno enim letom Turki v Nemčiji neko lokalno organizacijo, takoimenovane lokalne skupnosti, ki so bile združene za celo Nemčijo. Pripravili so kongres, govorili so na televiziji. V izjavi za televizijo so rekli, da so se organizirali zato, ker hočejo boljše življenjske pogoje in boljše delo v Nemčiji. To je bilo prvič, da so izrazili svoja mnenja kot predstavniki tuje nacionalnosti, kot predstavniki tujega delavskega razreda. In potrdili so tudi, da bodo skušali vzpostaviti stik z drugimi nacionalnostmi in jim pomagali pri ustanovitvi njihovih lastnih organizacij. Ne vem, kaj se je razvilo iz tega, toda priznati moram, da je celoten proces, samo gibanje, zelo zanimivo.

Vse to je bilo narejeno v krizni dobi, toda to krizo bomo imeli še mnogo let in istočasno bomo imeli brezposelnost domačih in tujih delavcev, kajti dejstvo je, da vsi tuji delavci ne morejo oditi domov, saj so organski del delavskega razreda zahodne Evrope samega centra. In tako mnogi kvalificirani nemški delavci ne bodo imeli dela, medtem ko bodo istočasno zaposleni Turki ali Italijani ali Grki. V skladu s tem, kar smo rekli o ekonomiki, so to nekonkurenčne skupine, kajti imamo zaposlitve, ki so le za tujce in ki jih noben domač delavec ne bo sprejel. Slavni primer tega je gradnja londonske podzemne železnice, za katero so sodili, da je ravno pravšnje delo za črnce. L. 1972 smo tudi v Angliji imeli nezaposlenost. V določenem trenutku je „Podzemna" iskala delavce, a noben Angležse ni prijavil za delo, kajti mislili so, da četudi se prijavijo, dela ne bodo dobili, ker ni namenjeno njim, ampak črncem.

Tako so ti novi časi seveda prinesli s seboj nekaj nelagodnosti, kajti ljudje se počutijo negotove, toda istočasno imamo tudi gibanja, saj so delavci spoznali, da ni bilo zanje ničesar storjenega, da so znova na milost in nemilost prepuščeni kapitalu. Zdi se mi zanimivo, da so Turki prvi spoznali, da lahko obstaja takšno gibanje. To se je verjetno zgodilo zato, ker so najnižje, so proletariat, ki je najbolj zatiran, kajti Španci se prilagodijo tako kot Grki, Portugalci ali Jugoslovani.

Mislim, da je to sedanja situacija. Ne vem, kako se bodo stvari razvijale, toda še vedno menim, da četudi se delavci organizirajo, ne morejo imeti vsi iste rešitve svojih problemov.

TRIBUNA: Katera od identifikacij prevlada pri skupinah tujih delavcev? Ali je to razredna ali nacionalna? Ali obstaja kakšen povezujoči člen med temi tujimi skupinami?

ODGOVOR: Mislim, da lahko na tej stopnji rečem naslednje: ne moremo ločevati nacionalne in razredne identifikacije in rekel bi, da gre razredna zavest skozi nacionalno. Ne morem reči, da se Turki sedaj organizirajo zato, ker so Turki in ne zato, ker so delavci. Rekel bi, da se organizirajo zaradi obojega: ker so Turki in ker so delavci. Toda ne mislim, da so tako daleč, da bi spoznali to in tako je to nekoliko zamotana situacija.

Njihov prvi korak bi moral biti, da se organizirajo kot nacionalni delavci in ko bi naredili ta prvi korak, potem bi bilo lahko narediti tudi drugega, namreč spoznati, da je nacionalnost drugotnega pomena in da je najvažnejši njihov delavski status. V vsem tem je skrit tudi političen problem. Nihče, niti televizija, ni razjasnil domačim delavcem, da brez tujih delavcev njihov življenjski standard, standard, ki ga imajo sedaj, sploh ne bi bil mogoč. To sem zapisal v svoji knjigi „Politična ekonomija grških delavcev". Trdil sem, da se brez tujih delavcev, začetku šestdesetih let, ta proces akumulacije ne bi mogel pričeti in da bi bili edini alternativi ali izvoz kapitala ali pa kriza.

V tem smislu sem imenoval izvoz tujih delavcev odrešenika sistema, kajti resnično je rešil sistem. Poročilo Mednarodne delavske organizacije (ILO) pravi isto. Izjavil sem tudi, da pošiljanje tujih delavcev domov ni nobena rešitev, da to ne bo odprlo delovnih mest za domače delavce. Zakaj? Izračunali so, da s tem, ko v Švici pošljejo domov 150 tisoč tujih delavcev odprejo le okoli 13 tisoč delovnih mest za domače delavce. In to ni niti 10 %. Vse to ni rešitev problema.

Ista stvar bi se zgodila tudi v drugih deželah, kajti opraviti nimamo s kvantitativnim ampak kvalitativnim problemom. Kapitalizem gre sedaj skozi proces preoblikovanja in prestrukturiranja in to bo trajalo nekaj časa — kajti to, kar imamo sedaj, to je resnična kriza. Mislim celo, da je to prva kriza, ki smo jo imeli po krizi 1929-32, le da je drugačne narave; a vseeno, ta kriza je prava.

TRIBUNA: Na koncu bi vas radi vprašali (seveda ob upoštevanju krizne situacije kapitalistične produkcije v celem svetu in ob vseh razlikah, ki obstajajo v zahodnoevropskih deželah) kakšne so perspektive razrednega boja — seveda s stališča proletariata — in v kateri smeri se bo boj razvijal ter kakšno vlogo bodo imeli znotraj njega tuji delavci?

ODGOVOR: Glede vsega tega sem nekoliko pesimističen in se v tem pogledu razhajam z nekaterimi kolegi, predvsem zahodnoevropskimi marksisti, ki se z menoj ne strinjajo. Nekoliko sem pesimističen kajti zavedam se, da je bil delavski razred integriran v sistem zahodne Evrope. Ta delavski razred ima razredno zavest, toda ta zavest je očitno le zavest v odnosu do življenjskega standarda, v odnosu do višjih mezd, do boljših življenjskih pogojev in ne v odnosu do političnih sprememb in ciljev.

No ja, delavci res štrajkajo, toda možno je, da to ne pomeni ničesar, kajti vsak štrajk bi morali analizirati, njegove vzroke bi morali raziskati. Štrajk sam po sebi je element postajanja samozaveden in tudi razredno zaveden, toda vprašanje je, kako daleč iz tega štrajka lahko razviješ nekaj političnega, kajti če je cilj štrajka le višja mezda, potem se ta politični element izgubi.

TRIBUNA: Ali ne mislite, da četudi je štrajk usmerjen le na višjo mezdo, da je tudi tu lahko navzoč politični element, še posebno kadar vsota zahtevanih mezd presega vsoto variabilnega kapitala, ki si ga sistem lahko privošči. Ali če vzamemo primer rudarskega štrajka v Združenih državah, ko je Cartetjeva administracija uporabila vojsko kot sredstvo za zlom štrajka?

ODGOVOR: Prvo, da. Lahko bi rekli, da je v štrajkih za višje mezde politična nota. Delavski razred v ZDA. Kaj je ta delavski razred, kam ga mi marksisti postavljamo? Ali še vedno pripada delavskemu razredu? Če pripada, pridemo do zaključka, da je ta rudarski štrajk moment, ki deluje znotraj celotnega procesa. Lahko bi se strinjali s teorijo, da je imel delavski razred vedno svojo pionirsko silo, toda navkljub temu pridemo do zaključka, da v ZDA ni delavskega razreda glede na marksistične kategorije, ali če hočete, da ni delavskega razreda v političnem smislu. Ta delavski razred je le element sistema, deluje znotraj sistema, toda le zato, da postavlja sistem v ospredje in to je taisti razvoj kot ga najdemo v zahodni Evropi — torej se selijo, štrajkajo, toda ne štrajkajo proti sistemu, nasprotno, oni so za sistem. Ko so študenti l. 1968 hodili z rdečimi zastavami, je bilo nekaj delavcev, ki so jim vzeli te zastave in jih vrgli na tla. Delavci hočejo štrajk, govorijo proti kapitalu, toda gre jim za višje mezde, ne pa za uničenje sistema. Seveda mi boste rekli in to je točno: druga situacija lahko pride, ko bodo zmožni iti dalje in bodo spoznali, da je sistem proti njim. Dobro! In teoretično je to točno. Toda v tem trenutku vidimo le, da še vedno delajo za sistem in znotraj njega.

Vzemimo primer Schlayerja. Kar so skupine z njim naredile je bilo seveda politično napačno, je bil politični samomor. Toda ljudje so danes tako konservativni, da so se strinjali, ko je nemška vlada usmrtila tri ujetnike. Tu obstaja tudi nacistični element, kajti ljudje so se strinjali s takšnimi metodami. Rekli so, da je imela vlada prav, saj res ne morete imeti teh ljudi, ki kar pridejo in ubijejo vse po vrsti in jih potem strpate v ječo in jim vse nudite. In vzemite drug primer. Ugrabili so letalo polno nemških turistov, ki so se vračali iz Palme. Ali veste, kaj to pomeni za Nemce? Nemec živi vsako leto enajšt mesecev za tisti mesecev poln sonca. In ti idioti, ki so letalo ugrabili, so jih hoteli mobilizirati. Toda najhujši udarec dajo ravno taistim ljudem. To nikakor ne pomeni mobilizirati jih! To je tudi drugi razlog, zakaj delavski razred nekoliko deluje za sistem v katerega je integriran. In tu je naš problem. Kako iztrgati ta delavski razred iz tega sistema, in drugič, s kakšnim ciljem? Za kaj, to je veliko vprašanje. Tudi znotraj socialističnega gibanja je očitna kriza. Kot imate socializem na Kitajskem, imate socializem tudi v SZ in v Albaniji, če vzamemo le te tri primere. In vsi ti trije socializmi so v imenu Marxa. Toda oni so zelo različni, in ne le to; medsebojno se bojujejo, pri tem pa še niso rešili lastnih problemov. To je drug problem in mislim, da bi mi marksisti morali misliti o njem — ne gre za to, kako mobilizirati delavski razred, ne gre zato, kako izvesti revolucijo in kdaj jo izvesti, ampak tudi za katere vrednote. Ustvariti moramo nekatere nove zamisli glede tega kakšna bi morala biti nova družba. Dejansko že imamo nekatere zamisli in tudi imamo nekatere socializme, toda ti, ki sedaj obstajajo, so navadno le deformacije socializma. Deformacije kot so stalinizem in maoizem in nihče ne ve, kaj se bo sedaj zgodilo na Kitajskem. Le dve državi sta se uradno strinjali s padlo grško hunto in to sta bili Kitajska in Romunija, dve socialistični deželi: ali ni to absurdno?
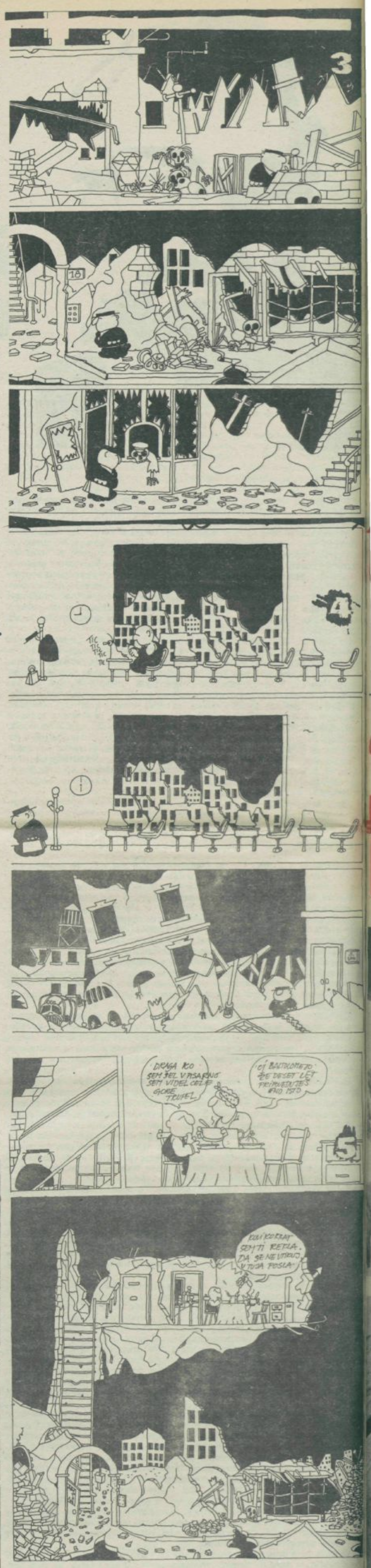
A morali bi tudi vedeti, da vsaka dežela, vsaka revolucija, ko dobi oblast, misli, da je sama izpeljala revolucijo. Dokler se borite za revolucijo, toliko časa ste internacionalistični, solidarni itd. Kitajska misli v kategorijah velesile in misli seveda tudi v kategorijah kitajske politike in ne v kategorijah internacionalnega komunizma ali o razredni politiki. Seveda lahko vsak dan rečemo, da mislimo o delavski revoluciji, o internacionalnem delavskem razredu, toda to ni pomembno. Pomembno je to, kaj narediš!